



రావ్యకంఠ శ్రీ వాసిష్ఠగూపతిముని

## విజ్ఞప్తి

ఇందలి సూత్రగ్రంథములను, అనుబంధమును రచించిన మహాకవియగు కావ్యకంఠ శ్రీ వాసిష్ఠగణపతిముని యాంధ్రుడు. పండితప్రవరుడు, తపస్వీరూపుడు, సిద్ధకవియైన యీ మహాపురుషుని రచనములు పూర్వముప్రిప్రొక్తములవలె పరావాక్స్పేరితములు. ఆధునికులలో సూత్రరచనమును జేసిన కవి యీత డొక్కడే యని నిష్కర్షగా చెప్పగలము. అంతేగాక, మభ్యుపడి పండితుల కలవిగాక యున్న మంత్రతంత్రాదిరహస్యములను భేదించి, వేద-శాస్త్రేతి హాసములయం దట్టి రహస్యములను సూచించు కథలకు గల లక్షణార్థములను తగువిధమున నన్వయించి, యింతవఱకు వానిని గుఱించి పండితులందును వ్యాపించిన యల్పదృష్టిని నివారించిన ధీరు డితడు. ఆంధ్రుల పుణ్యఫలముగా వెలసిన యీ గణపతిరూపము క్రీ. శ. 1878-1936 వఱకు భువి నలంకరించెను.

నే నీ మహానీయుని చరిత్రమును తెనుగున రచించి, దానికి 'నాయన' యను పేరిడి, విశంబిసంవత్సరానికి సరియగు తే21-3-1958దీ నాడు వెలువరించి, దాని విక్రయమువలన వచ్చులాభముతో శ్రీ గణపతిముని విరచిత గ్రంథప్రకాశనము జేయదలచియుండగా, వానిపై గల సర్వస్వామ్యములు శిరసిపురనివాసియు, 'నాయన'కు ప్రీతిభాజనుడు అయిన శ్రీ డి. యస్. విశ్వమిత్ర (వకీలు) గారికి సంక్రమించినట్లు తెలిసినది. వెంటనే నేను ప్రచురణానుమతిని వేడుచు వారికి తే 8-4-58 దీని వ్రాయుట తడవుగా, గురుభక్తిత్యాగాది సుగుణములతో పరిమళించు జవాబును తే 14-4-58 దీని వారంగీకారపూర్వకముగా వ్రాసి, తే 8-5-58 దీ గల లేఖద్వారమున తదనుమతిని ధృవపరచిరి. తత్ఫలముగా నచ్చొత్తించబడిన స్వల్ప సంపుటియే యీ 'మహావిద్యాది సూత్రావళి'.

ఈ సంపుటిలో ప్రథమభాగమున తంత్రశాస్త్రసారభూతము లగు కాళీ, తారా, త్రిపురసుందరీ మొదలుగాగల దశమహావిద్యల యొక్క తత్త్వములను వివరించు సూత్రగ్రంథము, ద్వితీయభాగమున మఱికొన్ని తత్త్వయోగావతారాది వ్యాఖ్యానసూత్రగ్రంథములు ముద్రింపబడియె. వీని కనుబంధముగా రుద్ర-విష్ణు-శక్తి-పంచభూత-సప్తధాత్వాదిపరములుగా తంత్రశాస్త్రకోవిదు లుపయోగించిన వివిధ నామములయొక్క సంజ్ఞబీజాక్షరములను సూచించుటకు 21 శ్లోకము లచే గణపతిముని రచించిన 'అక్షరావళి' యను గ్రంథము మంత్రోపాసకులకు దోడ్పడుటకై ముద్రింపబడెను. వీని కన్నింటికి తెలుగు తాత్పర్యములను నా శక్తికొలది సమకూర్చి ముద్రింపించితిని గావున నందలి గుణదోషములను నావిగా భావింప ప్రార్థింతును.

ఏతత్సంపుటి వెలువడుట కనుమతి నొసగి తోడ్పడిన శ్రీ డి. యస్. విశ్వమిత్రగారికిని, యిందలి మూలములను నేను వ్రాసికొనుటకు శిరసిగ్రామము పో నక్కరలేకుండ వానిప్రతులను నా కిచ్చి సహాయపడిన శ్రీ కె. నటేశఅయ్యరగారికిని నా కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పింతును. అట్లే ముద్రణమును దోషములు లేకుండ శీఘ్రకాలములో ముగించి యిచ్చిన 'ది జ్యూపిటర్ ప్రెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్,' వారికిని నా కృతజ్ఞతాపూర్వకములగు వందనములు. ఈ ప్రచురణకార్యము సానుకూలమగుటకు దోహదమొనర్చి నావంతు శ్రమబూనిన కనిష్ఠసోదరప్రాయుడగు జే. జి. కే. మూర్తిపై భగవదనుగ్రహ మాయురారోగ్యాదిసంపదల నెల్లప్పుడు సమకూర్చుచు సాకుగాక.

యలమంచిలి,  
శ్రీ విశంభి సం॥  
3-12-1958  
(గణపతిముని  
జన్మదినము)

ఇట్లు,  
శ్రీ గణపతిముని సేవాభిలాషి  
గుంటూరు లక్ష్మీకాంతము.

# మహా విద్యాది సూత్రావళి

ప్రథమ భాగము

దశ మహావిద్యలు

1. కాళీ పటలము
2. తారా పటలము
3. సుందరీ పటలము
4. భువనేశ్వరీ పటలము
5. భైరవీ పటలము
6. ప్రచండచండికా పటలము
7. ధూమావతీ పటలము
8. బగళాముఖీ పటలము
9. మాతంగీ పటలము
10. కమలాత్మికా పటలము



# ద శ మ హా వి ద్యా :



## ప్రథమః కాలీ పటలః

1. కాలీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. ఆద్యా సా దశసు మహావిద్యాసు ।
3. క్రియాశక్తిః కాలీ మధ్యమాత్వధిదైవతమ్ ।
4. సర్వవ్యాపినీ ।
5. విద్యుచ్ఛక్తే రాతిరిచ్యతే ।
6. సర్వాణి భూతాని పచత్యజస్రమేషా ।
7. పాక ఏవ శాస్త్రేషు వ్యవప్రహియమాణః పరిణామః ।
8. పాచకత్వమేవ కాలస్య స్వరూపమ్ ।
9. కాల ఏవ శ్రీలింగేన కాల్ప్యచ్యతే ।
10. అభూదనయా బహూనాం అండానాం సంహారః ।
11. తస్యాః కంఠే అస్తాభిః చింత్యమానా ముండమాలా తదేత  
దండ సంహారవైభవం స్మారయితుం ।
12. నిత్యసంగ్రామకారిణీతి పిశాచికేవ భీమరూపా వర్ణ్యత ఇయం  
పరిణమయిత్రీ శక్తిః ।

# ద శ మ హా వి ద్య లు



## 1. కాళీ పటలము

1. కాళిని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశమహావిద్యలలో మొదటిది.
3. క్రియాశక్తియగు కాళీ విద్య కథిదైవతము 'మధ్యమ' (గౌరి).  
(భువనముల కావల కేవలమైయుండు శక్తిశ్వరు లుత్తములనియు,  
భువనకారణత్వమును వహించి భువనాధిష్టానులైనపుడు  
మధ్యములనియు వ్యవహారము. దండనాథ యొక్కవైపు,  
మంత్రిణి యొక్కవైపునున్న కారణమువల్లను మధ్యమయగును.)
4. కాళియను శక్తి సర్వవ్యాపిని.
5. విద్యుచ్ఛక్తికంటె వేఱుకాదు.
6. ఈమె సర్వభూతముల ననునిత్యము పచన మొనర్చుచుండును.
7. పాకమే (పచనక్రియయే) శాస్త్రములందు పరిణామముగా  
వ్యవహరింపబడెను.
8. పాచకత్వమే కాలముయొక్క స్వరూపము.
9. స్త్రీలింగవచనముచే కాలమును కాళి (కాళి) యనిరి.
10. అట్టి యీమెచే ననేక అండరూపములు సంహరింపబడెను.  
(పిండాండ, అండాండ, బ్రహ్మాండములు మూడింటికి నన్వ  
యించును).
11. ఆ యండ సంహారమును స్మరింపజేయుటకే మనమామె కంఠ  
మందు ముండమాల నూహింతుము.
12. పరిణామకారిణియైన యీ శక్తి నిత్యసంగ్రామ కారిణియని భయం  
కర పిశాచి రూపముగా వర్ణింపబడెను.

13. అతఏవ వామైవ విభుతేత్యాహ పుష్పదంతః ।

14. మహాకాలస్య నిత్యతాండవస్య విభుతాతః కాలీనాతిరిచ్యతే ।

15. క్రియైవ తాండవ ముచ్యతే ।

16. పరిణమయిత్రీ శక్తి ర్నకేవలం సంహరతి ।

17. సృజత్యపి ।

18. పూర్వపూర్వావస్థా సంహార ఏవోత్తరోత్తరావస్థా సర్గో  
భూతానాం ।

19. ఏకైవక్రియా ద్వ్యర్థకరీత్యుక్తం భవతి ।

20. ఏతేన కాలస్య కారణత్వం వ్యాఖ్యాతం ।

21. 'అహమేవ వాత ఇవ ప్రవామ్యారభమాణా భువనాని విశ్వే'తి  
మన్తవర్ణోఽత్ర భవతి ।

22. ఈశస్య పరమకారణత్వం తద్వత్త్వాత్ ।

23. ఏషా పరిణమయిత్రీ సమష్టిశక్తి ర్భూతాన్యవిశ్య వ్యష్టిశక్తిశ్చ  
భవతి ।

24. తత్ర తారతమ్యముపాధిభేదా త్తేజస ఇవ సూర్యాదౌ ।

25. భూతాన్తరాపేక్షయా చేతనానాం తచ్చక్తి వాహీస్వభావో  
భూయాన్ ।

26. అస్మాసు ప్రవహంతీ సాశక్తిః కుండలిన్యుచ్యతే ।

27. సాహి శ్రేష్ఠం ప్రాణమావిశ్య క్రియాశక్తిర్భవతి పురః ।

13. అందువల్లనే పుష్పదంతుడనుకవి (వామయే) స్త్రీయే సృష్టికి విభుత యనెను. (ఇంకొక అర్థము.—పుష్పదంతు డీమె విభుత్వమును వామము—అనగా వక్రమనెను.)
14. మహాకాలుని (యీశ్వరుని) నిత్యతాండవ వైభవముకంటె కాళి
15. క్రియయే తాండవ మనబడెను. [వేఱుకాదు.
16. పరిణామములను గల్పించుశక్తి కేవల సంహారమే చేయదు.
17. సృష్టిని కూడ చేయును.
18. భూతములయందు పూర్వావస్థలయొక్క సంహార ముత్తరావస్థల సృష్టికొఱ కగుచుండును.
19. ఒకే క్రియ యీ విధముగా రెండుపనుల కొఱకగును.
20. ఇందుమూలముగా కాలము (కాళి) యొక్క సృష్టికారణత్వము వ్యాఖ్యాత మయ్యెను.
21. 'నేనే భువనసృష్టి నారంభించుటకు వాయువువలె సర్వత్ర ప్రవహింతు' నను నర్థముగల వేదమంత్ర మిక్కడ గ్రహింపదగినది.
22. అట్టి వైభవమువల్లనే యీశ్వరునకు పరమకారణత్వమొప్పును.
23. పరిణామ కారణియైన యీ సమష్టిశక్తి భూతముల నావేశించుటచే వ్యష్టిశక్తియు నగుచున్నది. (వికృతి పరిణామముకొఱకు).
24. సమష్టి వ్యష్టలయందు శక్తికిగల తారతమ్య ముపాధి ననుసరించి సూర్యచంద్రాదుల నావేశించిన తేజస్సున కున్నట్లుండును.
25. ప్రాణజాతమందీశక్తి భూతాంతర్యమునపేక్షించి హెచ్చుప్రవాహ స్వభావముగలదియగును. (అనగా నాంతర్యమున సూక్ష్మముగా నుండు నాకాశమును లేదా ప్రాణమనోబుద్ధుల నపేక్షించి).
26. మనయందు బ్రవహించునట్టి యంతశ్శక్తియే 'కుండలిని' యనబడుచున్నది.
27. ఆమెయే పురమనెడి దేహమందు శ్రేష్ఠమైనది యగు ప్రాణము నావేశించి క్రియాశక్తి యగును.

28. శ్రేష్ఠే శక్తౌచ ప్రాణవ్యవహారః ఉపనిషత్సు దృశ్యతే ।
29. ఇంద్రియసహపాతే శ్రేష్ఠపరః ।
30. పరత్వేన స్తుతౌ శక్తిపరః ।
31. ప్రాణతరంగా ఏవోచ్ఛ్వాసాదయో న ప్రాణస్వరూపమ్ ।
32. న వాయు, క్రియే పృథగుపదేశాదితి బాదరాయణస్య సూత్ర మత్ర భవతి ।
33. సంసారిణాం ప్రాణశక్తిః ప్రతిక్షణం వినియోగవైషమ్యేణ క్షీయతే ।
34. ముహూర్ముహూః శ్వాసవిసర్గాచ్చ ।
35. ఆత్మశక్తే ర్వృద్ధయే కాలీముపాసీత ।
36. రసజ్ఞయా ।
37. జ్ఞానతః శ్వసనం తస్యాః శుద్ధముపాసనమ్ ।
38. జ్ఞాయమానా క్రియా మహామహిమాస్యాత్ ।
39. మనసే శక్తిం దద్యాత్ ।
40. వాచే శక్తిం దద్యాత్ ।
41. చక్షుషే శక్తిం దద్యాత్ ।
42. అంతతో దీర్ఘజీవితంచ దద్యాత్ ।
43. ముక్తయే చైషా విద్యా భవతి ।

28. ప్రాణమునకు శ్రేష్ఠపరముగను శక్తిపరముగనుకూడ వ్యవహారముపనివత్తులం దగపడును. (అనగా శ్రేష్ఠప్రాణమని శ్రేష్ఠపరముగను, ప్రాణశక్తియని శక్తిపరముగను కేవలప్రాణమును బిలుతుడు).
29. ఇంద్రియములతో గూడినప్పుడు శ్రేష్ఠపరముగా (అనగా శ్రేష్ఠప్రాణమని) వ్యవహరింపబడెను.
30. పరమమైనదిగా స్తుతింపబడుటయందు (ప్రాణశక్తియని) శక్తి పరముగా వ్యవహరింపబడెను.
31. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు ప్రాణతరంగములే యగును కాని ప్రాణస్వరూపము కాజాలవు.
32. వాయువు, క్రియయుకూడ (ప్రాణస్వరూపము) కాజాలవని ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా నుపదేశింపబడిన విషయము బాదరాయణసూత్రములం దున్నది.
33. సంసారులయొక్క ప్రాణశక్తి ప్రతిక్షణము వినియోగమగుచు గతి వైషమ్యముచే క్షీణించుచున్నది.
34. మాటిమాటికి శ్వాసను పీల్చుట విడుచుటద్వారా (అట్లగుచున్నది).
35. (కనుక) ఆత్మశక్తి వృద్ధియగుటకు కాళి నుపాసించవలెను.
36. రసజ్ఞా బీజముచే ('క్రిం' అను కాళీబీజము రసజ్ఞాబీజ మనబడును. ఇది మనుత్రయములో నొకటియై యొక మంత్రమగును).
37. శ్వసితకర్మను గమనించువాని కామెయొక్క శుద్ధోపాసనమగును.
38. అట్లు తెలియుచు చేయబడిన క్రియ మహామహిమగలదియగును.
39. అది మనస్సునకు శక్తి నిచ్చును.
40. వాక్కునకు శక్తి నిచ్చును.
41. కంటికి శక్తి నిచ్చును.
42. తుదకు దీర్ఘజీవితమును గూడ నిచ్చును.
43. ఈ విద్య మోక్షమును సైత మీయగలదు.

44. ఇయం సంవర్ణవిద్యోపనిషత్సు గీయతే ।

45. ప్రాణవిద్యా కైశ్చిత్ ।

46. ముఖ్యప్రాణోద్గీఢవిద్యా పరైః ।

47. సంసారిణః ప్రహరతఙ్గః కాలీ ।

48. యోగినాం హస్తగతం ఖండం ।

### ద్వితీయః తారా పటలః

1. తారాం వ్యాఖ్యాస్యామః ।

2. ద్వితీయా సా దశసు మహావిద్యాసు ।

3. శబ్దశక్తి స్తారా మధ్యమాత్వధిదైవతమ్ ।

4. శబ్దశక్తిశ్చ ప్రణవా న్నాతిరిచ్యతే ।

5. తాం పశ్యంతీ మాహుః ।

6. తార ఇతి ప్రణవస్య ప్రసిద్ధం నామ ।

7. తార ఏవ త్రీలింగేన తారోచ్యతే ।

8. ఇయం నాకాశస్య ।

9. అపి త్వాకాశే చరతి ।

10. ఓంకారస్తు తదనుకరణమాత్రమ్ ।

11. న స్వరూపం ।

12. ఖండత్వాత్ ।

44. ఉపనిషత్తులు దీనినే సంవర్గవిద్యయని గానముచేసెను.  
 45. దీనిని కొందఱు ప్రాణవిద్యయనిరి.  
 46. మఱికొందఱు 'ముఖ్య ప్రాణోద్గీఢ విద్య' యనిరి.  
 47. సంసారుల జీవితమందు బ్రహ్మరణములనొనర్చు ఖడ్గమువలె కాళి  
 యొప్పును. (పరిణామమందు వీరు విభేదములను జూతురు  
 గనుక)  
 48. యోగులయందైనచో హస్తమునకు స్వాధీనమైన ఖడ్గమువలె  
 (విజయములను గూర్చునదిగా) నుండును.

## 2. తారా పటలము

1. తారను గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశమహావిద్యలలో రెండవది.
3. శబ్దశక్తియగు తారా విద్య కధిదైవతము 'మధ్యమ' (గౌరి).
4. శబ్దశక్తి ప్రణవముకంటె వేఱుకాదు.
5. దానిని 'పశ్యంతీ' యందురు. (పరా - పశ్యంతీ - మధ్యమా -  
 వైఖరీ యను నాల్గు విధములగు వాక్కులలో రెండవదానిని  
 కల్పించు శబ్ద శక్తి యని భావము).
6. 'తార' యనునది ప్రణవముయొక్క ప్రసిద్ధనామము.
7. తరింపజేయునదియై స్త్రీలింగముచే 'తారా' యనబడెను.
8. ఇది యాకాశసంబంధముకాదు (అనగా నాకాశమునకు గుణ  
 మగు శబ్దమునిచ్చు సగుణశక్తి కాదు). [రూపిణి.
9. మఱియొట్టిదనిన, ఆకాశమందు కేవలము సంచరించునట్టి శబ్ద
10. 'ఓం' కార మామె కనుకరణమాత్రము.
11. స్వరూపము కాజాలదు. [భూతమైనది).
12. ఖండత్వము జెందుటవలన (వాచ్యమైన 'ఓం' కారము ఖండి



13. ప్రణవోహ్యఖండః ।
14. తారై వ నీలోచ్యతే తామసీతి ।
15. తామసత్వం చాత్రావ్యక్తత్వమ్ ।
16. ఏతేన రుద్రస్య తామసత్వంచ వ్యాఖ్యాతమ్ ।
17. పావనేభ్యశ్చ ఫావనీ భవత్యేషా ।
18. యదియమీశ్వరస్యాసాధారణం నామ ।
19. 'తస్య వాచకః ప్రణవ' ఇతి పతంజలి రత్రభవతి ।
20. తదనభిజ్ఞస్య సర్వేమంత్రా వ్యర్థాః ।
21. 'ఋచోఽక్షరే పరమే వ్యోమ' న్నితి మన్తే యస్తన్నవేద  
కిమృచా కరిష్యతీతి ఫాదోత్ర భవతి ।
22. ఇయం వ్యక్తశబ్దానావిశ్య వ్యష్టిశక్తిశ్చ భవతి ।
23. ప్రణవ వాహిత్యే శబ్దేషు తారతమ్యం ।
24. ధ్వనిభ్యో వర్ణేష్వధికత్వం ।
25. తత్రాపి వైదిక పదఘటితేషు ।
26. తదనుగత సురవశ్రేణీ సమర్పిత నాదవిశేషతః ప్రణవాభి  
వ్యక్తిః ।
27. ఏతేన మన్తస్వర రజ్జప్రయోజనం వ్యాఖ్యాతమ్ ।

13. ప్రణవమో యఖండమైనది.
14. తామసవర్ణయై తారయే 'సీల' యనబడుచున్నది.
15. ఇక్కడ తామసత్వ మవ్యక్తత్వమునకు (లేదా గుణప్రకాశము గానట్టి శబ్దస్థితికి) అర్థము.
16. ఇట్లే ప్రణవస్వరూపుడైన రుద్రునియొక్క తామసత్వముకూడ వ్యాఖ్యానింపబడినదగును.
17. ప్రణవమనబడు సీ తార పావనమైనవానికంటెను పావనము.
18. ఇది (అనగా ప్రణవము) యీశ్వరుని యసాధారణ నామము.
19. 'ఈశ్వరవాచకము ప్రణవ' మని. పతంజలి పేర్కొనిన దిక్కడ ఒప్పును.
20. ఆ ప్రణవస్వరూపము నెఱుగని వారికన్ని మంత్రములు వ్యర్థములే. (మంత్రధ్యానము చేయునప్పుడు మంత్రనాదము దాని మూల మగు ప్రణవమునందు లీనమగువఱకు జపించి ప్రణవము నెఱుగ వలెను. అదియే సిద్ధి, యదియే జపసార్థకము).
21. 'ఋచోఽక్షరే పరమే వ్యోమన్' అను మంత్రములోని యీ విషయ మెవ్వరెఱుగరో వారికి ఋక్కువలన నేమి ప్రయోజనము? అనునదిక్కడ తట్టును.
22. ఈ తార వ్యక్తశబ్దము నావేశించి వ్యప్తిశక్తియు నగుచున్నది.
23. ప్రణవముయొక్క యుపాధిననుసరించి శబ్దములందు తారతమ్య మేర్పడును.
24. సామాన్యధ్వనులయందుకంటె వర్ణములందు ప్రణవప్రవాహ మధికము.
25. ఆ వర్ణములందైనను వైదికపదబద్ధములందింకను సధికము.
26. వేదపదానుగతములగు సుస్వరములయొక్క శ్రేణులకు సమర్పిత మైన నాదవిశేషమువలన ప్రణవము పరిస్ఫుటమగును.
27. దీనినిబట్టి వేదమంత్రస్వరమును గాపాడు ప్రయోజనము వ్యాఖ్యాతమైనది.

28. మంత్రాణాం భాషాంతరీకరణే గూఢార్థసమర్పణమేవ ప్రయోజనం ।
29. న జప్తోపయోగిత్వమ్ ।
30. అస్ఫుట ప్రణవత్వాత్ ।
31. ఋషీణాం తపసి ప్రణవసముద్రాన్నిర్గతాస్తరంగా మన్తాః ।
32. తత్రర్షీణాం వాక్ జలస్యకులేవ ప్రవహణ భూః ।
33. పురుషయత్న గ్రగథితా లోకికాః శబ్దాః ।
34. సత్యామపి స్ఫుటప్రణవశబ్దగ్రగథనే నాస్తి పురుషస్యశక్తిః ।
35. యథా సత్యామపి భూతసామగ్ర్యాం శిల్పినో న ప్రాణినిర్మాణశక్తిః ।
36. అధిభూత మధ్యాత్మంచ వాగేవ తారా ।
37. సత్యా సమష్టివాక్ ।
38. వ్యాఖ్యాతం నీలాత్వం తస్యాః ।
39. నైవ ఋషివాక్కుల్యాద్వారా వ్యక్తా త్రయీ ।
40. తాం శుక్లామాహుః ।
41. ఇత్యధిభూతమ్ ।
42. అథాధ్యాత్మమ్ ।
43. సత్యాసత్యా లోకికీ వాక్చిత్రా ।
44. మహజ్జిగమిషుణా తిస్సప్వేకోపాస్యా ।

28. మంత్రములను భాషాంతరీకరణమొనర్చినచో గూఢములైన అర్థ సమర్పణము మాత్రమే ప్రయోజనమగును.
29. జపమున కా భాషాంతరీకరణము లుపయోగపడవు.
30. ఎందుచేతననగా ప్రణవము స్ఫుటము గాకుండుటవలన.
31. ఋషుల తపస్సులో దర్శనమైన మంత్రములు ప్రణవసముద్రము నుండి వెడలిన తరంగములే.
32. కాలువ జలప్రవాహమునకు హేతువగునట్లే ఋషులవాక్కు మంత్రప్రవాహమునకు హేతువయ్యెను.
33. పురుషప్రయత్నముచే కూర్పబడినవి తాకిక శబ్దరూపములు.
34. అట్టి శబ్దములను గూర్చుశక్తి పురుషునియందున్నను స్ఫుటప్రణవ గ్రధనశక్తిమాత్రము లేదు.
35. ఏవిధముగా భూతసామగ్రిని కూర్చుశక్తి శిల్పియందున్నను ప్రాణి నిర్మాణశక్తి యుండదో.
36. అధిభూతమధ్యాత్మముల రెండింటియందును వాక్కే తార
37. సమప్తి వాక్కై యామె యెల్లప్పుడు నున్నది. [యగును.
38. అట్టి సమప్తివాక్కై యవ్యక్తముగానున్న ఆమెకు నీలాత్వమిది వఱకు చెప్పబడెను.
39. ఆమెయే ఋషివాక్కులనెడి కాల్యలద్వారా వేదత్రయియగుచు వ్యక్తమయ్యెను.
40. అట్టి వేదత్రయీ రూపిణియగు తారను 'శుక్ల' యందురు.
41. ఇట్లధిభూతమందు వాక్కు ప్రకటితమగుచున్నది.
42. ఇంక నధ్యాత్మమం దెట్లనగా.
43. లోకసంబంధమై, సత్యాసత్యమిశ్రితమై వాక్కు ప్రకటితమగుచు 'చిత్రా' యనబడుచున్నది.
44. మహాత్మును జయించగోరువాడు అధ్యాత్మాధిభౌతికాధి దైవతములగు చిత్రా - శుక్లా - నీలా రూపములు మూడింటిలో నొకదానిచే తార నుపాసించవలెను.

45. తారాయా ఏవ శుక్లాచిత్రోపాసనమితి ।

46. తారాయాహీమే విభూతీ ।

47. ప్రణవ, మాయా, స్త్రీ, కూర్చాస్త్రై స్తారా ముపాసీత ।

48. మాయా, స్త్రీ, కూర్చాస్త్రైర్వా ।

49. మాయా, స్త్రీ, కూర్చైర్వా ।

50. శుద్ధేన ప్రణవేన వా ।

51. ఉపాసనంతు తస్యా అంతరవ్యక్తేశ్చై స్థితిః ।

52. మనసా మస్త్రానుసంధానా దవ్యక్తశబ్ద నిష్ఠా ।

53. అనుజ్ఞా ముద్రయా వా ।

54. ఇయ మక్షరవిద్యోపనిషత్సు గీయతే ।

55. ఉద్గీఢ విద్యా కైశ్చిత్ ।

56. నానృతం వ క్తవ్యమ్ ।

57. సత్యమేవ వ క్తవ్యమ్ ।

58. స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్యః ।

59. ఏతత్సమాసతః శుక్లాయా ఉపాసనం ।

60. చిత్రోపాస్యా పరముఖవిహారిణీ ।

61. నిందాయాం స్తుతౌచ

62. అసంబద్ధ ప్రలాపేషు కావ్యేషుచ

63. అపస్వరే సుస్వరే చ

64. రోదనే గానే చ

65. తుల్యం నాదం గృహ్ణీయాత్

45. శుక్లా, చిత్రోపాసనలుగూడ సీలయైన తారోపాసనములే.
46. అవి తారయొక్క విభూతులు.
47. తారను 'ఓం హ్రీం స్త్రీం హూం ఫట్' అను మంత్రముచే నుపాసించవలెను.
48. లేదా 'హ్రీం స్త్రీం హూం ఫట్' అని ప్రణవమును విడచి యైనను
49. లేదా 'హ్రీం స్త్రీం హూం' అని యస్త్రబీజమునుగూడ విడచి యైనను (ఇది బాలామంత్రముతో సమానమనబడును.)
50. లేదా 'ఓం' అను నొక్క ప్రణవబీజముచేనైననుపాసించవలెను.
51. ఈ మంత్రాక్షరముల యంతరమం దవ్యక్తమైయుండు శబ్దమందు దృష్టించి జపించుట యుపాసనక్రమము.
52. మనస్సుతో మంత్రము (అనగా శబ్దబీజముల) ననుసంధాన మొనర్చుటవలన నవ్యక్తశబ్దనిష్ఠ యేర్పడును.
53. లేదా అనుజ్ఞాముద్రచే నైనను నిష్ఠకల్గును. (ఒక రేచైన నడిగి నప్పుడు అనుజ్ఞనిచ్చుట కక్షరరూపముగా వ్యక్తముగాని శబ్దమును జేయుదురు. మంత్రజపమం దట్టి శబ్దమునందు దృష్టిచే)
54. అవ్యక్త నిష్ఠనే యక్షరవిద్యయని యుపనిషత్తులు గానముచేసెను.
55. దీనిని యుద్గీధవిద్యయని కొందఱునిరి.
56. అన్పతమాడరాదు.
57. సత్యమునే పల్కవలెను.
58. వేదాధ్యయనము చేయవలెను.
59. పై మూడింటితో గూడినది శుక్లయొక్క ఉపాసనము.
60. చిత్రోపాసన మితరులవాక్కులందు విహరించునట్టిది. (ఎట్లనగా),
61. నిందాస్తుతులందు (రెండింటియందును),
62. అసంబంధ ప్రలాపములందు లేదా కావ్యాలాపములందు,
63. అపస్వర సుస్వరములందు,
64. రోదన గానములందు,
65. తుల్యమైన నాదమును గ్రహించుచుండవలెను.

66. న పరాజ్ఞుభో భవేత్ ।  
 67. నచాభిముఖః ।  
 68. ఏతచ్చిత్రాయా ఉపాసనమ్ ।  
 69. జిహ్వారసస్య సరస్త్వోపకల్పనాత్ తత్సంగిన్యాః సరస్వతీతి  
 నామ ।

## తృతీయః సుందరీ పటలః

1. సుందరీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. తృతీయా సా దశసు మహావిద్యాసు ।
3. సుందర్యేవ త్రిపురసుందరీ ।
4. జ్ఞానశక్తిః సుందరీ మధ్యమాత్వధిదైవతమ్ ।
5. శబ్దశక్తో జ్ఞానచ్ఛాయాశ్లేషః ।
6. అతో జ్ఞానశక్తిరివ సాపి ।
7. తస్మా న్నాతిప్రసంగః ।
8. ధర్మితో జ్ఞానస్య ధర్మో జ్ఞాన మియమిత్యేకే ।
9. దీపప్రభయోస్తేజస్త్వ మివోభయో రానత్వమ్ ।
10. సుతరామభేద ఇత్యన్యే ।
11. అధిష్ఠానత్వేన వ్యవహారే తదేవధర్మి ।
12. శక్తిత్వేన ధర్మః ।
13. 'రాహాః'శిర ఇతివద్వా భేదవ్యవహారః ।

66. పరాజ్ఞులుడు కాగూడదు (అనగా ననన్యాయముకొనరాదు).
67. అభిముఖుడును (అనగా ప్రీతిగలవాడును) కాగూడదు.
68. అట్టి సమత్వ సాధనము చిత్రోపాసనము.
69. జిహ్వారసములయొక్క కలయికచే సరస్సు నుపకల్పన చేయు నట్టి శక్తి గావున 'సరస్వతీ' యను పేరీమెకు గల్గెను.

### 3. సుందరీ పటలము

1. సుందరిని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశమహావిద్యలలో మూడవది.
3. సుందరియే త్రిపురసుందరి యనబడును.
4. జ్ఞానశక్తియగు సుందరీ విద్య కధిదైవతము 'మధ్యమ'. (గౌరి).
5. శబ్దశక్తిలో జ్ఞానకళ మిళితమై యున్నది.
6. కనుకనే జ్ఞానశక్తివలె శబ్దశక్తి యుండెను.
7. దీనిని గుఱించి విశేషముగా ప్రసంగించ నక్కరలేదు.
8. ప్రజ్ఞానస్వరూపుడైన ధర్మియొక్క ధర్మమైన జ్ఞానమే సుందరి యని కొందఱునిరి.
9. దీపమునకు ప్రభకుగూడ స్వరూపము జ్యోతియే యగునట్లు ధర్మి ధర్మములకుభయములకు జ్ఞానత్వమొప్పును.
10. ధర్మిధర్మములకు భేదమేమాత్రము లేదని మఱికొందఱునిరి.
11. ఒకేజ్ఞాన మధిష్టానత్వము బొందిన వ్యవహారముచే ధర్మి యగు
12. శక్తిత్వ వ్యవహారముచే ధర్మమగుననియు, [ననియు.
13. భేదవ్యవహారము 'రాహువుయొక్క శిర'స్సను సామెతను బోలి యుండునని చెప్పబడుచున్నది. (శిరస్సు రాహువు, మొం డెము కేతువు అయినట్లు కథయున్నది. దీనినిబట్టి రాహువు యొక్క శిరస్సనుటలో అభేదము భేదమువలె తోచును)



14. అంతరశాఖాభేదేనేతి వాసిష్ఠః ।

15. అస్యాః సంవిదోఽధ్యాత్మం ప్రథమంపురం చక్షుర్జాగరిత  
స్థానమ్ ।

16. 'ఫాలస్థేంద్ర ధనుఃప్రభే'తి నామనీ అత్ర భవతః ।

17. ద్వితీయం శిర సైజనస్థానమ్ ।

18. విశుద్ధ చక్ర మిత్యేకే ।

19. శంఖిన్యుభయ సంబద్ధేతి వాసిష్ఠః ।

20. 'శిరస్థితా చంద్రనిభే'తి నామనీ అత్ర భవతః ।

21. తృతీయం హృదయం ప్రాజ్ఞస్థానం ।

22. 'హృదయస్థా రవిప్రభ్యే'తి నామనీ అత్రభవతః ।

23. ఉపనిషదిచాయమావసథ 'ఇతి' త్రిరభ్యస్తం స్థానత్రయ  
ప్రదర్శనాయ ।

24. ఏవం సంవిదః త్రిపురాత్వం వ్యాఖ్యాతమ్ ।

25. అథాద్ధిదై వతమ్ ।

26. సూర్యస్య మండలం ప్రథమం పురమ్ ।

27. చంద్రస్య ద్వితీయమ్ ।

28. అగ్నే స్తృతీయమ్ ।

29. ద్వితీయం పురం గగనమిత్యేకే ।

14. ధర్మీధర్మముల అభేదము మూలమునకు శాఖలకుగల సంబంధము వంటిదని వాసిష్ఠగణపతిముని మతము. (ఈ యుపమానము పై యుపమానమువలె భ్రాంతిని సూచించదు. శాఖలకు మూల మాశ్రయమైనట్లే ధర్మమునకు ధర్మీభూత మాశ్రయ మగుచు నొకేస్వరూపమందున్నట్లు సూచించును.)
15. అట్టిసంవిత్తునకు (జ్ఞానశక్తియైన సుందరికి) అధ్యాత్మమందు జాగరిత స్థానమగు చక్షురింద్రియము త్రిపురములలో మొదటిపురము.
16. అక్కడ 'ఫాలస్థా', 'ఇంద్రధనుఃప్రభా' అను నామము లామెకు
17. తైజస స్థానమగు శిరస్సు రెండవపురము. [ప్రసిద్ధములు.
18. విశుద్ధచక్రము (అనగా కంఠము) తైజసునకు స్థానమగునని కొందఱుందురు.
19. శిరస్సును కంఠమును గలిపి బంధించు శంఖినీనాడి తైజసస్థాన మని వాసిష్ఠగణపతిముని మతము. [ప్రసిద్ధములు.
20. అక్కడ 'శిరసితా', 'చంద్రనిభా' అను నామము లామెకు
21. ప్రాజ్ఞస్థానమగు హృదయమామెకు మూడవపురము.
22. అక్కడ 'హృదయస్థా', 'రవిప్రఖ్యా' అను నామములామెకు ప్రసిద్ధములు. (ఈ విధముగా జాగ్రత్త్వస్థు సుషుప్త్యావస్థలలో జీవచైతన్యపురుషునకు చెప్పబడు స్థానము లామెయొక్క పురత్రయముగా వచింపబడెను.)
23. ఆమె యావాసమునుగూర్చి త్రిపురోపనిషత్తునందును 'ఇది, యిది, యిది' యని ముమ్మారు పేర్కొనుట యామె స్థాన త్రయమును బ్రదర్శించుచున్నది.
24. ఈ విధముగా సంవిత్తునకు త్రిపురాత్వము వ్యాఖ్యాతమయ్యెను.
25. ఇంక అధిదైవతమునకు జెందిన త్రిపురాత్వమెట్లనగా
26. సూర్యుని మండలము మొదటి పురము.
27. చంద్రుని మండలము రెండవ పురము.
28. అగ్నియొక్క మండలము మూడవ పురము.
29. కొందఱు గగనమును రెండవ పురమనిరి.

30. అధ్యాత్మాధిదైవ సాధారణ్యేన త్రిణిపురాణి పరేషామ్ ।
31. తన్మతే గగనం ప్రథమం పురమ్ ।
32. సూర్యమండలం ద్వితీయమ్ ।
33. హృదయం తృతీయమ్ ।
34. సర్వోత్కృష్ట ప్రకాశత్వాత్ సుందర్యేషా ।
35. 'తస్యభాసా సర్వమిదం విభాతీ'తి శ్రుతిరత్ర భవతి ।
36. జ్ఞాన ప్రదర్శనాయ విషయజ్ఞాన నిరూపణమ్ ।
37. యథాగ్ని ప్రదర్శనాయాంగార నిరూపణమ్ ।
38. మహావాక్యే ప్రజ్ఞానశబ్దస్య విషయజ్ఞానం వాచ్యోర్థః ।
39. శుద్ధజ్ఞానం లక్ష్యః ।
40. విషయోపరక్తం జ్ఞానం విజ్ఞానమ్ ।
41. నిర్విషయం వస్తు ।
42. క్రియాతటస్థం లక్షణం బ్రహ్మణః ।
43. జ్ఞానం స్వరూపలక్షణమ్ ।
44. ముముక్షుః సుందరీ ముపాసీత ।
45. సర్వజ్ఞత్వ కామీవా ।

30. మఱికొంద ఆధ్యాత్మమువలెనే యధిదైవతమును సాధారణముగా చెప్పదురు.
31. అట్టివారి మతములో గగనము మొదటిపురమగును.
32. సూర్యమండలము రెండవ పురమగును.
33. హృదయము మూడవ పురమగును.
34. (ఈవిధమగు) సర్వోత్కృష్ట ప్రకాశమువలన నామె సుందరియనబడెను.
35. 'ఆమె భాసమానముచేతనే యీసర్వము ప్రకాశించుచున్నది' యను శ్రుత్యర్థ మిక్కడ గమనార్హము.
36. జ్ఞానమును గుఱించి బోధించుటకు మొదట విషయజ్ఞానమును నిరూపింతురు.
37. అగ్నితత్త్వమును బ్రదర్శించుటకు నిష్పకణికను నిరూపించునట్లే.
38. మహావాక్యములలో 'ప్రజ్ఞాన' శబ్దమునకు వాచ్యార్థము విషయ
39. లక్ష్యము శుద్ధజ్ఞానము. [జ్ఞానము.
40. విషయములయందు బ్రీతిగల జ్ఞానము విజ్ఞానమనబడును.
41. బ్రహ్మవస్తువు నిర్విషయమైనది.
42. సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మకు తటస్థక్రియ లక్షణము. (సృష్టియనగా వ్యాపారము. దానిలో నొకభాగమైనను దానినుండి నివృత్తమైయుండు తటస్థక్రియచే బ్రహ్మ పరోక్షముగా ననుభవింపబడుచున్నందున నచలుడైన బ్రహ్మకు తటస్థక్రియ వ్యాపార లక్షణమగును. ఇది నిర్విషయస్థితినే సూచించును.)
43. జ్ఞానము స్వరూపలక్షణము (జ్ఞానము ప్రత్యక్షానుభవమునిచ్చునది గావున)
44. మోక్షము గోరువారంచువలన జ్ఞానశక్తియైన సుందరి నుపాసించవలెను.
45. సర్వజ్ఞత్వము గోరువారును. (సుందరి నుపాసించుటవలన క్రియాలక్షణము, మూలజ్ఞానముకూడ ప్రాప్తించుననియు,

46. వాక్కామశక్తిభిః ।

47. బ్రహ్మ, యోని, శాంతీ,ంద్ర, మాయాభిః ; ఖ, భృగు, బ్రహ్మ, భే,ంద్ర, మాయాభిః; భృగు, బ్రహ్మ,ంద్ర, మాయాభిశ్చవా ।

48. తామిమాం శ్రీ విద్యామాహుః ।

49. ఆసుర్యేషా గాయత్రీ ।

50. తంత్రాణాం సారః ।

51. రమాంతయావా శ్రీవిద్యయా ।

52. 'ప్రణవ, మాయా, శ్రీ' పూర్వయా 'శ్రీ, మాయా, కామ, వాణీ, శక్తి' సంపుటితయా శ్రీవిద్యయా వా ।

53. శుద్ధముషాసనం జ్ఞానమూలగవేషణమ్ ।

54. ప్రత్యగ్గత్యాహం స్ఫూర్తావవతరణం వా ।

55. ఇయం వైశ్వానరవిద్యే త్యుపనిషది గీయతే ।

56. ఆత్మ విద్వైవ వైశ్వానర విద్యా ।

57. ఆత్మాహి వైశ్వానరః ।

మొదటిదానిచే కర్తృనుండి మోక్షము, రెండవదానిచే సర్వజ్ఞత్వము సిద్ధించుననియు భావము.)

46. వాగ్భవకూట, కామకూట, శక్తికూటములు మూడింటితో గూడిన ప్రసిద్ధయగు త్రిపురసుందరీరూపము (అనగా శ్రీచక్ర రూపము) చేతను,

47. 'కవీ ఈలప్రీతి, హాసకహలప్రీతి, సకలప్రీతి' అను పంచదశాక్షరీ మంత్రముచేతను నుపాసించవలెను. (ఈమంత్రముపై సూత్రములో పేర్కొనబడిన రూపమున కన్వయించును గావున నామెకీ మంత్రాక్షరము లంగములగును. కనుక కవీచక్రపూజను మంత్రజపమునుగూడ పేర్కొనెను.)

48. దీనినే శ్రీవిద్య యందురు. (అనగా లక్ష్మీసంబంధమగు విద్య).

49. ఆసురీ గాయత్రీ విద్యయనినను నిదియే. ('అసువు' అనగా ప్రాణము; తత్సంబంధమగునదియై ఆసురీ యనబడెను.)

50. ఈవిద్య తంత్రశాస్త్రసారభూతము.

51. 'రమ + అస్తయావా శ్రీవిద్యయా' అను పదచ్ఛేదముచే 'శ్రీం' అను లక్ష్మీబీజము నంతమందు గల్గిన పైమంత్రము— అనగా షోడశాక్షరీ యనబడు శ్రీవిద్యయగును. అట్టి దానిచేతను నుపాసించవలెను.

52. 'ఓం హ్రీం శ్రీం—శ్రీం హ్రీం క్లీం ఐం సాః—పంచదశీ—సాః ఐం క్లీం హ్రీం శ్రీం' అను 28 అక్షరములుగల శ్రీవిద్యచే నైసను నుపాసించవలెను.

53. శుద్ధోపాసనమెట్టిదనగా జ్ఞానమూలమేది? యని వెతకుట.

54. లేదా, 'అహమ్మహ'మ్మను స్ఫూర్తియొక్క ప్రత్యేకగతి నవతరణ మార్గముచే దాని మూలమునకు దించుటయు శుద్ధోపాసనమే.

55. ఇది వైశ్వానరవిద్యయని యుపనిషత్తులందు గానముచేయబడెను.

56. ఆత్మవిద్యయే వైశ్వానరవిద్య.

57. ఆత్మయే వైశ్వానరుడు.

58. అత్తానం జానతా గృహ్యామాణా అపి విషయా భేదేన నాను  
భూయంతే ।

### చతుర్థః భువనేశ్వరీ పటలః

1. అథ భువనేశ్వరీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. చతుర్థీ సా దశసు మహావిద్యాను ।
3. భువనేశ్వర్యేవ నామాంతరేణ మాయా ।
4. ఈక్షాశక్తి ర్భువనేశ్వరీ మధ్యమాత్వధిదైవతం ।
5. జ్ఞానస్య నిమిత్తభూతః పూర్వోవ్యాపార ఈక్షా ।
6. ఈక్షాశక్తి రిచ్ఛాశక్తి రిత్యనర్థాంతరం ।
7. క్వచి దీక్షాపూర్వికా సృష్టిః ప్రదర్శ్యతే ।
8. క్వచి దిచ్ఛా పూర్వికా ।
9. అవిశేషాదేవ ద్వయోః ।
10. ఈశస్యేత్తైవ విశాలోదేశః ।
11. ప్రతిదర్శక యంత్రే యావద్దృష్టిమతి విశాలంపశ్యామోదేశం ।
12. సచ దేశో న యధార్థః ।
13. అస్మద్దృష్టే రాతిరిచ్యతే ।
14. విమలేజలే పశ్యామో మహాస్తమాకాశమ్ ।
15. సహ సూర్యేణ దివా ।
16. సహ నక్షత్రైః సహచంద్రమసా చ నిశి ।
17. సచ దేశో న యధార్థః ।

58. అత్త నెఱిగినవానిచే విషయములు గ్రహింపబడుచున్నను నవి తనకంటె భిన్నముగా ననుభవింపబడవు. (తటస్థ లక్షణ మాత్మకు—బ్రహ్మకు—నిత్యమని పైని వివరింపబడెను. అట్టి లక్షణముచే యావత్క్రియా వ్యాపారము గ్రహింప వీలగుటచే విషయగ్రహణ ముండవచ్చును. కాని వానియందనుభవము వేఱుగానుండును. ఇది పూర్ణసిద్ధియందలి విశేషము)

#### 4. భువనేశ్వరీ పటలము

1. భువనేశ్వరిని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశమహావిద్యలలో నాల్గవది.
3. నామాంతరముచే భువనేశ్వరియే మాయ యనబడును.
4. ఈతూశక్తియగు భువనేశ్వరీవిద్య కధిదైవతము 'మధ్యమ'.
5. జ్ఞానమునకు నిమిత్తభూతిమగు పూర్వవ్యాపారమే యీతూ.
6. ఈతూశక్తి యిచ్చాశక్తికంటె వే అర్థముగలది కాదు.
7. సృష్టికి పూర్వమీతూ కారణమైనట్లు కొన్నిశ్రుతులు ప్రదర్శిం
8. మఱికొన్ని యిచ్చకారణమైనట్లు ప్రదర్శించును. [చును.
9. ఈతూకు నిచ్చకు వ్యత్యాసవిశేషము లేనందున (అట్లు ప్రదర్శిం
10. ఈశ్వరుని యీతూయే విశాలదేశమయ్యెను. [చెను).
11. ప్రతిదర్శక యంత్రమందెంత విశాలము దృష్టికంతకు నగపడునో మన మంతదేశమును చూచెదము.
12. అది యథార్థమగు దేశము కాదు.
13. మనదృష్టికంటె మించినది కాదు (వేఱుకాదు).
14. నిర్మలమైన జలమందు మహాస్తమైన ఆకాశమును చూతుము.
15. పగటిపూట సూర్యునితో సహా చూతుము.
16. రాత్రిపూట చంద్ర నక్షత్రములతో సహా చూతుము.
17. అదియు నిజమగు దేశము కాదు.



18. అస్మ ద్దృష్టే రాతిరిచ్యతే ।
19. స్వప్నదేశశ్చైవమ్ ।
20. యావతీ దృష్టి స్తావాన్దేశో భవతి ।
21. ఈశ్వరస్య దృష్టి రపారా ।
22. తస్మాత్ విశ్వస్య దేశశ్చాపారః ।
23. అపారశ్చ దేశః పరమాకాశా న్నాతిరిచ్యతే ।
24. తస్మా ద్భువనేశ్వరీ పరమాకాశః ।
25. విశ్వస్మి న్పరమాకాశో భిత్తి స్థానీయః ।
26. క్రియా శబ్ద విజ్ఞానాని చిత్రస్థానీయాని ।
27. తస్మా ద్భువనేశ్వర్యాం పూర్వాః ప్రతితిష్ఠంతి ।
28. విశ్వం ప్రతితిష్ఠతీ త్యుక్తం భవతి ।
29. ఈక్షా వల్యాం మూలమిచ్ఛా ।
30. ఆద్యాదృష్టి రిచ్ఛేత్యుక్తం భవతి ।
31. ప్రతిదృష్టిశ్చేచ్ఛాస్తీ త్యేకే ।
32. రసానుభూత్యేదాసీన్యాభ్యాం తద్భావాభావనిర్ణయో లోకే ।
33. ఈశ్వరేవ తథాస్యాత్ ।
34. సర్వ రసానుభూతిమానీశ్వర ఇత్యేకః పక్షః ।
35. అనంగ ఇత్యన్యః ।
36. పరమాకాశ ఏవాదితి రుచ్యతే ।
37. అఖండ్యత్వాత్ ।
38. ఈశ్వరః కశ్యప ఉచ్యతే ।
39. పశ్యతీతి ।
40. అదితిః సర్వేషాం దేవానాం మాతా ।

18. మన దృష్టికంటె వేఱును గాదు.
19. స్వప్నమం దగపడు దేశము వంటిదే.
20. దృష్టి యెంతవఱకు వ్యాపించునో దేశ మంతవఱకే వ్యాపించును.
21. ఈశ్వరుని దృష్టి యపారము.
22. ఆ కారణముచేత విశ్వముయొక్క దేశ మపారము.
23. అపారమైన దేశము పరమాకాశముకంటె వేఱు కాదు.
24. అందువలన (నీశ్వరదృష్టియైన) భువనేశ్వరి పరమాకాశమగును.
25. విశ్వవిషయములో పరమాకాశము గోడవంటిది. [వంటివి.
26. క్రియా శబ్ద విజ్ఞానములు మూడును గోడపై బడు చిత్రములు
27. కనుక భువనేశ్వరియం దా మూడును ప్రతిష్ఠితములగును. (అనగా కాళీ తారా సుందరీలప్రకాశమునకు భువనేశ్వరి తెరవంటిది).
28. ఆమెయందు విశ్వమంతయు ప్రతిష్ఠితమైనట్లును చెప్పనగును.
29. ఈక్ష (దృష్టి) యొక్క వ్యాపార మనెడి లతకు మూల మిచ్చు యగును.
30. (వ్యాపారరూపము బొందని) మొదటి దృష్టి నిచ్చు యనవచ్చును.
31. ప్రతిఫల దృష్టికూడ యిచ్చు యగునని కొందఱనిరి.
32. లోకమందు రసానుభవమువల్లను ఉదాసీనమువల్లను ఏ వస్తువు నైన నున్నట్లు లేనట్లు (భావాభావములను) నిర్ణయించు చుంటిమి.
33. ఈశ్వరుని నిర్ణయించుటకు నదే మార్గము.
34. ఈశ్వరుడు సర్వరసానుభూతిమంతుడని యొక తెగవా రందురు.
35. అసంగుడని యింకొక తెగవా రందురు.
36. పరమాకాశమే అదితి యనబడెను.
37. ఖండముగానిదగుటవలన (అ + దితి = ఖండిభూతముకానిది).
38. ఈశ్వరుడు కశ్యపు డనబడెను.
39. చూచినవాడగుటచేత ('కశ్యపః పశ్యతో భవతి' అనునది యక్షర వ్యత్యాసముచే నగుట యిచ్చుట యన్వయింపబడెను).
40. అదితి సర్వదేవతలకు తల్లి (ఈశ్వరదృష్టి).

41. కశ్యపః పితా ।

42. తన్నామ్నా మునిదంపత్యో ర్వ్యవహారః ।

43. తౌ న దేవానాం మాతా పితరౌ ।

44. అస్యామేవశక్త్యాం సర్వంభువన మోతంప్రోతం చ ।

45. 'ఆకాశే ఖలు' గార్గీతి శ్రుతేః ।

46. తథోపలబ్ధేశ్చ ।

47. తస్మా ద్భువనేశ్వరీయ ముచ్యతే ।

48. భువనమప్యేషైవ భవతి ।

49. ప్రకృతిత్వాత్ ।

50. ప్రకృతిత్వం చాస్యా మూలదృష్టిరితి ।

51. ఏవం జగతో దృష్టిమూలకత్వం వ్యాఖ్యాతమ్ ।

52. అస్మద్దృష్టిరేవ సృష్టిరితి పరే ।

53. స్వప్నసృష్టిరేవ సా ।

54. 'అస్మత్' శబ్దస్య బ్రహ్మపరత్వేతు న వివ్రతివత్తిః ।

55. త్రయాణాం వ్యాపకత్వే వ్రమాణాని దృశ్యంతే ।

56. 'అదితి ర్జాత మదితి ర్జనిత్వ' మితి దేశస్య ।

57. 'యమోహ జాతో యమోహ జనిత్వ' మితి కాలస్య ।

41. కశ్యపుడు (ద్రష్ట) తండ్రి (పురాణములం దదితి కశ్యపులను మూలవ్యక్తు లనిరి - అనగా నాకాశరూపిణి, బ్రహ్మ).
42. ఆ పేర్లు ఇద్దరు మునిదంపతుల కుంచబడినట్లును వ్యవహారము.
43. వారు దేవతలకు తల్లిదండ్రులు కాజాలరు.
44. అదితి యను శక్తియందే భువనమంతయు పడుగుపేకవలె రూపొందెను. (వస్త్రమున కసలు రూపము లేకున్నను పడుగు పేకలచే నేర్పడినట్లే).
45. (పడుగుపేకవలె భువనము) ఆకాశమందే యున్నదని గార్గికి చెందిన శ్రుతివాక్కు తెల్పును.
46. దానినిబట్టి విదితమగునది యేమనగా,
47. పై కారణమువలన భువనేశ్వరినే యాకాశముగా వచింపబడిన
48. ఆమెయే భువనముగను అగుచున్నది. [ట్లగును.
49. ప్రకృతియగుటవలన.
50. ప్రకృతిత్వముచేతనే యామె మూలదృష్టి యైనట్లగును.
51. ఈ విధముగా జగత్తునకు దృష్టిమూలకత్వము (అనగా జగత్సృష్టి కీశ్వరదృష్టి మూలకారణమనునది) వ్యాఖ్యాత మయ్యెను.
52. మనయొక్క దృష్టివల్లనే జగత్తు సృష్టింపబడుచున్నట్లు కొందఱు అందురు.
53. స్వప్నమందు సృష్టివలెనే అదియునని.
54. 'మన' యను నస్మచ్ఛబ్దమునకు బ్రహ్మపరముగా నర్థముగైకొని నచో (వారియభిప్రాయముతో) భేదముండదు.
55. మూడు వ్యాపకత్వములకు (అనగా పైని వచింపబడిన ద్రష్ట - దృక్ - దృశ్యములకు లేదా పురుషుడు - కాలము - దేశములకు) ప్రమాణము లగపడును.
56. 'అదితియే పుట్టినది పుట్టుకలకుఁజేత్రమైనదియు' నను నర్థముగల శ్రుతి వాక్కు దేశవ్యాపకత్వమునకు ప్రమాణము.
57. కాలము విషయములో 'పుట్టినది పుట్టబోవునదియు యమత్వ' మను నర్థముగల శ్రుతి ప్రమాణము.

58. 'పురుష ఏవేదం సర్వ' మితి పురుషస్య ।

59. దేశవ్యాపకత్వం వైశాల్యమివ విశ్వస్య ।

60. దైర్ఘ్యమివ కాలవ్యాపకత్వమ్ ।

61. స్వరూపమివ పురుషవ్యాపకత్వమ్ ।

62. తస్మాన్న విప్రతిషేధః ।

63. భువనేశ్వరీ పరమా శాంతా ।

64. సర్వాభ్యః క్రియాభ్య ఆత్మానం సమర్ప్య నిశ్చలాతిష్ఠతి ।

65. పరమాం శాంతిం కామయమానో భువనేశ్వరీ ముపాసీత ।

66. మాయయా ।

67. ప్రణవ సంపుటి తయావా ।

68. ద్వితీయ శ్చింతామణీ రుచ్యతే ।

69. శుద్ధ ముపాసనమ్ ।

70. దృగ్దృశ్యయో రంతరభూత ఆకాశ ఏవ సదా ద్రష్టవ్యః ।

71. సంసారిణాంతు దృష్టేర్మార్గ ఏవ నభః ।

72. న లక్ష్యమ్ ।

73. పృథివ్యాద్యుపాసనం కష్టమ్ ।

74. ప్రపియాఽప్రియోభయాస్పదత్వాత్ ।

58. పురుషవ్యాపకత్వమునకు 'పరమపురుషుడే యీ సర్వమును (బుట్టించి పుట్టినవాడు) అయ్యె' నను భావముగల శ్రుతి ప్రమాణము.
59. దేశవ్యాపకత్వము విశ్వముయొక్క వైశాల్యముగా నున్నది.
60. విశ్వస్థితికి జెందిన దీర్ఘత్వముగా కాలవ్యాపకత్వమున్నది.
61. విశ్వముయొక్క స్వరూపముగా పురుషవ్యాపకత్వమున్నది.
62. అందువలన విరోధము తొలగినట్లగును. (అదితి భువనేశ్వరీలకు)
63. భువనేశ్వరి పరమమైనది, - శాంతిమయమైనది.
64. సర్వక్రియలనుండి యాత్మను సమర్పించి (అనగా కర్తృత్వము సీశ్వరున కర్పించి) నిశ్చలయై పరాకాశరూపిణి యుండును.
65. కావున పరమమైనదానిని, శాంతిని గోరువాడు భువనేశ్వరి నుపాసించవలెను.
66. 'హ్రీం' అను మాయాబీజ మొక్కదానితోగాని
67. 'ఓం' అను ప్రణవముతో జేర్చిన మాయాబీజముచేగాని (ఓం హ్రీం ఓం)
68. ఈ యుపాసన చింతామణిని వెనుక చేయునందురు. (ఇంకొక యర్థమేమనగా నీయుపాసన రెండవ చింతామణియనబడునని. చింతామణియను పేరుతో ప్రసిద్ధమై యొక మంత్రమున్నది. దాని నిక్కడ కవి స్మరించుచుండెను.)
69. శుద్ధోపాసన మెట్లనగా
70. దృక్ - దృశ్యములకు నడుమనుండు నాకాశమును సదాచూచుట ద్వారా శుద్ధోపాసనమగును (ఆకాశమే యామె కనుక).
71. సంసారమందు మునిగినవారి కాకాశము దృష్టికి మార్గమగు నుపాధివలె దోచును.
72. అంతేకాని లక్ష్యమైన దైవస్వరూపమువలె దోచదు.
73. పృథివ్యాది స్థూలవస్తువుల నిట్లుపాసించుట కష్టము. (అవియు వ్యాపించినవైనను.)
74. అవి ప్రియాప్రియములు రెండింటి కాస్పదములగుటచేత.

75. యత్ర ద్వంద్వోపరమ స్తల్లక్ష్యము త్తమమ్ ।  
 76. తాదృశ ఆకాశః ।  
 77. ఆకాశే న కస్యచి ద్వేషః సంగోవా ।  
 78. 'దర్శనా దభ్ర సదసీ'తి శ్లోకోఽత్ర భవతి ।
79. అభ్రస్య సదస్త్వం బ్రహ్మాండ సంకీర్ణత్వాత్ ।  
 80. సేయం హిరణ్మయాండానాం సభాద్యైః కనకసభోచ్యతే ।  
 81. తత్రేశస్య తాండవం కాలీపటలే వ్యాఖ్యాతం ।  
 82. దివం వశ్యన్నాక్షిణీ ప్రతితిష్ఠతి ।  
 83. దృష్టావేప హి తదా దృష్టిః ।
84. ఇయం 'పరోవరీయసీ' విద్యోపనిషది గీయతే ।  
 85. పరోవరీయా నుదీభ ఆకాశోహి ।  
 86. తత్రాకాశ మిశమేతే వ్యాచక్షతే ।
87. అభేదా త్తదుపపద్యతే ।  
 88. దృష్టే ర్వస్తేవ హి లక్ష్యార్థః ।

### పంచమః భైరవీ పటలః

1. భైరవీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. పంచమీ సా దశశు మహావిద్యాసు ।
3. భైరవ్యేవ త్రిపురభైరవీ ।

75. ద్వంద్వముల నేది శాంతింపజేయునో దాని లక్ష్యము త్తమము.
76. ఆకాశమట్టిది.
77. ఆకాశమునకు దేనితోడను ద్వేషములేదు, సంపర్కమునులేదు.
78. దర్శనమాత్రముచేత నాకాశమొక సదస్సగునని (అనగా చిత్ర విచిత్రములను బ్రదర్శించు వేదిక యగునని) యొక ప్రసిద్ధ శ్లోకము చెప్పుచున్నది. (చిదంబరక్షేత్ర స్తుతి)
79. బ్రహ్మాండసృష్టిసంకీర్ణత్వముచే నాకాశమునకు సదస్త్వ మొప్పును.
80. ఆయీ హిరణ్మయాకృతి గోళములుండు నాకాశసభనే కనక సభ యనిరి.
81. ఆకనకసభయం దీశ్వరుని తాండవమును గుఱించి కాళీ పటల మందు వ్యాఖ్యానింపబడెను. [మగును.
82. ఆకాశమును జూచుచున్న దృష్టియందు సాక్షిణీత్వము ప్రతిష్ఠిత
83. దృష్టియందే లక్ష్యముంచి చూచుటవలన (దృష్టికి లక్ష్యమగు నాకాశమదృశ్యము గనుక సులభముగా దృష్టికి దృష్టియే లక్ష్యమగును)
84. 'పరోవరీయసీ' యని యీ విద్యనుపనిషత్తులు స్తుతించెను.
85. ఉద్గీధాకాశమే (అవ్యక్తశబ్దముగలది) పరోవరీయము.
86. అక్కడ (అనగా ఉపనిషత్తులలో) ఆకాశమునే కొందఱ తీశ్వరు డనుచున్నారు.
87. అభేదమున్నందున సీ యర్థము యుక్తమై యున్నది.
88. దృష్టికి (పరా)వస్తువే కదా లక్ష్యార్థము.

## 5. భైరవీ పటలము

1. భైరవిని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశ మహావిద్యలలో నైదవది.
3. భైరవియే త్రిపురభైరవి.



4. పరావగైర్భరపీ ।
  5. సుందర్యా త్రిపురాత్వేన భైరవ్యాత్రిపురాత్వం వ్యాఖ్యాతం ।
  6. సూక్ష్మశబ్ద జ్ఞానయో రభేదాత్ ప్రాయః ।
  7. దేవతై క్యేపి త త్త్వవిభూతిభేదాత్ విద్యాభేదః ।
  8. మూలాధారే నిష్ఠాఽస్యాః శుద్ధముపాసనం ।
  9. సహి పరాయా ఆలయః ।
  10. అస్యా అపి మంత్రః శ్రీవిద్యోచ్యతే ।
  11. అత్ర ఖ భృగ్వగ్నివాగ్భిర్యక్తాభిః ఆదిబీజం ।
  12. ఖ భృగు కామాగ్నిభిర్యక్తై ర్ద్వితీయం ।
  13. ఖ భృగు వహ్ని చతుర్దశ సరైర్యక్తైః తృతీయం ।
  14. సుందర్యామివాత్రాపి ప్రథమం వాగ్భవం కూటం ।
  15. ద్వితీయం కామరాజం కూటం ।
  16. తృతీయం శక్తి కూటం ।
  17. అనయా విద్యయా భైరవీ ముఖాసీత మోక్షకామః ।
  18. విద్యా కామోవా ।
  19. 'జాతవేదస' త్రిష్టుభేమాం కష్టతరణ కామః ।
  20. అస్యా ఏవ దేవగణ తృప్తిదం స్వాహేతి నామ ।
  21. స్వధేతి చ పితృగణ తృప్తిదం ।
-

4. పరావాక్కు భైరవి యగును.
5. సుందరియొక్క త్రిపురాత్వవ్యాఖ్యానముచే భైరవియొక్క త్రిపురాత్వము వ్యాఖ్యానమయ్యెను.
6. సూక్ష్మశబ్దమునకు జ్ఞానమునకు ముఖ్యముగా భేదములేనందున.
7. దేవత యొక్కటియైనను తత్త్వవిభూతయందున్న భేదముచే విద్యయందు భేదము గల్గెను.
8. మూలాధారమందు నిష్ఠయే భైరవియొక్క శుద్ధోపాసనము.
9. అదియు పరాసంబంధమైనదానికి (పరావాక్కుగా నన్వయించుకొనవలెను) ఆలయమగుచున్నది.
10. భైరవీ మంత్రముకూడ శ్రీవిద్య యనబడును.
11. మొదటి బీజము 'హ్రీం'
12. రెండవది 'క్లీం'
13. మూడవ బీజము 'హ్రమ్'
14. సుందరీ విద్యలోవలె మొదటిది వాగ్భవ కూటము.
15. రెండవది కామరాజ కూటము.
16. మూడవది శక్తి కూటము.
17. మోక్షముగోరు వాడి విద్యచే భైరవి నుపాసించవలెను.
18. విద్యను గోరువాడును.
19. "జాతవేదస..." యను త్రిష్టుభ మంత్రముచే భైరవిని కష్టములు దాటగోరువా డుపాసించవలెను. (ఇదివేదమంత్రము.)
20. ఈ భైరవీశక్తికే దేవగణములను దృష్టిబరచు 'స్వాహా' యని,
21. పితృగణములను దృష్టిబరచు 'స్వధా' యని పేర్లు ప్రసిద్ధములు.

(మనయందు స్మృతి రెండు రూపములగుచున్నది - వాక్స్మృతి, అర్థస్మృతి. వాగ్రూపములకు తేత్రమువంటి శ్రుతియే ప్రణవమై, కేవలమైనప్పుడు పరావాక్కున బడుచున్నది. అర్థస్మృతులను గ్రహించు జ్ఞానము నిర్విషయమైనప్పుడు పరాజ్ఞానమైనట్లే. పరాశబ్దజ్ఞానములే భైరవీ సుందరీలు. ఇవి ప్రత్యేకస్మృతీసంబంధములే.)  
(పూర్వపంచక మింతతో ముగిసెను.)

## షష్ఠః ప్రచండ చండికా పటలః

1. ప్రచండ చండికాం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. షష్ఠీ సా శక్తి ర్దశసు మహావిద్యాసు ।
3. ప్రచండ చండికైవ చిన్నమస్తా నామాంతరేణ ।
4. కాల్యాస్తత్త్వేన ప్రచండచండికాయాస్తత్త్వం వ్యాఖ్యాతమ్ ।
5. అస్తి కశ్చన విశేషః ।
6. సామాన్యతః పరిణమయిత్రీ విద్యుచ్ఛక్తిః కాలీ ।
7. ప్రభోరాయుధభూతా ప్రచండచండికా ।
8. అత ఏవ వజ్రవైరోచనీ యేతిచ కథ్యతే ।
9. వజ్రం హ్యయుధం ప్రభోః ।
10. విరోచనస్య శక్తి ర్వైరోచనీయా ।
11. విశేషేణ రోచత ఇతి ప్రభురేవ విరోచనః ।
12. వైరోచనీ వా నామతః ।
13. 'వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టా' మితి మంత్రోత్ర భవతి ।
14. అధిదైవతం తు మధ్యమా ।
15. కాలీ సుందరీ భువనేశ్వరీణాం దేవతా మధ్యమా గౌరీయం  
త్వింద్రాణీ త్యేకే ।
16. నామభేద ఏవ న వ్యక్తిభేద ఇతి వాసిష్ఠః ।
17. వ్యక్తిభేదేవా వేషభేద ఏకస్యాః ।

## 6. ప్రచండ చండికా పటలము

1. ప్రచండ చండికను గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశమహా విద్యలలో నాటవది.
3. ప్రచండచండికయే చిన్నమస్త్ర యను నామాంతరము కలది.
4. కాళీ తత్త్వముచే ప్రచండచండికాతత్త్వము వ్యాఖ్యాతమయ్యెను.
5. కాని కొంత విశేషమున్నది.
6. సామాన్యముగా పరిణామములను గల్పించు విద్యుచ్ఛక్తి కాళి.
7. ప్రభువుయొక్క ఆయుధభూతమగు విద్యుచ్ఛక్తి (శాసించునది) ప్రచండచండిక.
8. కనుకనే యీమెను 'వజ్రవైరోచనీయా' అనియు పిలుచు
9. వజ్రమే ప్రభువుయొక్క ఆయుధము. [చున్నారు.
10. విరోచనుని శక్తి 'వైరోచనీయా'.
11. విశేషముగా (వజ్రముచే) బ్రకాశించు ప్రభువగుటచే విరోచను డయ్యెను. (కనుక వజ్రమందు బ్రకాశింపజేయు శక్తి వైరోచ నీయాయగును).
12. వైరోచనీ యనియు పేరున్నది.
13. 'కర్మఫముల ననుగ్రహించునది వైరోచనీ' అను నర్థముగల మంత్ర మిక్కడ ప్రమాణము.
14. ఈ విద్య కధిదైవతము 'మధ్యమ'.
15. కాళీ, సుందరీ, భువనేశ్వరీ విద్యలకు దేవతయైన మధ్యమీను 'గారి' యందురు. ఈమెనే 'ఇంద్రాణి' యనియు కొందఱు పిలుతురు. (ఆ ఇంద్రాణియే ప్రచండ చండిక యగుచున్నది.)
16. నామభేదమేకాని వ్యక్తిభేదము లేదని (అనగా సద్విష్టానతత్త్వ ముచే నిలుపురు కారని) వాసిష్ఠగణపతిముని యభిప్రాయము.
17. వ్యక్తిభేదమున్నట్లు తోచినయెడల నది యొకేస్వరూపము యొక్క వేషభేదమగును (కాని యితరము కాదు).

18. మధ్యమశ్చే ద్భిన్నవేషో మధ్యమాపి భిన్నవేషా ।
19. అధ్యాత్మమపి కాల్యాస్తత్వేన ప్రచండచండికాయా స్తత్త్వం  
వ్యాఖ్యాతమ్ ।
20. అస్తి కశ్చన విశేషః ।
21. సామాన్యతః ప్రాణమావిష్టా కుండలినీ కాలీ ।
22. యోగిషు సుషుమ్నయా ప్రవహంతీ పశ్చాత్ప్రచండ  
చండికా ।
23. సుషుమ్నాయాం చ ప్రచండ చండికా వ్యవహారః ।
24. సా యోగిషు చిన్నమస్తా భవతి ।
25. చిన్నమస్తాత్వంచ కపాలద్వయ భేదాత్ ।
26. న కేవలం మరణే ।
27. జీవిత కాలేపి ।
28. భిన్నకపాలోపి యోగీ జీవితం శక్నుయాత్ ।
29. 'వ్యపోహ్య శీర్ష కపాలే' ఇతి శ్రుతి రత్ర భవతి ।
30. దేవ్యా ఏవం చిన్నమస్తాత్వం వ్యాఖ్యాతమ్ ।

18. మధ్యముడైన ప్రభువు (అంతర్యామి) భిన్నవేషుడైనచో మధ్యమయు భిన్నవేషియే.
19. అధ్యాత్మమందును కాళీతత్త్వముచేతనే ప్రచండచండికయొక్క తత్త్వము వ్యాఖ్యానమైనదగును.
20. కొంచెము మాత్రమిందును విశేషమున్నది.
21. సామాన్యముగా ప్రాణమునావేశించిన కుండలినీశక్తి కాళియగును.
22. యోగులయందు (అనగా తమోనాశనముచే కుండలినీయొక్క యుద్ధారమును సాధించినవారియందు) సుషుమ్నలో బ్రవహించు పశ్చాన్నాడీ శక్తిని ప్రచండచండికయందురు. (సుషుమ్నయనబడు నాడి మూలాధారమునుండి వెన్నెముక ద్వారా శిరస్సువఱకు వ్యాపించి పశ్చాన్నాడి యనబడుచున్నది. అది శిరస్సును బొందినపిదప శిరస్సునుండి యమృతానాడి యనుపేరుతో రొమ్మువెపున నుండు హృదయమునకు ప్రవేలాడును. ఇది పురోనాడి యగును కనుక పశ్చాన్నాడీ విలాసమును మాత్రమే కవి పేర్కొనినట్లు గ్రహించవలెను).
23. సుషుమ్న యందే ప్రచండచండిక వ్యవహారముగావున. (కాళికి శరీరమంతటను వ్యవహారము).
24. అట్టి (అనగా నామె వ్యవహారమును బొందినట్టి) యోగులందామె ఛిన్నమస్తయగుచున్నది.
25. శీర్షకపాలములరెండింటిని భిన్నమొనర్చుటయేఛిన్నమస్తాత్వము.
26. మరణకాలమందు మాత్రమే చేయుటకాదు.
27. జీవితకాలమందును (విచ్ఛిన్నమొనర్చునది ఛిన్నమస్తయగును).
28. కపాలవిచ్ఛేదము బొందియు యోగి జీవించగలడు (కవి కిది స్వానుభవము).
29. 'వ్యపోహ్య శీర్షకపాలే....' అను శ్రుతి యిక్కడప్రమాణము.
30. దేవియొక్క ఛిన్నమస్తాత్వ మిట్లు వ్యాఖ్యానమయ్యెను. (ఈమె

31. డాకినీ వర్జిన్యా దేవ్యాః సఖ్యాః ।
32. ఇదైవ డాకినీ ।
33. పింగలైవ వర్జినీ ।
34. చిన్నమస్తాయాః సుషుమ్నాయాః స్వాయత్తత్వాత్ మస్తకం  
కరస్థిత మివస్యాత్ ।
35. ఇదమేవ ధ్యేయవిగ్రహే తత్కరస్థస్య నిజమస్తస్య  
తాత్పర్యమ్ ।
36. కబంధా దుద్గతం రక్తధారా త్రికం నాడ్యగ్రా దుద్గత మమృత  
ధారా త్రికమ్ ।
37. ఏకయా శిరసస్తర్పణమ్ ।
38. ఇతరాభ్యా మిడా పింగళయోః ।
39. తద్ద్వారా సర్వస్య దేహస్య ।
40. ధ్యేయవిగ్రహే రతికామయోః ఫాదాభ్యా మవష్టంభనేన  
కామజిత్వం శక్తే ర్వ్యజ్యతే ।
41. సిద్ధేషు భగవత్యా అభివ్యక్తిః ।
42. యః సిద్ధా నారాధయేత్ స భగవతీం షష్ఠీ మారాధయతి ।
43. ఇత్యధ్యాత్మమ్ ।
44. అథాధిలోకమ్ ।
45. దేవయానః పంథాః ప్రచండచండికా ।

కృపను బొంది కపాలభేదసిద్ధి బొందినవారికి పిదప పురోభాగ మందున్న అమృతానాడి తెరువబడి దాని విలాస మనుభవ మగును).

31. డాకినీ వర్ణిని లిద్దరు దేవియొక్క సఖురాండ్రు. (వీ రిటువురకు మధ్య నున్నందునను మధ్యమ యను పేరీమెకు సార్థకమగును).
32. ఇడా నాడియే డాకిని.
33. పింగళా నాడియే వర్ణిని.
34. చిన్నమస్తకు సుషుమ్నయొక్క స్వాధీనముండుటచేత మస్తకము హస్తగతమైనట్లగును (అనగా స్వాధీనమైనట్లు).
35. ధ్యేయవిగ్రహమం దామె శిరస్సు నామె హస్తమందే యుంచుట కిదియే తాత్పర్యము.
36. కబంధమునుండి వెడలుచున్నట్లు ధ్యేయవిగ్రహమందు జూపబడు మూడు రక్తధారలు యోగసిద్ధి బొందినవాని నాడీయగ్ర మనబడు భూమధ్యనుండి వెడలు మూడమృతధారల కర్థము.
37. ఒక ధార శిరస్సుయొక్క తర్పణముకొఱకు (సహస్రారమందు).
38. మిగిలిన రెండు నిడా పింగళములయొక్క యగుచు,
39. వాని ద్వారా దేహమంతటను తర్పణముకొఱ కగుచున్నవి. (తర్పణ మనగా తడపుట యని గైకొనవలెను).
40. ధ్యేయవిగ్రహముయొక్క రెండు పాదములచే రతికామము లవప్తంభనమగుటబట్టి యీమె కామమును జయించు శక్తి నిచ్చునని బోధపడును.
41. సిద్ధులయం దీ భగవతియొక్క స్పృష్టమైన వ్యక్తత్వముండును.
42. ఎవడు సిద్ధుల నారాధించునో వా డీ యాఱవ విద్యాస్వరూపిణి నారాధించినవాడగును. .
43. ఇ ట్లధ్యాత్మ సంబంధము (ముగిసెను).
44. ఇంక నధిలోకము గుఱించి.
45. (అధిలోకమందు) దేవయానమార్గమే ప్రచండచండికారూపము. (దేవయానమార్గ మనగా Milky way - ఆకాశముమీదుగా



46. సా జుష్టా కర్మ ఫలేషు ।  
 47. దుర్గా నామాంతరేణ ।  
 48. దుర్గమా హ్యకృతాత్మనామ్ ।  
 49. ఆదిత్యమండలా దస్మత్సుషుమ్నావర్యంతమస్తి కశ్చన  
     మార్గః ।  
 50. సచాసంఖ్య శాఖః ।  
 51. రశ్మయస్తే నాయాంతి ।  
 52. యావంతః ప్రాణిన స్తావత్యః శాఖాః తస్యవథః శరీర ఇహ  
     రశ్మీనాం ఆగమనాయ ।  
 53. సుషుమ్నాయా ఏవై షా విభూతిః ।  
 54. సుషుమ్నా నకేవలం శరీరమాత్ర నిష్ఠా నాడీ ।  
 55. అపి త్వనేకాభిః శాఖాభిః ప్రపంచేన్ధితా నాడీ ।  
 56. సా రశ్మీ నధో నయతి ।  
 57. ఊర్ధ్వంచ శుద్ధాన్ప్రాణా న్మరణే ।  
 58. ఏకైకా శాఖా తస్యా అసంఖ్య సూక్ష్మరేణుమయీ ।  
 59. సోఽయం దేవయానః పంథా అంతరిక్షే న్నాతిరిచ్యతే ।  
 60. అతఏవాంతరిక్షం మహాద్రజ ఉచ్యతే మహర్షిభిః ।

పుప్పొడివలె ప్రకాశించు రేణుమయ భాగము).

46. ఆమెయే కర్మఫలభూతము నిచ్చునది. (అధిదైవతమందువలెనే)
47. దుర్గ యను నామాంతరము కలది.
48. కృతకృత్యులు కానివారికి బొందశక్యముగానిదై (దుర్గమమై) దుర్గ యనబడెను.
49. ఆదిత్యమండలము మొదలుకొని మనయందున్న సుషుమ్న పర్యంత మొక మార్గమున్నది. (దేవయానమార్గమందు రేణుమయ తేజమాదిత్యమండలమును బొంది రశ్మి రూప మగు చున్నది. కనుక సృష్టికార్యమం దొక్కొక్క రశ్మియు ప్రభుని ఆయుధశక్తి కస్త్రులక్షణమని భావింపనగును).
50. ఆ మార్గ మసంఖ్యాకమగు శాఖలు కలది.
51. అందుండి రశ్మిలు వచ్చుచున్నవి.
52. రశ్మి లిక్కడ వ్యప్తి శరీరములలో జొరబడుట కెందఱు ప్రాణులో అన్ని శాఖలా మార్గమున కుండును.
53. అట్టి విభూతులు సుషుమ్న యందున్నవి. [కాదు.
54. సుషుమ్న యనునది కేవలశరీరమాత్రముచే నిష్టబొందు నాడియే
55. అదియు సుషుమ్నయైనను, అనేకశాఖలచే ప్రపంచమందు స్థిత మైన నాడి సుషుమ్న యనబడును.
56. ఆ సుషుమ్న రశ్మిలను క్రిందునకు బొందించును.
57. శుద్ధమైన ప్రాణముల కూర్చుగతినికూడ (జీవుల) మరణకాల మున బొందించును.
58. ఆ సుషుమ్నయొక్క శాఖ యొక్కొక్కటియు మఱల ససంఖ్యా కమగు సూక్ష్మరేణుమయమై యుండును.
59. మొదట చెప్పబడిన దేవయానమార్గము (రేణుమయమై ప్రకా శించు నాకాశము) అంతరిక్షముకంటె వేఱుకాదు. (అదియే అంతరిక్షమని భావము).
60. అందువల్లనే మహర్షు లంతరిక్షమును మహాద్రజ మనిరి.

61. రేణుకా తాంత్రికైః ।

62. పరశురామ జననీ రేణుకాతు తదంశావతారః ।

63. సా చ చిన్నమస్తోచ్యతే చిన్నశీర్షత్వాత్ ।

64. అస్మాకం సుషుమ్నా మార్గే గ్రంథిత్రయ మస్తి ।

65. ఏకో మూలే ।

66. స బ్రహ్మగ్రంథి రుచ్యతే ।

67. అపరో మణిపూరే ।

68. స విష్ణు గ్రంథి రుచ్యతే ।

69. ఇతర ఆజ్ఞాచక్రే ।

70. స రుద్రగ్రంథి రుచ్యతే ।

71. తేన గ్రంథిత్రయేణాస్మాసుశక్తి రంతరిజ్ఞన్నబహుల మవ తరతి ।

72. భిన్నగ్రంథౌతు బహులం ప్రవహతి ।

73. మార్గస్య నిర్నిరోధత్వాత్ ।

74. సిద్ధానాం వ్యష్టినాడీ సమష్టినాడ్యా మిలితా మహామహిమా స్యాత్ ।

75. క్రమేణ గ్రంథీనాం మోక్షః ।

76. రుద్రగ్రంథౌ భిన్నే కైవల్యం హస్తస్థం స్యాత్ ।

77. 'కాశ్యాంతు మరణా స్మక్తి' రితి శ్లోకోత్ర భవతి ।

78. ఇయమేవ కాశీ యదాజ్ఞా చక్రమ్ ।

79. అత్ర మరణంచ గ్రంథిభేదః ।

61. దానినే తాంత్రికులు రేణుక యనిరి. (తేజస్సును రేణువులక్రింద విభజించునది).
62. పరశురామజననియైన రేణుకయు నామె యంశావతారిణియే.
63. ఈ రేణుకయు ఛిన్నమైన శిరస్సువలన ఛిన్నమస్త్ర యనబడుచున్నది.
64. మనయొక్క సుషుమ్నామార్గమందు మూడు గ్రంధులున్నవి.
65. ఒకటి మూలాధారమందు.
66. అది బ్రహ్మగ్రంధి యనబడును.
67. రెండవది ఘణిపూరమందు.
68. అది విష్ణుగ్రంధి యనబడును.
69. మూడవది యాజ్ఞాచక్రమందు.
70. అది రుద్రగ్రంధి యనబడును.
71. ఈ గ్రంధిత్రయమువలన మనయందంతరిక్షమునుండి (ప్రవహించు) శక్తి బహుళముగా నవతరించుట లేదు.
72. గ్రంధులు భేదింపబడినచో శక్తి బహుళముగా ప్రవహించును.
73. సుషుమ్నా మార్గమందు నిరోధములు తొలగుటవలన.
74. అవి తొలగిన సిద్ధులయొక్క వ్యప్తి సుషుమ్నానాడి సమప్తి సుషుమ్నానాడితో మిళితమై మహామహిమగలది యగును.
75. గ్రంధుల మోక్షము క్రమప్రకారమగును. (అనగా బ్రహ్మగ్రంధి, విష్ణుగ్రంధి, రుద్రగ్రంధులు వరుసను సాధనబలము కొలది యొకదాని పిదప నొకటిగా వీడును.)
76. రుద్రగ్రంధి భేదనమైన వారికి కైవల్యము హస్తగతమగును.
77. 'కాశిలో మరణించువారికి ముక్తి' యను శ్లోకార్థ మిక్కడ వర్తించును.
78. ఈ శ్లోకములో వచింపబడిన కాశియే ఆజ్ఞాచక్రము.
79. అక్కడి మరణమనగా రుద్రగ్రంధి భేదనము. (మరణము గ్రంధికి చెందును).

80. కపాల భేదశ్చ ప్రాగుక్తో గ్రంథిభేద సాపేక్షః ।

81. యోఽన్తరిజ్ఞా న్మహతీం శక్తిమిచ్ఛతి స ప్రచండచండికా  
ముఘాసీత ।

82. తన్మంత్రే ప్రణవః ప్రథమం బీజమ్ ।

83. శ్రీ ర్ద్వితీయమ్ ।

84. మాయా తృతీయమ్ ।

85. వాక్తురీయమ్ ।

86. సప్తాక్షరస్య తన్నామ్నః సంబోధనమ్ తతః ।

87. తతః కూర్చ ద్వయమ్ ।

88. అథాష్టమ్ ।

89. శిరోఽన్తే ।

90. అనయా విద్యయా నాస్తి కించి దసాధ్యమ్ ।

91. కూర్చ మంత్రేణవా ।

92. అథాస్యాః శుద్ధముఘాసనమ్ ।

93. అంతరూష్మాణం విచింతయేత్ ।

94. అత్ర విచింతనే క్రోధముద్రా భవతి ।

95. అన్వేషణ ముద్రావా ।

96. దుఃఖ ముద్రావా ।

97. లక్ష్యం మూలాధారే ।

80. పూర్వము చెప్పబడిన కపాలభేదన మీరుద్రగ్రంధి భేదనము నపేక్షించి యుండును.
81. అంతరిక్షమునుండి మహాచ్ఛక్తిని గోరువాడు ప్రచండ చండిక నుపాసించవలెను.
82. ఆ మంత్రమందు మొదటి బీజము ప్రణవము ఓం.
83. రెండవది (శ్రీ) బీజము శ్రీం.
84. మూడవది మాయా బీజము హ్రీం.
85. నాల్గవది వాగ్బీజము ఐం.
86. అటుపిమ్మట సప్తాక్షరియగు దేవీ నామముయొక్క సంబోధనము 'వజ్రవైరోచనీయే'.
87. తరువాత కూర్చ బీజ ద్వయము హూం హూం.
88. పిమ్మట అస్త్రము ఫట్.
89. అంత్యమందు శిరస్సు స్వాహా. { ఓం శ్రీం హ్రీం ఐం వజ్రవైరోచనీయే హూం హూం ఫట్ స్వాహా.
90. ఈ మంత్రవిద్య కసాధ్యమైనది లేదు.
91. 'హూం' అను కూర్చమంత్రముతో (అనగా బీజముతో) నైన నుపాసింపవచ్చును. ('రాయస్కామో. వజ్రహస్తం సుదక్షిణం పుత్రోనపితరం హువే" అను వేదమంత్రము పశ్చాత్పరో నాడులు రెండింటికి జెందు కూర్చ మంత్రముగా గణింపబడును. కవికీ మంత్రదర్శనమైనట్లు కవిచరిత్రనుండి తెలియును. కనుక దానిని సూచించినట్లు గ్రహించినను దోషముండదు.)
92. ఇంక శుద్ధోపాసన మెట్లనగా.
93. అంతరూప్మాణమును చింతించుట.
94. అట్లు చింతించుటయందు క్రోధముద్ర కావచ్చును.
95. లేదా అన్వేషణ ముద్ర.
96. లేదా దుఃఖముద్ర (ఈ మూడు ముద్రలయందును చింతించు మనస్సున కేకాగ్రత కలుగును.)
97. లక్ష్యము మాత్రము మూలాధారమందే.

98. జ్యోతిర్విద్యోపనిషత్పు సేయం గీయతే ।  
 99. అంతరిక్షే దాత్మని ప్రవహంతీం శక్తింవా ధ్యాయేత్ ।  
 100. అత్ర శరీర సమర్పణ ముద్రా ।  
 101. ఆదౌ భావయేత్ ।  
 102. కాలేనానుభవతి ।  
 103. అంతరూష్మానుభవశ్చాత్మానుభవా న్నాతిరిచ్యతే ।  
 104. స్పర్శానుభవ ఏషః ।  
 105. దర్శనానుభవోఽపరః ।

### సప్తమః ధూమావతీ పటలః

1. ధూమావతీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. సప్తమీ ధూమావతీ దశసు మహావిద్యాసు ।
3. యయా నాత్మనోఽన్యద్వ్యజానా త్పరమః సా యోగనిద్రా  
ప్రలయకాలికి ధూమావతీ ।
4. సర్వకాలానుబంధినీ త్యేకే ।
5. ముక్తానాంచ నిత్యానంద నిద్రా ।
6. సంసారిణాంతు నిద్రా, మూర్ఛా, విస్మృతిశ్చ ।
7. అవిద్యాచ యయా సంసారిణో నాత్మానం జానతే ।
8. అవిద్యా మాయతో విలక్షణా ।
9. యయైకం బహుధా పశ్యంతి సా మాయా ।

98. దీనినే జ్యోతిర్విద్యయని యుపనిషత్తులందు గానముచేసిరి.
99. అంతరిక్షమునుండి మనయందు బ్రవహించుచున్న శక్తిని న  
(శుద్ధోపాసనకొఱకు) ధ్యానించవచ్చును.
100. ఆ సాధనలో శరీరసమర్పణముద్ర యగుచున్నది.
101. ఆదియందా ముద్రను భావించవలెను.
102. కాలక్రమమున నది యనుభవసిద్ధమగును.
103. అంతరూప్మానుభవ మాత్మానుభవముకంటె భిన్నముకాదు.
104. అంతరూప్మానుభవ మాత్మయొక్క స్పర్శానుభవము. (పరోక్ష  
జ్ఞానము నిచ్చునది).
105. రెండవది యాత్మయొక్క దర్శనానుభవము. (ప్రత్యక్షజ్ఞానము  
నిచ్చునది).

## 7. ధూమావతీ పటలము

1. ధూమావతిని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ధూమావతి దశమహావిద్యలలో నేడవది.
3. ఏది యాత్మకంటె నుత్కృష్టమైనదేదియు లేదని తెలియ  
జేయుటకగునో, అట్టిప్రళయకాల యోగనిద్రయేధూమావతి.
4. ఒక్క ప్రళయకాలమునకేగాక సర్వకాలముల కనుబంధిని  
యీమెయని కొందఱునిరి. (ఎట్లనగా),
5. ముక్తపురుషులయందీమె నిత్యానంద నిద్రయగుచున్నది.
6. సంసారమందు జిక్కుకొనిన వారియందు నిద్ర, మూర్ఛ, మఱపు  
రూపములతో నున్నది.
7. ఏ యజ్ఞానమువలన సంసారు లాత్మను తెలియజాలకున్నారో,  
ఆ యవిద్యారూపిణిగాకూడ నున్నది.
8. మాయకంటె వేఱైనది యవిద్య.
9. ఏకమైయున్న ఆత్మను బహువిధములుగా జూపునది మాయ.



10. యయా సంతం నవశ్యంతి సా త్వవిద్యా ।

11. దేవ్యా నిద్రా - భ్రాంతి రూపత్వం పౌరాణికే దేవీసూక్త ఉక్తమ్ ।

12. ఇయమేవ రాత్రిర్దేవీ వేదేఽఖిధీయతే ।

13. 'హ్వయామి రాత్రిం జగతో నివేశిన్' మితి మంత్రవర్ణోత్ర భవతి ।

14. ఇయమేవ దేవ్యాద్యం తమ ఉచ్యతే ।

15. 'తమ ఆసీత్తమసా గూప్లా మగ్ర' ఇతి మంత్రవర్ణోత్ర భవతి ।

16. తమో రూపత్వా దియం ధూమావతీ ।

17. ఆద్యత్వాత్ జ్యేష్ఠా ।

18. అధిదై వతం వరుణానీ ।

19. విశ్వోచ్ఛాటన కామో ధూమావతీ ముపాసీత ।

20. ద్విరనంత ధూమసహితేన శిరోంతేన సంబోధనేన ।

21. శుద్ధ ముపాసనం వ్యతిరేకేణైవ భవతి ।

22. నాన్వయేన ।

23. సర్వ సంకల్పత్యాగే నేత్యుక్తం భవతి ।

24. తదేవ మహామౌనమ్ ।

25. సంకల్పేన పూర్ణే కిమపి నాంతరం కుర్యాత్ ।

26. అంతరకారిణో భయం శ్రూయతే ।

10. ఎల్లప్పుడు నున్న ఆత్మ స్థితిని మఱపుజేసి యనత్తునం దాత్మ భ్రాంతినిచ్చునది యవిద్య.
11. పౌరాణిక దేవీసూక్తములలో ధూమావతికి పైని వివరింపబడిన నిద్రా భ్రాంతి రూపత్వములు రెండును వర్ణింపబడెను. (అనగా నీ రెండింటిని యధిష్ఠించి వానిని గల్పించు దేవత యని భావము).
12. ఈమెనే రాత్రియను దేవతగా వేదము తెల్పుచున్నది.
13. 'జగత్తునకు నివేశమగుచున్న రాత్రి నాహ్వనింతు'నని చెప్పు మంత్రవర్ణ మిక్కడ ప్రమాణము.
14. ఆదిమ తమస్సే యీమెయనియు చెప్పబడెను.
15. 'తమ ఆసీత్తమసా గూఢ్లా మగ్ర' మను మంత్రవచన మందు లకు ప్రమాణము.
16. తమోరూపత్వముచే నీమె ధూమావతి యనబడెను.
17. మొదటి తమస్సుగుటవలన జ్యేష్ఠ యనబడెను. (అనగా సవిద్యను గల్పించునది. ఆత్మను మఱపించు సవిద్యజనించిన పిమ్మటనే నిద్రాది యితర తమస్సు లావరించును)
18. ఈ విద్య కధిదేవత వరుణాని (అనగా రాత్రి కధిష్ఠానదైవమగు వరుణుని భార్య.)
19. విశ్వోచ్ఛాటనము జేయగోరువాడు (విశ్వమును స్మృతినుండి పాఱిద్రోల దలచినవాడు) ధూమావతి నుపాసించవలెను.
20. 'ధూం ధూం ధూమావతి స్వాహా' యను మంత్రముచేత.
21. శుద్ధోపాసన మిందులకు వ్యతిరేకముగా నుండును.
22. మంత్రమున కన్వయము కాజాలదు (శుద్ధోపాసనము).
23. సర్వ సంకల్పత్యాగమును బేర్కొనుచున్నది.
24. అదియే మహామౌనము.
25. పూర్ణమై కే అనుభవమున కేమాత్రమంతరాయము సంకల్పముచే గల్పించరాదు.
26. అంతరాయమువలన భయము కల్గునని విశ్రుతము.

27. ఇయం భూమవిద్యే త్యుపనిషది గీయతే ।

28. తత్రహి జ్ఞేయాంతర నిషేధః ।

29. అత్రైవ విద్యావిద్యయోః సముచ్చయః ।

30. కేవలా త్వవిద్యా నిషిద్ధా నిద్రాదిః ।

31. తదంధం తమః ।

32. కేవలా విద్యాతు నిషిద్ధా విషయజ్ఞానాత్మికా ।

33. తద్భూయోంధం తమః ।

34. సముచ్చయేన విద్యావిద్యే ఉపాస్యే ।

35. విద్యాచ పూర్ణా స్వతస్సిద్ధా ।

36. అవిద్యాచ విషయాణామ్ ।

37. విషయాఽవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా ।

38. పూర్ణ విద్యయాఽమృత మశ్నుతే ।

39. విషయాఽవిద్యయైవ పూర్ణవిద్యా భానేత ।

40. ఏవ మవిద్యాపి విషయాణాంచే న్ముక్తిదా భవతి ।

27. ఈ శుద్ధోపాసనమును భూమవిద్యగా నుపనిషత్తులు గానము చేసెను.
28. ఇతర జ్ఞేయభూత ముపనిషత్తులందును నిషేధింపబడెను.
29. వానియందింకను విద్యావిద్యల సముచ్చయము విధింపబడెను.
30. కేవల నిద్రాదులకు జెందు నవిద్య నిషిద్ధమైనది.
31. అది యంధకారమగు తమస్సు కనుక.
32. కేవల విషయజ్ఞానాత్మిక విద్యయు నిషిద్ధమైనదే.
33. అది మఱియు సంధకారమగు తమస్సు గనుక. (ఆత్మను విశ్వమునుగూడ మఱపించునది మొదటిది. ఆత్మను మఱపించి యూరకుండక అనాత్మతో క్రిడించునది లేదా అనాత్మయం దాత్మభ్రాంతి నిచ్చునది రెండవది.)
34. ఈ విద్యావిద్యలను సముచ్చయముగా (కలిపి) నుపాసించవలెను.
35. (విషయముల నెఱుగుటకుగాక) పూర్ణమై స్వతస్సిద్ధమై యున్న ఆత్మ నెఱుగుటకగు విద్యచేతను (తెలివి నాత్మశోధనకై వినియోగించుటయు)
36. విషయములం దవిద్యనుంచుటవల్లను (విషయములు మఱపగుట కవిద్యను విషయపరముమాత్రముచేసి, విద్యచే విషయములనుగాక ఆత్మను మాత్ర మెఱుగుచుండుట యీ సముచ్చయమందు విధానము.)
37. విషయములవంక నవిద్యచే (విషయసంబంధమగు)మృత్యువుదాటి.
38. పూర్ణవస్తువువైపుననుండు విద్యచే (పూర్ణవస్తు సంబంధమగు) నమృతత్వమును (అనగా శాశ్వతత్వమును) బొందవలెను.
39. అప్పు డవిద్య విషయసంబంధమైనదియైనను (సముచ్చయత్వముచే) పూర్ణవస్తువునకు జెందు విద్యగా బ్రకాశించును.
40. ఈ విధముగా ధూమావతీ యవిద్యారూపిణియైనను విషయముల నుండి (తత్కాల విస్మృతినిగాక) విముక్తి నే కలిగించును.

## అష్టమః బగళాముఖీ పటలః

1. బగళాముఖీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
  2. అష్టమీ సా దశసు మహావిద్యాసు ।
  3. స్తంభనశక్తి ర్బగళాముఖీ ।
  4. అధ్యాత్మం సా శంఖిన్యాం నాడ్యాం ।
  5. అధిలోకం పితృయాణే పఠి ।
  6. దండనాథా కాచన మధ్యమాయా అధిదైవతమ్ ।
  7. రిపుస్తంభన కామో బగళాముఖీ ముఘాసీత ।
  8. అంతశ్శత్రు స్తంభన కామోవా ।
  9. ఘేంద్రాగ్ని శాంతి చంద్రైః సంయుక్తైః ।
  10. శుద్ధముఘాసన మింద్రయోని విద్యయా ।
  11. ఇంద్రయోనిశ్చ జిహ్వమూలే లంబమానం తైజసలింగమ్ ।
  12. తల్లక్ష్య ధ్యానం తద్విద్యా ।
  13. అంతర్వాయు సంచార నిరోధేనవా ।
  14. తం హతయోగ మాహుః ।
  15. యో వాయుం స్తంభయేత్ స సర్వం స్తంభయేత్ ।
-

## 8. బగళాముఖీ పటలము

1. బగళాముఖుని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
  2. ఆమె దశమహావిద్యలలో నెనిమిదవది.
  3. స్తంభనశక్తియే బగళాముఖు.
  4. అధ్యాత్మమందామె శంఖునీ నాడియందుండును.
  5. అధిలోకమందు పితృయానమను మార్గమందుండును.
  6. మధ్యమయొక్క యొకానొక దండనాథ యీవిద్య కధిదైవతము.
  7. శత్రువులను స్తంభింపజేయ గోరువాడు బగళాముఖు నుపాసించవలెను.
  8. అంతశ్శత్రువులైన కామక్రోధాదులను స్తంభింపగోరువాడును.
  9. 'స్త్రిం' అను నేకాక్షరమంత్రముచే నుపాసించవలెను.
  10. శుద్ధోపాసన మింద్రయోని విద్యచే చేయవలెను.
  11. ఇంద్రయోని యనగా జిహ్వమూలమందు వ్రేలాడు తైజస లింగము (దీనినే కొండనాలుక యందురు లేదా ఉపజిహ్వ)
  12. దానియందు లక్ష్యముంచి ధ్యానించుటయే దానివిద్య.
  13. లేదా, లోపల వాయుసంచారమును నిరోధించుటయు శుద్ధోపాసనమే.
  14. దానిని హఠయోగమందురు.
  15. ఎవడు వాయువును స్తంభించునో వాడు సర్వమును స్తంభింపజేసినవాడగును.
-

## నవమః మాతంగీ పటలః

1. మాతంగీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. నవమీ సా దశసు మహావిద్యాసు ।
3. సామాన్యతః తారాయా స్త త్వే న మాతంగ్యాస్తత్వం  
వ్యాఖ్యాతమ్ ।
4. అధిదైవతై క్యేపి కించిత్తత్త్వభేదాత్ విద్యా భేదః ।
5. తత్రావ్యక్తః శబ్దిస్తత్త్వమ్ ।
6. అత్ర వ్యక్తః ।
7. మంత్రణీ మధ్యమాయా మాతంగ్యధిదైవత మిత్యేకే ।
8. భైరవీ పరావాక్ ।
9. తారా పశ్యంతీ ।
10. మాతంగీ వైఖరీ ।
11. తాభీ రుద్రబ్రహ్మణస్పత్యగ్నీనా మల్లోభేదో వ్యాఖ్యాతః ।
12. మధ్యమా వాక్ మాతంగీత్యేకే ।
13. వైఖరీ మధ్యమయోరేకం తత్త్వమిత్వవిప్రతిషేధః ।
14. బ్రహ్మణస్పతి ర్బృహస్పతి రిత్యనర్థాంతరమ్ ।
15. తారాయాః శుద్ధోషాసనేన మాతంగ్యాః శుద్ధోషాసనం  
వ్యాఖ్యాతమ్ ।

## 9. మాతంగీ పటలము

1. మాతంగిని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశమహావిద్యలలో తొమ్మిదవది.
3. సామాన్యముగా 'తారా' తత్త్వముచే మాతంగీ తత్త్వము వ్యాఖ్యానమైనదగును.
4. అధిదైవతమం దైత్యమున్నను స్వల్పతత్త్వభేదమువలన విద్యా భేదమయ్యెను.
5. తార కవ్యక్త శబ్దము తత్త్వము (అనగా నవ్యక్త ప్రణవము).
6. మాతంగికి వ్యక్త శబ్దము తత్త్వము (వ్యక్తప్రణవము).
7. 'మధ్యమ'యొక్క మంత్రిణి యీ మాతంగీవిద్య కధిదైవతమని కొందఱందురు.
8. భైరవి పరావాక్కుగును.
9. తార పశ్యంతి వాక్కుగును (అవ్యక్తశబ్దము).
10. మాతంగి వైఖరీ వాక్కుగును (వ్యక్తశబ్దము).
11. ఈ మూడింటివలన రుద్రబ్రహ్మణస్పత్యగ్ని దైవములకు గల స్వల్పభేదములు వ్యాఖ్యానమైనవి (ఈ మూడును శబ్ద దైవములే).
12. మధ్యమా వాక్కును కొందఱు మాతంగి యందురు.
13. వైఖరీ మధ్యమా వాక్కులయొక్క తత్త్వమొక్కటియే గనుక విరోధము లేదు (మాతంగిని మధ్యమా వాక్కునుట).
14. (అట్లే) బ్రహ్మణస్పతియు బృహస్పతియు నొక్కరే.
15. (కనుక) తారయొక్క శుద్ధోపాసనచే మాతంగియొక్క శుద్ధోపాసనము వ్యాఖ్యానమయ్యెను. (వ్యక్తశబ్దమునకు వెనుక



16. మంత్రేఽస్తి విశేషః ।

17. వాణీ హృదయ మమరేశ్వరః సవిద్యాయుక్తౌ తాలవ్యాద్య  
నన్తర స్పర్శాయుక్తౌ మూర్ధన్యాది స్పర్శోష్మాణౌ సశేషః  
కచ్ఛపేశః శుండాన్త్యం సవిద్య ఇంద్రః సశేషః సూర్యో  
హరి రనునాసిక పూర్వః సవిద్యో గణపతి ర్భృగు రగ్ని  
జలే సంయుక్తే జలం బకోనునాసిక పూర్వో బ్రహ్మ  
సవిద్యోగ్నిః శిర ఇతి తన్మంత్రః ।

నుండు మధ్యమ నాదమును పరిశోధించు సాధనము రెండింటి  
యందును శుద్ధోపాసనమగును).

16. మంత్రమందు మాత్రము విశేషమున్నది.

17. 'ఐం నమ ఉచ్చిష్ట చాండాలి మాతంగి సర్వవశంకరి స్వాహా'  
అనునది మంత్రము. వాణీ=ఐం; హృదయం=నమ; అమరే  
శ్వరః=ఉకారము; స విద్యా తాలవ్యాద్యనస్తరస్పర్శా  
యుక్తా=విద్యాబీజమగు 'ఇ'కారముతో గూడిన తాలవ్యాది  
స్పర్శ మనగా తాలవర్గములోని మొదటి హల్లుగు 'చ'కార  
మున్ను, తదనస్తర స్పర్శ (హల్లు)యైన 'ఛ'కారమున్ను  
యుక్తా (కలుపగా) - 'చ్చి' యగును; మూర్ధన్యాది స్పర్శః,  
ఉష్మాణౌ(ష)యుక్తాః='ష'కార 'ట'కారములు కలుపగా  
వచ్చు 'ష్ట' యగును; సశేషః, కచ్చపేశః, శుండాస్త్యః=  
'ఆ'కారముతోగూడిన 'చ'కారమున్ను, శుండాపదములో  
నస్త్యమగు 'ండా' యున్ను - అనగా 'చాండా' అగును;  
స విద్యః ఇంద్రః='ఇ'కారముతోగూడిన ఇంద్రబీజమగు 'ల'  
కారమనగా 'లి' అగును; స శేషః సూర్యః='ఆ'కారముతో  
గూడిన సూర్యబీజమగు 'మ'కారమనగా 'మా' అగును;  
హరిః=త; అనునాసిక పూర్వః స విద్యో గణపతిః=పూర్వమం  
దనునాసికగల విద్యాబీజమైన 'ఇ'కారముతోగూడిన గణపతి  
బీజమగు 'గ'కారము - అనగా 'జ్లి' అగును; భృగుః=స;  
అగ్ని జలే సంయుక్తే='ర'కార, 'వ'కార సంయుక్తము 'ర్వ'  
అగును; జలం=వ; బకః, అనునాసిక పూర్వ బ్రహ్మ = బక  
బీజమగు 'శ'కారము, అనునాసికము పూర్వమున్న బ్రహ్మ  
బీజమగు 'క'కారము - అనగా 'శంక' అగును; స విద్యోగ్నిః=  
'ఇ'కారముతో గూడిన 'ర'కార మనగా 'రి' అగును,  
శిరః=స్వాహా.

18. తారోపాసన ఫలేన తదుపాసనఫలం వ్యాఖ్యాతమ్ ।

18. తారోపాసన ఫలముచే మాతంగ్యోపాసన ఫలము వ్యాఖ్యాన మైనదిగా నెంచవలెను.

పరా:—పరా పశ్యంతీ మధ్యమా వైఖరీ వాక్కులను గుఱించి శ్రీ వాసిష్ఠ గణపతిముని యొకప్పుడు పస్యసించుచు నొసగిన వివరణ మీ దిగువ సంగ్రహముగా నీయబడుచున్నది:—

పరావాక్కు:—ఇది యవ్యక్త ప్రణవము, శుద్ధాకాశ మనబడును. ఇది శక్తి కభిన్నము, అవికారి, నిత్యమైనది, ముక్కలరహస్యవేది, ఆత్మానుభూతి నిచ్చునదియై యుండును. విషయములన్నియు దీనియందనుభవవాసనరూప మున నిమిడి లేనమై యుండును. బుష్ఫులు దీనియందే లయమును సాధించి జ్ఞానము బడసిరి. ఏ జ్ఞానము వారు పొందగల్గిరో, అదియే పశ్యంతీరూప ముగా దర్శనమగుటకు వారియందు బరిణమించెను.

పశ్యంతీవాక్కు:—పరావాక్కు త్రిరూపాత్మకమై యుండి పరిణామదశయందు రూపత్రయ మగుచున్నది. ఆ తూపత్రయ పరిణామములో మొదటిది పశ్యంతీ, రెండవది మధ్యమా, మూడవది వైఖరీ. తేజస్వరూపమగు పరా వాక్కునుండి యుద్భవించు నీ మాడును తేజోమయములే. వీనిలో పశ్యంతీ వాగ్రూప మంతర్విషయములను గ్రహించునదియై, వానిని (ప్రపంచపాసన అను) తనలో ప్రత్యేకముగా ధరించును — అనగా నెన్ని పరిణమించ వలెనో అన్నింటిని గ్రహించి ధరించును గావున పరావాక్కు సంవిష్ట నచో ఇది విద్యుత్తుగును. దీనికి చూచు శక్తి యుండును. బుద్ధితో శిరస్సునందది కూడి వ్యవహరించును.

మధ్యమావాక్కు:—ఆకాశమందది చరియించుచు సమష్టిగానే యున్నను, సమయము ననుసరించియు వ్యష్టియొక్క గ్రహణోపాధి ననుసరించియు సువ్యక్తమగుచుండును. దీనినే గణపతి యందురు. జపము జేయుచు నాద శక్తి యీ సమష్టిరూపమునుబొంది యాకాశమందు నశించక గుఱును. అది తిరుగవలయువారి కుపకరించుచుండును గావున సంఘజపముయొక్క ఫలము వ్యాఖ్యాతము కాగలదు. సూర్య చంద్రగ్రహణ సమయముల, దొనర్చు జపమున కిదియే ఫలము.

వైఖరీవాక్కు:—ఇది యింద్రియ సంబంధము, జగన్ముఖము. దీని సాంతర్యమునకు మఠలించినప్పుడు గజముఖమగును (అనగా తిరుగబడిన 'జగ' ముఖము.).

## దశమః కమలాత్మికా పటలః

1. కమలాత్మికాం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. దశమీ సా దశసు మహావిద్యాసు ।
3. కమలైవ కమలాత్మికా ।
4. సుందర్యా స్తత్త్వేన కమలాత్మికాయా స్తత్త్వం వ్యాఖ్యాతమ్ ।
5. సుందర్యాః శుద్ధోపాసనేన కమలాత్మికాయాః శుద్ధోపాసనం వ్యాఖ్యాతమ్ ।
6. తత్త్వైక్యేవ్యధిదైవత భేదాత్ విద్యాభేదః ।
7. తత్ర మధ్యమస్యవత్త్ని దేవతా ।
8. అత్ర తూత్తమస్య ।
9. అస్యా అపి మంత్రః శ్రీవిద్యోచ్యతే ।
10. ప్రథమోష్మాగ్ని శాంతి చంద్రైః సహితైః సభవతి ।
11. అనయా కమలాత్మికా ముపాసీత మోక్షకామః ।
12. వై భవ కామోవా ।
13. ఇతి దశమహావిద్యా స్తంత్ర సారభూతాః ।  
తదే తత్త్వాద శతోనే నార్థసహస్రేణ సూత్రాణాం మహా  
విద్యా వివరణం భవతి ।

---

ఇతి శ్రీ భగవద్గూర్ణ రమణాస్తే వాసిలో వాసిష్ఠస్య సరసింహసూనోః  
గణపతి మునేః కృతిః దశమహావిద్యానూత్రం సమాప్తమ్.

## 10. కమలాత్మికా పటలము

1. కమలాత్మికను గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆమె దశమహావిద్యలలో పదియవది.
3. కమలయే కమలాత్మిక. (లక్ష్మి)
4. సుందరీ తత్త్వముచే కమలాత్మికా తత్త్వము వ్యాఖ్యానమయ్యెను.
5. సుందరియొక్క శుద్ధోపాసనచే కమలాత్మికయొక్క శుద్ధోపాసనము వ్యాఖ్యానమైనట్లగును.
6. తత్త్వములం దీ విద్యలు రెండింటి కై క్యమున్నను, నధిదేవతా వ్యత్యాసముచేత విద్యలు వేరయ్యెను.
7. సుందరీవిద్యలో దేవత మధ్యముని పత్ని యయ్యెను.
8. ఇక్కడ దేవత యుత్తమునిపత్ని యగుచున్నది. (కనుక హృత్కమలాత్మికగా నీమె నెంచవలెను. అప్పుడు సహస్రారాధిష్ఠాన సుందరికి నీమెకు గల నధిదేవతాతత్త్వభేదము విశదమగును.)
9. ఈమెయొక్క మంత్రముకూడ శ్రీవిద్య యనబడును.
10. 'శ్రీం' అను నేకాక్షరమే మంత్రము.
11. మోక్షకాము డీ మంత్రముచే కమలాత్మిక నుపాపించవలెను.
12. వై భవము నపేక్షించువాడును.
13. ఇట్లు తంత్రసారభూతములగు దశమహావిద్యలు (ముగిసెను).  
ఇవి 475 సూత్రములచే నిబద్ధమై, మహావిద్యా వివరణమగుచున్నవి.

(ఉత్తర పంచకముకూడ ముగిసెను. మనయం దాత్మస్మృతి యితరస్మృతుల కాశ్రయము. ఆత్మస్మృతియే 'అహమ్మహ' మ్మను ప్రత్యేకలక్షణము. ఇది శబ్దము గను జ్ఞానముగను స్ఫురించుచున్నందున దీనికి కాతణభూతమగు క్రియాజ్ఞానశక్తులు, స్ఫురణలక్షణమైన ఆకాశము పూర్వపంచకమందు వచింపబడెను. ఇతరస్మృతులకు మూలమైన స్మృతిని శోధించువానియొక్క మనస్సు తపోలక్షణము బొందును, దాని ననుగ్రహించు దేవతాతత్త్వమునే యుత్తరపంచకమునుండి గ్రహింపదగును.) ఇట్లు శ్రీ భగవద్గూర్చి రమణాంతేవాసియు, వాసిష్ఠనరసింహుని పుత్రుడును అగు గణపతిమునిచే రచింపబడిన దశమహావిద్యానూత్రగ్రంథము సమాప్తము.



# మహా విద్యాది సూత్రావళి

ద్వి తీ య భా గ ము

అన్యసూత్ర గ్రంథాష్టకము

1. గాయత్రీ వ్యాఖ్యాన సూత్రము.
2. యోగ వ్యాఖ్యాన సూత్రము.
3. సీతా వ్యాఖ్యాన సూత్రము.
4. కృష్ణ వ్యాఖ్యాన సూత్రము.
5. దుద్రకుటుంబ సూత్రము.
6. ఇంద్రదేశ్వరాభేద సూత్రము.
7. సృష్టి సూత్రము.
8. రాజయోగసార సూత్రము.



## గాయత్రీ వ్యాఖ్యానమ్

1. గాయత్రీం సావిత్రీం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. యయా విప్రాణాం ద్వితీయం జన్మకల భవతి సంస్కృతానామ్ ।
3. జ్ఞానశక్తేః సావిత్రీ నాతిరిచ్యతే ।
4. సవితుర్హిరణ్యగర్భస్యేయం శక్తి రితి ।
5. తాం గాయత్ర్యా సముపాసతే ।
6. యాం మహతా తపసా దదర్శ భగవాన్విశ్వామిత్రో మహర్షిః ।
7. గాయత్ర్యా స్సవితాదేవతేతి శ్రుతే రనుక్రమణికా వచనాచ్చ మస్తస్య పురుషో దేవతేతి కేచిన్మన్యంతే ।
8. పురుషశ్చ మన్దలాన్తర్వరీ ।
9. స మన్దల మాత్రమ్ ।
10. య ఏషోన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషోద్భవత ఇతి శ్రుత్యా నిరూపితః సః ।
11. ధ్యేయస్సదా సవిత్పు మన్దల మధ్యవర్తీ నారాయణ ఇతి ప్రాచాం ధ్యానశ్లోకోత్ర సమర్థకో భవతి ।
12. ముక్తా విద్రుమేత్యాది ధ్యానశ్లోకా త్ప్రసిద్ధా న్నారీత్యపరే ।
13. గాయత్రీ సావిత్రీ సరస్వతీతి త్రీలింగ నిర్దేశేభ్యశ్చ ।
14. మస్త్రలింగస్తు భర్గవో ధ్యేయత్వ నిర్దేశా న్నపుంసక పరమ్ ।

## గాయత్రీ వ్యాఖ్యానము

1. గాయత్రీ సంబంధమైన సావిత్రీ విద్యను వ్యాఖ్యానించెదము.
2. దేనిచే సంస్కరింపబడినప్పుడు విప్రులకు ద్వితీయజన్మ గల్గునట్లెంచబడునో (ఆవిద్యను).
3. జ్ఞానశక్తి కంటె సావిత్రి వేఱుకాదు.
4. ఈమె సవితరుని హిరణ్యగర్భ శక్తి యని ప్రసిద్ధి.
5. ఈమెను గాయత్రీ మంత్రముచే నుపాసించుదు.
6. ఏ మంత్రమును భగవాన్ విశ్వామిత్ర మహర్షి మహాత్మరతపస్సుచే దర్శించెనో.
7. గాయత్రీమంత్రమునకు దేవత సవితయని శ్రుతియు అనుక్రమణికయుకూడ చెప్పుచున్నందున కొందఱు పురుషుడు దైవమని తలచుచున్నారు.
8. పురుషుడైనచో మండలాంతర్వర్తి.
9. మండల మాత్రుడు కాడు.
10. 'ఆదిత్యమండలాంతర్యమం దగపడు హిరణ్మయపురుషుడే అతడు' అని చెప్పిన శ్రుతిచే నీ పురుషుడే నిరూపించబడెను.
11. 'ధ్యేయస్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ నారాయణ...' అను ప్రాచీన ధ్యానశ్లోకముకూడ నిక్కడ సమర్థించుట కగును.
12. కాని కొందఱు 'ముక్తావిద్రుమ...' అను ప్రసిద్ధ ధ్యానశ్లోకముచే స్త్రీరూపిణిగా (మండలాంతరమందున్న దానిని) తలచుచున్నారు.
13. గాయత్రీ, సావిత్రీ, సరస్వతీ యను పదములు స్త్రీలింగ నిర్దేశములగుట వల్లను అట్లు తలచుచున్నారు.
14. మంత్రలింగమునుబట్టి ధ్యేయవస్తువుగా నిర్దేశించబడిన 'భర్గస్' అను పదము నపుంసక లింగపరము.

15. వస్తుతస్తు నస్త్రీ ।
16. న పుమాన్ ।
17. న నపుంసకమ్ ।
18. సర్వలింగాపేతమ్ యంత్రుంచిదస్త్తు ।
19. తస్య సర్వైర్లింగైః శాస్త్రే వ్యవహారో దృశ్యతే ।
20. నదేవ సోమ్యేతి నపుంసకేనారంభే ।
21. అనేన జీవేనాత్మనేతి పుంలింగేన మధ్యే ।
22. తేజః పరస్యాం దేవతాయా మితి స్త్రీలింగేనాంతతః ।
23. హిరణ్మయ పురుషాకృతి సంబద్ధాత్ తస్య పురుషత్వేన  
ధ్యానమ్ ।
24. శక్తి రూపతయా స్త్రీత్వేన ।
25. గాయత్రీ చ ఛందః ।
26. న దేవతా ।
27. ఛందసి దేవతా దృష్టిః కేవలా భావనా ।
28. కేషాంచిత్సవితు రితి షష్ఠీ ధర్మి పరా ।
29. భర్గ ఇతి ద్వితీయా ధర్మపరా ।
30. తన్మతే సవితా జ్ఞాతా ।
31. భర్గో జ్ఞానశక్తిః ।
32. కేషాంచి చ్ఛరీర పరా షష్ఠీ ।
33. శరీరి పరా ద్వితీయా ।
34. తన్మతే సవితా హిరణ్మయపురుషాకృతిః ।

15. అది వస్తుతః స్త్రీయు కాదు.
16. పురుషుడును కాదు.
17. నపుంసకమును కాదు.
18. సర్వలింగాపేతమైన నొకానొక వస్తువది.
19. దాని కన్ని లింగములతోడను శాస్త్రమందు వ్యవహార మగపడుచున్నది.
20. 'అది నద్వస్తువే, ఓసోమా (శిష్యా)' యని నపుంసకలింగముతో నారంభించెను (ఛాందోగ్య శ్రుతి).
21. 'అనేన జీవేనాత్మనా...' అని శ్రుతి వాక్కు మధ్యయందు పుంలింగపరమగుచు,
22. 'తేజః పరస్యాం దేవతాయాం' అని స్త్రీలింగపరముగా నంత మగుచున్నది.
23. హిరణ్మయ పురుషాకృతి సంబంధమున్నందున దానికి ధ్యానము పురుషపరముగను.
24. శక్తిరూపముగా నున్నందున స్త్రీపరముగను చెప్పబడెను.
25. గాయత్రీ యనునది ఛందస్సు మాత్రమే.
26. దేవత కాదు.
27. ఛందస్సునందు దేవతాదృష్టి కేవల భావనామాత్రము.
28. కొందఱు 'సవితః' అను షష్ఠీవిభక్తికలది 'ధర్మి' పరమనియు.
29. 'భర్తః' అను ద్వితీయ విభక్తికలది 'ధర్మ' పరమనియు తలతురు.
30. వారి మతములో సవితరుడు జ్ఞాత (ధర్మి) యగును.
31. భర్తస్ జ్ఞానశక్తి యగును (ధర్మః).
32. మఱికొందఱు షష్ఠీవిభక్తితోగూడిన సవితరుని శరీరపరముగను.
33. ద్వితీయ విభక్త్యంతమగు 'భర్తః' శరీరి పరముగను (ధర్మి ధర్మములను మార్చి) చెప్పిరి.
34. వారి మతములో సవితేశబ్దము హిరణ్మయపురుషాకృతికి జెందును (అనగా మండలమునకు)

35. భర్గస్తదన్తరభూతం వస్తు ।  
 36. పరేషాం షష్ఠీ ద్వితీయయోరేకార్థత్వమ్ ।  
 37. రాహ్లోః శిర ఇతివత్ ।  
 38. చిదేవ సోఽర్థః ।  
 39. ద్వితీయ మర్థమృజుం మన్యతే వాసిష్ఠః ప్రకరణాత్ ।  
 40. ప్రథమంవా హిరణ్మయ పురుషాకృతి సంబంధాఽత్యాగేన ।  
 41. మాస్త్రవర్ణిక ఉత్తరోఽర్థశ్చ ఆధ్యాత్మికః ।  
 42. అముష్యోద్దేశేనాన్య ధ్యాన ముపదిష్టం భవతి ।  
 43. ధీ మూలాన్వేషణం ధ్యానప్రకారః ।  
 44. యథా లక్షణం ధ్యేయత్వాత్ ।  
 45. అత్రాముష్య దృష్టిరుత్కర్షాత్ ।  
 46. ఆగమానాం సార ఆసురీగాయత్రీ పంచదశాక్షరీ మధ్యమన్య  
 జ్ఞానశక్తిః ।  
 47. నిగమానాం సార ఆర్షీగాయత్రీ సావిత్రీ ।  
 48. ఇతి సప్తచత్వారింశతా నూత్రాణాం గాయత్రీవ్యాఖ్యానంభవతి.
-

35. 'భర్గః' శబ్దము తదంతరభూతమైన వస్తువునకు జెందును.
36. ఇంకొక వర్గమువారు సవిత, భర్గ పదము లేకార్థదాయకము లందురు.
37. 'రాహువుయొక్క శిర' స్సనినట్లు.
38. వారి భావమేమనగా సవిత భర్గులుభయులకు స్వరూపము చిత్తే కనుక భేదములేదని.
39. పై మూడు మతములలో రెండవయర్థము (32-35 సూ॥) సరి యైనదని ప్రకరణము ననుసరించి వాసిష్ఠగణపతిమునితలచును.
40. హిరణ్మయ పురుషాకృతి సంబంధమును వదలనందున మొదటి యర్థమును సమంజసమే.
41. మంత్రవర్ణములోని యుత్తరార్ధభాగముమాత్రమాధ్యాత్మికము.
42. ఈ యుద్దేశమువల్లనే దానికి (ఆభాగమునకు) ధ్యానముపడే శింపబడెను.
43. బుద్ధి మూలము నస్వేషించుట ధ్యానప్రకారము.
44. ధ్యానలక్షణమువంటిదే ధ్యేయవస్తువుకూడ (బుద్ధి లక్షణము, బుద్ధిమూలమందున్న జ్ఞానవస్తువు నొక్కటే తత్వముగలవి.)
45. ఆవిధముగా నతిశయించిన దృష్టియందు బ్రాప్తించును.
46. మధ్యముని జ్ఞానశక్తికి చెందిన (సుందరికి చెందిన) పంచదశాక్షరీ మంత్ర మాగమములకు సారమై 'ఆసురీ గాయత్రీ' యన బడును.
47. నిగమములకు సారమై సావిత్రీ (ఈమెయు జ్ఞానశక్తియే) సంబంధ మగుచున్న మంత్రము 'ఆర్షీ గాయత్రీ' యనబడును (అనగా ఋషి దర్శనమైనదని భావము.)
48. ఇట్లు 47 సూత్రములచే గాయత్రీ వ్యాఖ్యానమయ్యెను.

## యోగ వ్యాఖ్యానమ్

1. యోగం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. తప ఉపాసనం యోగశ్చేతి పర్యాయాః ।
3. పదమిదం ప్రాధాన్యేన పతంజలి వోపయుక్తమ్ ।
4. యోగశ్చిత్తవృత్తి నిరోధ ఇతి తస్య లక్షణం తేనోక్తమ్ ।
5. వ్యతిరేకత స్తత్ ।
6. అన్వయత ఆలోచనం యోగస్య లక్షణమ్ ।
7. ఆలోచనం ఏవ చిత్తవృత్తి నిరోధః ।
8. ఆలోచనం చ తపః ।
9. తదేవోపాసనమ్ ।
10. ఆలోచనే స్వాత్మస్థితిరపి వృత్తిరితిచే స్మృలచ్ఛేదః ।
11. వశ్య విస్మృతవస్తునోఽంతర్గతే నిజాం స్థితిమ్ ।

## యోగ వ్యాఖ్యానము

1. యోగమును గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. తపస్సు, ఉపాసనము, యోగము అనునవి పర్యాయపదములు.
3. 'యోగ' పదమును ముఖ్యముగా పతంజలి యుపయోగించెను.
4. చిత్తవృత్తి నిరోధమే యోగమని యతడు దాని లక్ష్యమును బేర్కొనెను.
5. ఈ యర్థము వ్యతిరేకముగా నున్నది.
6. అన్వయమువలన యోగలక్షణ మాలోచనమగును.
7. (ఎట్లనగా) చిత్తవృత్తి నిరోధమనునది యాలోచనము.
8. ఆలోచనమే తపస్సుకూడ అగును. (ఆలోచనము రెండు విధములుగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది. వృత్తులను నిరోధించుట మాత్రమే లక్ష్యమైనప్పు డాలోచనము విషయాత్మికమగుచు మనస్సగును. ఇతరవృత్తులను నిరోధించు నాలోచనముకూడ వృత్తియని తెలిసి యెవడు దానినికూడ దానిమూలమును బొందించుటకై మూలసంబంధమగు నాలోచనచేయునో వాని కది యోగము లేదా తపస్సగును. కనుకనే యాలోచనపదమునకు వ్యావహారికార్థము మనస్సైనను, ధాత్వర్థము తపస్సగును. పతంజలి నిర్వచనములో వృత్తినిరోధాలోచనము మనస్సంబంధమైనను యోగమనుట ధాత్వర్థమునకు వ్యతిరేకమగుచున్నదని గ్రహించవలెను )
9. తపస్సగునట్టి యాలోచనమే యుపాసించదగినది.
10. ఆలోచనము స్వాత్మసితిని గుఱించి యున్నప్పుడుకూడ వృత్తియే యనినచో మూలసిద్ధాంతమునకే భంగము కల్గును.
11. నిజసితిని లేదా స్వాత్మసితిని గుఱించిన యాలోచన మెట్లుండుననగా మఱచిపోయిన వస్తువును గుఱించిన స్మృతిని జ్ఞప్తి పదమునకు దెచ్చుకొనుట కంతర్గతమే శోధించునట్లుండును.



12. సయోగ స్తత్తపః ।

13. మృగయమాణో లబ్ధైవ నివర్తతే ।

14. యోగీత్వన్యన్య లబ్ధవ్యస్యాభావాత్ నిత్యం మృగయత ఇవ ।

15. అనాత్మ జిజ్ఞాసో రాలోచనం మార్గణమ్ ।

16. ఆత్మజిజ్ఞాసో ర్యోగః ।

17. పశ్య దుఃఖే నిజాం స్థితిమ్ ।

18. స యోగ స్తత్తపః ।

19. దుఃఖితః శిష్టభోగ్యజాత సన్నికర్షాత్ పునర్నివర్తతే ।

20 యోగీతు జితభోగ్యజాతత్వా న్నజాతు చిన్నివర్తతే ।

21. సుషుమ్నాయాః సంవిత్సహస్రార పర్యంతం ప్రవహతి ।

22. తత్ర మానసస్థాన మాసా ద్యాప్తతాపా శీతా భవతి ।

23. సాశీతా సర్వనాడీద్వారా శరీరే ప్రవహతి ।

12. అదియే యోగ మదియే తపస్సు.
13. బాహ్యవస్తువును గుఱించి యట్లు వెతకువా డా వస్తుస్మృతి లభ్యమైన తోడనే వెతకుట మానును.
14. ఇతర వస్తుప్రాప్తినిగుఱించి యభావముగల యోగియైనచో తా బొందవలసినది తనకంటె వేఱుకానందున నిత్యము వెతకు చున్నట్లుండును. (అనగా నితని యాలోచనము నిత్యవ్యాపారముగలది గావున వృత్తి యనబడదు. బాహ్యమైన విషయ వస్తుస్మృతిని వెతకు వాని యాలోచన మనిత్యమై వృత్తి సంబంధమగునని గ్రహించవలెను.)
15. అనాత్మ జిజ్ఞాసువునకు (అనగా విషయస్మృతికొఱకు వెతకువానికి) ఆలోచనమే మార్గము (ఇది మనస్సంబంధము.)
16. ఆత్మ జిజ్ఞాసువునకు యోగము మార్గము. (ఇది తపస్సంబంధా లోచనము).
17. సంసారమనెడి దుఃఖజీవితమందున్నవాడు (అనగా తానానంద మయుడైన ఆత్మయని తెలియక విషయానుభవములం దభిమానియై కర్మకు, జన్మజరామృత్యువులకు వశుడై దుఃఖించు వాడు) దుఃఖనివారణకై వెతకి చూడదగినది తన నిజస్థితియే.
18. అట్లు చూచు సాధనమే యోగ మదియే తపస్సు.
19. సంసారి తన ప్రారబ్ధ కర్మ (భోగ్యజాతము) ననుభవించి తిరుగ సంసారమునకే మఱులును. (అది యిచ్చు ననిత్య సుఖానుభవమునే యభిమానించుచు).
20. యోగియైనచో భోగ్యజాతము (నభిమానరాహిత్యముచే) జయించినవాడై సంసారమున కెన్నడు మఱులడు.
21. సుషుమ్న ద్వారా సంవిత్తు సహస్రారమువఱకు బ్రవహించును.
22. అక్కడ (చంద్రమండలమనబడు) మానసస్థానము బొంది సహజముగా ప్రభుత్వతాపముగలదియైనను శీతలముజెందును.
23. ఆ శీతలసంవిత్తు సర్వనాడులద్వారా శరీరమున బ్రవహించును.

24. సంవిత్ప్రవాహ మధ్యే సేతుం బద్ధిత స యథా మానస  
స్థానం న ప్రాప్నుయాత్ ।

25. భూమధ్య ఇత్యేకః ప్రకారః ।

26. సేతుబంధో నామ స్థాపనం ధ్యానేన ।

27. తదా సంవిదః ప్రభుత్వం పూర్ణం స్యాత్ అవిభక్తత్వాదశీ  
తత్వాచ్చ ।

28. భూమధ్యే స్థాపితాయః సంవిదోఽగ్రమేవ లక్ష్యం స్యాత్ ।

29. కంఠ ఇత్యపరః ప్రకారః ।

30. తత్ర సంవిదో మధ్యమేవ లక్ష్యం స్యాత్ ।

31. హృదయ ఇత్యన్యః ప్రకారః ।

32. తత్ర సంవిదో మూలమేవ లక్ష్యం స్యాత్ ।

33. యః సంవిదోఽగ్రే ప్రతితిష్ఠతి స విశ్వేపురుషే ప్రతితిష్ఠతి ।

34. యః సంవిదో మధ్యే ప్రతితిష్ఠతి స తైజసేపురుషే ప్రతి  
తిష్ఠతి ।

24. అది మొదటి ప్రకారమున మానసస్థానము బొందకుండుటకు దాని ప్రవాహ మధ్యమందు సేతువును బంధించవలెను.
25. సేతుబంధము భూమధ్యమందు గావించవలెనని యొక పద్ధతి.
26. అక్కడి ధ్యానముచే సంవిత్తు నక్కడనే స్థిరపరచి స్థాపించుటకు సేతుబంధ మందురు.
27. అప్పుడు సంవిత్తుయొక్క ప్రభుత్వమవిభక్తమైయుండుటవల్లను అశీతలమై యుండుటవల్లను పూర్ణమైయుండును. (దీనిని బట్టి మానసస్థానమును బొందిన సంవిత్తుయొక్క ప్రభుత్వము మానసస్థానముచే నపహరింపబడినదియై విభక్తమగుచున్నట్లు తెలియగలదు.)
28. భూమధ్యమందు స్థాపింపబడు సంవిత్తుకు లక్ష్యము దాని యగ్రమం దుండును.
29. సేతుబంధము కంతమందు జేయవలెననుట యింకొకపద్ధతి.
30. అక్కడై నచో సంవిత్తుకు లక్ష్యము దాని మధ్యమందగును.
31. హృదయమందు సేతుబంధమని మఱియొక పద్ధతి కలదు.
32. అక్కడ సంవిత్తుకు లక్ష్యము దాని మూలమందగును. (ఈ విధముగా మానసస్థానముతో సంయోగముగాని సంవిత్తు హృదయమునుండి సుషుమ్నాద్వారా శిరస్సును బొందినను పురోనాడి యందే స్థితమై పశ్చాత్తాడీమార్గమునకు స్థలించని దగుచు పూర్ణవస్త్వనుభవము నిచ్చును. అయితే యీ పురోనాడి యందది త్రిప్రకారములుగా స్థాపనమగుటనుబట్టి మూలపురుషానుభవమును గూడ త్రిప్రకారములుగా ధరించునని విదితమగును. ఇది యోగియొక్క లక్ష్యస్థానము ననుసరించి యుండును.)
33. ఎవడు సంవిదగ్రమందు బ్రతిష్ఠితుడో వాడు విశ్వపురుషుని యందు బ్రతిష్ఠితుడగును.
34. ఎవడు సంవిన్మధ్యమందు బ్రతిష్ఠితుడగునో వాడు తైజసపురుషుని యందు బ్రతిష్ఠితుడగును.

35. యః సంవిదో మూలే ప్రతితిష్ఠతి స ప్రాజ్ఞేపురుషే ప్రతి  
తిష్ఠతి ।

36. దేహేఽన్యత్రచ ప్రవహణాత్ జడసంయోగేన విభక్తత్వేనచ  
సంవిదః శక్తిః సంసారిషు క్షీయతే ।

37. తతశ్చాత్మా పరిభూయతే బాహ్యైః ।

38. కేవలాయాం నాడ్యాం విలసనాత్ యోగిషు సా విజృంభతే ।

39. తతశ్చాత్మా స పరాభూయతే బాహ్యైః ।

40. మానసస్థాన సంయోగాత్ సంవిచ్ఛేదత్వేన నశక్తిమతీ  
సంసారిషు ।

41. తదభావేన శక్తిమతీ యోగిషు ।

42. జ్ఞానా యేంద్రియ సాపేక్షత్వాత్ సంసారిషు సంవిదల్పజ్ఞా ।

43. స్వతంత్రత్వా ద్యోగిషు దూరజ్ఞా ।

44. ఇయం పురోనాడీ మవలంబ్య యోగస్య పద్ధతిః ।

45. ప్రథమ మాకాశాత్ ఏకాం శక్తి మాత్మ శిరసి నిపతంతీం  
ధ్యాయేత్ ।

35. ఎవడు సంవిన్ములమందు బ్రతిష్ఠితుడగునో వాడు ప్రాజ్ఞపురుషుని యందు బ్రతిష్ఠితుడగును.
36. దేహమందు (మానసస్థాన సంయోగవశమున) సంవిచ్ఛక్తి యితరత్ర బ్రవహించుట వల్లను, జడవస్తు సంయోగముచే విభక్తమగుటవల్లను సంసారులందు క్షీణించుచున్నది.
37. అట్లు బాహ్యగతమగు సంవిత్తువలన నాత్మ పరాభవింపబడిన దగుచున్నది
38. కేవల సుఖమ్నానాడియందు (ఇదియే పురోనాడి, యమృతా నాడి యనబడును. పశ్చాన్నాడియందు సుఖమ్న యిడా పింగళ నాడుల సంయుక్తమగుచుండును గావున కేవల సుఖమ్న నమృతానాడిగా యెఱుగవలెను.) విలసించు సంవిత్తుగల యోగియందా సంవిత్తు విజృంభించును (పూర్ణత్వముకొఱకు.)
39. కనుక నట్టి సంవిత్తువలన నాత్మ బాహ్యముచే పరాభవింప బడుట లేదు. [శక్తివంతమగుట లేదు.
40. సంసారులందీ సంవిత్తు మానసస్థాన సంయోగవశమున శీతలమై
41. మానసస్థానమునం దభావముచే యోగియందు సంవిత్తు (మఱి యొకవిధముగా — అనగా తపస్సు కొఱకు) శక్తివంతమగు చున్నది.
42. జ్ఞానము కొఱకీ సంవిచ్ఛక్తి యింద్రియముల నపేక్షించి సంసారు లందల్ప జ్ఞానము గలదగుచున్నది.
43. ఇతరోపాధి నపేక్షించక స్వతంత్రయై యోగులందీ సంవిత్తు దూరజ్ఞానముగలది యగుచున్నది.
44. అట్టిది పురోనాడి నవలంబించు యోగపద్ధతి.
45. (ఇంక పశ్చాన్నాడియందు యోగపద్ధతి యెట్లనగా) తొలుత సాధకు డాకాశమునుండి తన శిరస్సులోని కొకానొక శక్తి పడుచున్నట్లు (భావించి) ధ్యానించవలెను.

46. అనంతరం శిరసో మూలాధార పర్యంతం నిపతంతీమ్ ।

47. ఇయం పశ్చాన్నాడీ మవలంబ్య యోగస్య వద్ధతిః ।

48. ఇదం సప్త చత్వారింశతా సూత్రాణాం యోగవ్యాఖ్యానంభవతి ।

## సీతా వ్యాఖ్యానమ్

1. సీతాం వ్యాఖ్యాస్యామః ।
2. ఆది కావ్యస్య యా నాయికా ।
3. సూర్యచంద్ర విద్యుదగ్ని పుష్పవల్లవ మణి హిరణ్యాదౌ సర్వ జన నయనానందినీ కాంతి రస్తి సా శ్రీరుచ్యతే దేవీ ।
4. సీతా సర్వాంగేషు శోభనోత్తమోత్తమా నారీ ।
5. తస్మా చ్చియోంశః సాధారణ దృష్ట్యాపి ।
6. సతా మీశ్వరాత్పితో నిష్కామకర్మరాశిర్యజ్ఞ ఉచ్యతే ।
7. యజ్ఞశ్చ విష్ణుర్యజ్ఞోవై విష్ణు రితి శ్రుతేః ।
8. యథా సకామవ్యష్టికర్మమయః పురుషః సంసారీ తథా నిష్కామ సమష్టికర్తృమయోఽవతారః ।
9. దాశరథిం రామం సప్తమ మవతార మాహుః ।
10. సకామ వ్యష్టి కర్మణామేవ ఫలాని వర్షశత భోగ్యాన్యాహుః ।
11. క్రిముత సమష్టికర్తృణః ఫలమ్ ।

46. అనంతరము శిరస్సునుండి మూలాధార వర్యంతమది పడుచున్నట్లు ధ్యానించవలెను.
47. ఇది పశ్చాన్నాడి నవలంబించు యోగపద్ధతి యగును. (ఇట్లు శక్త్యవతరణమును ధ్యానించువారియందు కుండలిని విజృంభించి యారోహణమగును. ఇది ఫలము. అప్పుడు పురోనాడికూడ స్వాధీనమగును).
48. ఇట్లు 47 సూత్రములచే యోగవ్యాఖ్యానము ముగిసెను.

## సీతా వ్యాఖ్యానము

1. సీతను గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. ఆదికావ్యమైన రామాయణమున కెవతె నాయకురాలో (ఆ సీత).
3. సర్వజనులకు నయనానందమునిచ్చు సూర్య, చంద్ర, విద్యుత్, అగ్ని, పుష్ప, పల్లవ, మణి, హిరణ్యాదుల కాంతిని శ్రీదేవి యందురు.
4. సీత సర్వాంగశోభనయై యుత్తమోత్తమ నారీమణి యయ్యెను.
5. ఆ కారణమువలన సాధారణదృష్టికిగూడ నామె లక్ష్మీయంశయే.
6. సత్పురుషులయొక్క యీశ్వరార్పిత నిష్కామ కర్మరాశి యజ్ఞమనబడును.
7. యజ్ఞమే విష్ణువనుటకు 'యజ్ఞోవై విష్ణుః' అను శ్రుతిప్రమాణము.
8. సకామమగు వ్యష్టి కర్మమయుడైన పురుషుడెట్లు సంసారియగునో అట్లే నిష్కామమగు సమష్టి కర్మమయుడైన పురుషుడవతారమగును.
9. దశరథ పుత్రుడైన రామునిగుఱించి యేడవ యవతారమందురు.
10. సకామమైనట్టి వ్యష్టికర్మలయొక్క ఫలమునే నూల్లకొలది సంవత్సరములవఱకు ననుభవింపవచ్చునందురు గదా.
11. సమష్టికర్మ ఫలమింక చెప్పనేల!



12. యజ్ఞమయస్యావతారస్య భోగాయ కిమపి స్రష్టవ్యం స్యా  
న్నియత్యా ।
13. సత ఏవ సృష్టి ర్నాసతః ।
14. అస్తి కాచన దేవతా ।
15. సా నియతి మారాధయితుం స్వయమవ్యవతరతి ।
16. తామేవ లక్ష్మీ మాహుః ।
17. రామస్యానుభూతయే పర్యాప్తం ఫలం సీతా ।
18. రూపే శీలే వాచిచ మధురా ।
19. అసాకంతు చరితే మధురా ।
20. అయోనిజాం సీతా మాహుః పూర్వే ।
21. అపవిద్ధాంతేచిత్ ।
22. అత్రేయం చర్చా భవతి ।
23. అషాం సూర్యే ప్రథమాహుతి స్తతః సోమోజాయతే ।
24. తస్య పర్జన్యే తతో వర్షమ్ ।
25. తస్య పృథివ్యాం తతోఽన్నమ్ ।
26. తస్య పురుషే తతో రేతః ।
27. తస్య ప్రియాం తతః పురుషః ।
28. ఏవం పంచాహుతయో జన్మ ప్రయోజికాః ।
29. తస్మా దయోనిజత్వమేవ న సంభవతీ త్యేకః పక్షః ।
30. దేవతా ముక్తపురుషోవా లోకానుగ్రహాయ భువమవతరేత్ ।
31. తత్రాహుతి సంఖ్యా క్వచిదాదృతా స్యాన్తాతాపిత్రో రనుగ్ర  
హాయ ।
32. క్వచిత్తృతీయస్యామేవాహుతౌ శరీరధారణం మాహాభాగ్యాత్ ।

12. యజ్ఞమయుడైన యవతారపురుషునియొక్క భోగము కొఱకు పుట్టుట కేదేని నియమింపబడును.
13. సత్తునుండి పుట్టును, అసత్తునుండి పుట్టజాలదు.
14. అందుకొఱ కొకానొక దేవత యున్నది. [చున్నది.
15. ఆమె ధర్మము నారాధింపజేయుటకు స్వయముగానే యవతరించు
16. ఆమెనే లక్ష్మీ (శ్రీ) యందురు.
17. రాముని యనుభవముకొఱకు ఫలించినదే సీత.
18. రూపమందు, శీలమందు, వాక్కునందుగూడ నామె మధురయే.
19. మన రామాయణ చరిత్రవల్లన నామె మధురయే.
20. పూర్వులు సీత నయోనిజ యనిరి.
21. కొందఱామె నపవిత్రురాలనిరి (అనగా తల్లిదండ్రులచే విడువబడి యింకొకరిచే పెంచబడినది. ఇంకొక అర్థము పాపములేనిది.)
22. ఇక్కడ చర్చ వచ్చును.
23. సూర్యునియందుదకములకు ప్రథమాహుతి కల్గును. అందువలన సోముడు పుట్టుచున్నాడు.
24. ఆ సోమునకు పర్జన్యునియందాహుతి. దానివలన వర్షము పుట్టుచున్నది.
25. ఆ వర్షమునకు పృథివియం దాహుతిచే అన్నము పుట్టుచున్నది.
26. ఆ అన్నమునకు పురుషునియందాహుతిచే రేతస్సు పుట్టును.
27. ఆ రేతస్సునకు స్త్రీయందాహుతివలన (మఱల) పురుషుడు పుట్టును.
28. ఈ పంచాహుతులు జన్మను గలిగించునట్టివిగా చెప్పబడును.
29. ఆ కారణముచేత సీత కయోనిజత్వమసంభవమని కొందఱందురు.
30. (చర్చకు సమాధానమెట్లనగా) దేవతకాని ముక్తపురుషుడుకాని లోకానుగ్రహము కొఱకు భూమియందవతరించు చుండును.
31. ఒక్కొక్కప్పు డట్టి యవతరణము కొఱకాహుతి సంఖ్య మాతా పితరుల ననుగ్రహించుట కాదరింపబడును.
32. ఇంకొక్కప్పుడు దానికి మూడవయాహుతియందే తనయందున్న మహాభాగ్యమువలన శరీరధారణము సంభవించును.

33. అవతీర్ణస్యాహుతయో న పాతవర్యాయాః ।

34. అపి త్వవతరణ పర్యాయాః ।

35. అవతరతః పతతోవా మార ఏకః ।

36. భౌతికరసో గుప్త స్వశక్తి ర్జడప్రాయః పతతి ।

37. వ్యక్త స్వశక్తిశ్చిజ్జ్వలితోఽవతరతి ।

38. అవతీర్ణస్య భూమండలం ప్రతిపన్నస్య తృతీయస్యామాహు  
తావేవాపి మనోబలేన కార్యార్థం శరీరం భవితుం శక్య  
మిత్యుక్తం భవతి ।

39. తస్మా దయోనిజత్వం నా సంభవీత్యపరః పక్షః ।

40. సీతా 'పతి దేవతానాం' నిదర్శనమ్ ।

41. యత స్త్యాగేపి భర్తరి నిష్ఠితా ।

42. సీతాయాః ప్రభుత్వం భూతేష్వపి దదృశే ।

43. హనూమచ్ఛివాఽశంసాయా మగ్నా ।

44. ఆత్మనః ప్రవేశేచ ।

45. అవకాశ ప్రార్థనా సమయే భువి ।

33. అవతరించువాని విషయములో ఆహుతులు జారిపడునట్టివిగా నుండవు.
34. మఱి యెట్లుండుననగా నవతరణమగునట్టివిగా నుండును.
35. అవతరణమునకు పతనమగుటకుగూడ మార్గ మొక్కటియే.
36. భౌతికరసము గుప్తమైన స్వశక్తిగలదియై జడప్రాయమగుచు పతనమగుచున్నది. (వ్యక్తమగుటకు కామ్యఫలవాసనలను బొంది వానిశక్తిచే వ్యక్తమైనప్పుడు జడప్రాయమగుననియు, నిష్కామకర్మఫల ద్రవ్యమును బొందినప్పుడు — అనగా యజ్ఞద్రవ్యమును బొందినప్పుడు నిజశక్తిచే వ్యక్తమై చిత్రేజ ప్రాయమగుననియు గ్రహింపదగును.) [చును.
37. స్వశక్తిచేతనే వ్యక్తమైన భౌతికరసము చిజ్జ్వలితమై యవతరిం
38. అవతరించినట్టిన్ని, భూమండలమును బొందినట్టిన్ని, తృతీయమైన ఆహుతియందే (అనగా వర్షాహుతిఫలముగా బుట్టుచున్న మనస్సారభూతమగు అన్నమందే) మనోబలముచే కార్యార్థ మైన (కారణ) శరీరమును బొంద శక్యమగునని చెప్పవచ్చును.
39. ఆకారణము వలన నయోనిజత్వ మసంభవము కాదని యింకొక పక్షమువారందురు.
40. పతియే దైవమని భావించు పతివ్రతలకు సీత నిదర్శనము.
41. ఎందువల్లననగా (భర్తచే) విడువబడినను భర్తయందే నిష్ఠ జూపెను. [రించును.
42. సీతయొక్క ప్రభుత్వము పంచమహాభూతములయందును గోచ
43. లంకాదహన సమయమందు హనుమామంతుని డేమమామె కోరి నప్పు డతని తోకనంటియున్న యగ్ని మన్నించుటయందును,
44. ఆమెస్వయముగా నగ్నిప్రవేశమొనర్చినప్పుడు చితినంటిన యగ్ని తన్ను మన్నించి ముట్టకుండుటయందును,
45. అవకాశము (స్థలము) కొఱకు ప్రార్థించినప్పుడు భూమి ప్రవేశమునిచ్చుటయందును (నామెకు భూతములపైగల యధికారము స్పష్టమయ్యెనని భావము).

46. లంకావాస సమయే ఘోరేణోపవాసేన తస్యా అపారం  
యోగవైభవం వ్యాఖ్యాతం భవతి ।
47. పత్యు రపి దేవతేవాభూత్ సా భగవతి ।
48. ఏతాంహి విగ్రహరూపాం రామః సిషేవే త్యాగేఽపి ।
49. సంకీర్త్యా సీతా పుణ్యచరిత్రా ।
50. సముపాస్యా సీతా కమలాత్కాయా అవతారః ।
51. తదిదం పంచాశతా సూత్రాణాం సీతా వ్యాఖ్యానం భవతి ।
-

46. లంకావాస సమయములో ఘోరమైన ఉపవాసముచే నామె యొక్క అపార యోగవైభవము వ్యాఖ్యాతమైనది.
47. భగవతియైన సీత తనభర్తకు గూడ దేవత యయ్యెను.
48. (ఎట్లనగా) రాము డామెను విడిచినను నామెను విగ్రహరూపముచే సేవించెను.
49. అట్టి పుణ్యచరిత యగు సీత కీర్తింపబడుచున్నది.
50. ఉపాసించదగిన సీత కమలాత్మికయొక్క యవతారము.
51. ఆ యీ 50 సూత్రములచే సీతా వ్యాఖ్యానమయ్యెను.

సీతావ్యాఖ్యాన సందర్భములో రామాయణ కావ్యమందు వాస్తవికి యొసగిన యంకెల సంకేతమును గుఱించి గణపతిమని యుపన్యసించిన విషయము లిక్కడ పొందుపరచబడుచున్నవి :—

1. సీత వివాహకాలమునాటికి రాముని వయస్సు 16 సంవత్సరములనియు, సీతతోగూడి యరణ్యవాసమున కేగుసమయమునకు 25 సంవత్సరములనియు వాస్తవికి రామాయణమునుండి తెలియును.

2. 14 సం॥ లరణ్యవాసముజేసి రావణునితో యుద్ధము ముగించుకొని వచ్చుసరికి రామునకు 39 సం॥లు నిండియుండును. లేదా 40 సం॥లు వయస్సున నుండును.

3. అట్టి రాముడు పుట్టక పూర్వము దశరథుడు బిడ్డలులేక 60 వేల సం॥లు గడపిన మాట మానవుని ఆయుఃప్రమాణము యుగముల ననుసరించి వ్యత్యాసము జెందవచ్చునను శ్రాంతిని గల్పించుచున్నది.

4. అట్లే వానరపైన్యముయొక్క సంఖ్య లంకాద్వీపము బట్టుట కవకాశము లేనంతగా నున్నది.

5. ఇలపై రాముడు 'దశవర్ష సహస్రాణి దశవర్ష శతాని చ' అని చెప్ప బడినంతకాలము నివసించియుండెను. ఈ శ్లోకవచనమునుబట్టి (10,000+1,000) అని లెక్కించినచో రాముడు రావణ సంహారమును 40 సం॥లు వయస్సున దాటక పూర్వమే ముగించియు భూమిపై 11,000 సం॥లుండెననుట యసందర్భముగా దోచును.

6. ఆ యుగములోని ఆయుఃప్రమాణము వేలకొలది సంవత్సరములైనచో రాముని యరణ్యవాసమును గోరినప్పుడు కైక 14 సం॥లు మాత్రమే కోరుట వింత



యగును. దీనినిబట్టి వాల్మీకి కొన్నిచోట్ల లెక్కలను మానవధర్మమున కనుగుణము గను, మఱికొన్నిచోట్ల సుత్రేష్టాపూర్వకముగను నిచ్చినట్లగపడును.

7. అంతేగాక కృతయుగమునాటికే వేదము ప్రమాణముగా వెలసినందున వేదములోని 'పశ్యేమ శరదశ్యతమ్', 'శతాయుః పురుషః' అనునట్టి వాక్యము లాయుఃప్రమాణము నీనాటివలెనే 100 సం॥లని పేర్కొనుచుండెను. స్మృతులు కూడ 100 సం॥ల నంగీకరించెను. దీనినిబట్టి పురాణములం దాయుఃప్రమాణము వేదవిరుద్ధముగా వచింపబడినట్లగపడును.

8. అట్లే నను, అంకెలలో సహస్రములు శతములు నున్నప్పు డొక లక్ష ణార్థముండి యుండునని తోచకపోదు, ఈ రహస్యము నెఱిగినచో వాల్మీకిప్రోక్త ప్రమాణముల యదార్థము విశదమగును.

9. అది యెట్లనగా, 100 లో మూ డంకెలు, 1,000 లో నాల్గు, 10,000 వేలలో నైదు, నిల్లెన్ని యంకెలో అంత విలువ నా సంఖ్యకు గైకొనవలెను.

10. ఈ విధముగా 'దశవర్ష సహస్రాణి దశవర్ష శతాని చ' అను సంఖ్యా వచనమునకు  $10 \times 4 + 10 \times 3 = 70$  సం॥ము లను నర్థము వచ్చును. అనగా రావణ సంహారము వఱకు రాముని జీవితమందు 40 సం॥లు 'గడచిన పిదప నతడు భూమి యందు 30 సం॥లు మాత్రముండెనని విశదమగును.

11. దశరథుని పక్షములో బిడ్డలకొఱకు దుఃఖభరితుడై యొక్కొక్క సంవత్సరము వేయి సంవత్సరములంత భారముగా గడపినట్లెంచినచో 60,000 సం॥ము లనగా 60 సం॥లకు పిదప బిడ్డ లతనికి బుట్టినట్లన్వయమగును. పిమ్మట రామున కిటువదియైదు సం॥లు వయస్సున వచ్చినప్పు డతనికి వనవాసము విధించి దశరథుడు చనిపోయెను. కనుక నతని జీవిత మొత్తము 85 సం॥ లగును.

12. ఈ సందర్భములో కాళిదాసు చెప్పిన 'కించి దూనం శరదామయుత' మ్మను వాక్యములో సంఖ్యను నిర్ణయించు పదము 'యుత' మని గ్రహించినయెడల యు=1, త=6 అను నక్షర సంకేతముచే యుత=16 అగును. కచపయ సిద్ధాంత నియమము ననుసరించి యీ సంఖ్యను తిరగవేసినచో 61 అగును. దానికి కొంచె మూనము లేదా తక్కువ కనుక 60 సం॥ లని పైని పేర్కొనబడిన సంఖ్య వచ్చును.

13. ఇట్లే రామాయణము శతకోటిసహస్రోక్తప్రోక్తమనినప్పుడు శత× కోటి=3×8=24 గావున 24,000 శ్లోకములచే నిబద్ధమైనదగును.



## కృష్ణ వ్యాఖ్యానమ్

1. కృష్ణం వ్యాఖ్యాస్యమః ।
2. స విష్ణో రష్టమౌఽవతారః ।
3. ఉపనిషత్సు యజ్ఞవల్క్యేద్ధాలక పిప్పలాద ప్రభృతయ  
అచార్యాః శ్రూయన్తే ।
4. తేషాం సర్వేషా మప్యేకోఽప్రతిమానం పరమాచార్యో
5. గీతా స్తోత్రే రయం హ్యుపదేష్టా । [నః కృష్ణః ।
6. గీతాః ఖిలూపనిషదాం వివర్తతః ।
7. అసకృదావర్తీ చంద్రలోకాత్ప్రచ్యుతోవా పురుషో భువి జన్మ  
ప్రాప్తః సర్వః సంసారీ ।
8. స స్వేనైవ కర్మణా ప్రారబ్ధవా నృవతి ।
9. అవతారస్తు లోకానుగ్రహాయావతీర్ణో ముక్త పురుషః ।
10. దేవోవా ।
11. తస్య సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతీతి శ్రుతే ర్ముక్తస్య  
మానవలోకాగమన మవిరుద్ధమ్ ।
12. దేవస్య చ
13. తస్య పృథగ్జన్మ సంసారహేతుభూతం నాస్తి కర్మ ।
14. తస్మాత్కార్యార్థ మవతీర్ణస్య తస్య యజ్ఞేన ప్రారబ్ధవత్వం  
స్యాత్ ।
15. యజ్ఞశ్చేష్వరార్పితః సతాం కర్మరాశిః ।
16. క్రతుమయః పురుష ఇతి శ్రుతిః ।
17. యథా సంసారీ కర్మమయః తథావతారో యజ్ఞమయః ।
18. యజ్ఞశ్చ క్రతురేవ ।
19. విశేషస్తు వ్యష్టిసమష్టి భేదాత్ ।
20. యజ్ఞశ్చ విష్ణుః ।

## కృష్ణుని గుఱించి వ్యాఖ్యానము

1. కృష్ణుని గుఱించి వ్యాఖ్యానించెదము.
2. అతడు విష్ణువుయొక్క యెనిమిదవ యవతారము.
3. ఉపనిషత్తులందు యాజ్ఞవల్క్యుడు, ఉద్దాలకుడు, పిప్పలాదుడు మొదలగువా రాచార్యులుగా వినబడుచున్నారు.
4. వారికి మనకుగూడ అప్రతిమాన పరమాచార్యుడు కృష్ణుడు.
5. ఇతడు గీతా స్మృతి కుపదేష్ట.
6. గీత యుపనిషత్తులకు రూపాంతరము.
7. మాటిమాటికిగాని చంద్రలోకమునుండి జారినటులగాని వచ్చు పురుషులందరు భూలోకమున జన్మప్రాప్తిచే సంసారము బొందుచున్నారు.
8. వారు తమ కర్మచేతనే ప్రారబ్ధముగలవా రగుచున్నారు.
9. అవతారపురుషుడైనచో లోకానుగ్రహము కొఱ కవతరించిన
10. (లేదా) దేవుడు కావచ్చును. [ముక్త పురుషుడగును.
11. 'అతడు సర్వలోకములందు స్వేచ్ఛా సంచారి' యని చెప్పు శ్రుతి వలన ముక్తుని మానవలోకాగమనము విరుద్ధము కాజాలదు.
12. దేవునికై నను (అట్టి యాగమన మసంభవముకాదని భావము.)
13. దేవుని ప్రత్యేక జన్మకు హేతుభూతము సంసారకర్మకాదు.
14. కనుక కార్యార్థ మవతరించుట కతనికి యజ్ఞమే ప్రారబ్ధ వతుగా నుండును.
15. యజ్ఞమనగా నీశ్వరార్పితమైన సత్పురుషకర్తృరాశి.
16. పురుషుడు క్రతుమయుడని శ్రుతి చెప్పును.
17. సంసారి యేవిధముగా కర్తృమయుడో ఆవిధముగానే యవతార పురుషుడు యజ్ఞమయుడు.
18. యజ్ఞముకూడ క్రతువే.
19. విశేషమేమనగా వ్యప్తిసమష్టల యజ్ఞమందు వ్యత్యాసమున్నది.
20. యజ్ఞమే విష్ణువనబడెను. (అనగా సమష్టినిష్కామకర్తృ).

21. అధి యజ్ఞోఽహమేవాస్మి న్దేహే దేహభృతాం వరేతి గీతా  
వాక్య మత్ర భవతి ।
22. అక్షరం కూటస్థంచ పృథజ్ద్విరిశ్య కృష్ణో యజ్ఞమాత్మాన  
మాహ ।
23. జ్ఞాపయతి తేన యజ్ఞోఽవతారో న హిరణ్యగర్భో న  
సూత్రాత్మా న పరంబ్రహ్మవేతి ।
24. అస్మిన్దేహ ఇతి సర్వసాధారణ దేహాన్వయేపి న విరోధః ।
25. సంసారిణోపి క్రతుమయత్వాత్ ।
26. అధియజ్ఞ శబ్దస్య వ్యష్టి వాచకత్వం సంసారివరత్వే ।
27. సమష్టి వాచకత్వ మవతారవరత్వే ।
28. ఏకత్ర భక్తిః ।
29. అన్యత్ర యోగః ।
30. ఉభయత్రాపి వ్యవహార స్తుల్యః ।
31. ముక్త పురుష మివ క్వచి చ్చన్ద్రతోకా దాగతమపి యజ్ఞ  
ఆవిశేత్ ।
32. నవమాహుతి క్రమతః సిద్ధమపి క్వచిత్ ।
33. క్వచి దుత్తమ సంకల్పబలేన సిద్ధమ్ ।
34. నర నారాయణయోర్మధ్యే నారాయణో నామ దేవర్షి ర్యదు  
కులేఽవతీర్ణస్తం యజ్ఞ ఆవిశేత్ ।

21. “హే దేహాభృతాం వర! ఈ దేహమందధిష్టించిన యజ్ఞమునే నేను” అను గీతావాక్య మిక్కడ ప్రమాణము.
22. ప్రత్యేకముగా నక్షరుని కూటస్థుని నిర్దేశించిన పిదప తాను యజ్ఞాధిష్ఠానుడని (కృష్ణుడు) చెప్పుచున్నాడు.
23. అందువలన జ్ఞప్తిచేయబడినది యేమనగా యజ్ఞమే యవతరించును కాని హిరణ్యగర్భుడు, సూత్రాత్మ, బ్రహ్మ మొదలగు వారవతరించుట లేదని.
24. అవతార ‘మీ దేహమందే’ (యావేశరూపమున) వచ్చునని నప్పుడు సర్వసాధారణమైన దేహముగా నన్వయించుకొని నను విరోధముండదు. [మొప్పును).
25. సంసారియు క్రతుమయుడగుటవలన (పై విధమగు నన్వయ
26. అధియజ్ఞ శబ్దమునకు వ్యప్తివాచకత్వము సంసారిపరముగను,
27. సమప్తి-వాచకత్వ మవతారపరముగను నుండును.
28. ఒక పక్షములో భక్తి పరమై.
29. ఇంకొక పక్షములో యోగపరమై.
30. రెండు పక్షములందును వ్యవహారము తుల్యమై యుండును.
31. ముక్తపురుషు నావేశించునట్లే చంద్రలోకమునుండి వచ్చిన సాధారణ పురుషునిగూడ (సంసారిపరముగ) యజ్ఞ మావేశించుచుండును.
32. ఒకొక్కప్పుడది నూత్నముగాజేయబడిన కర్మయొక్క ఆహుతిచే క్రమవశమున పక్వమైనవాని నావేశించును.
33. ఒకొక్కప్పుడది సంకల్పబలముచేతనే (ఆహుతిక్రమకాలము నతిక్రమించి) పాకముజెందినవానిని.
34. నర నారాయణులలో యదుకులమందవతరించిన నారాయణుడను దేవర్షిని యజ్ఞ మావేశించెను. (ఇదియే విష్ణు వావేశించెననుట.)

35. స కృష్ణ ఇతి వాసిష్ఠస్య మతమ్ ।
36. పురుషోత్తమ ఏవ లీలయా మానవలోకే కృష్ణశరీరం ధృత  
వానిత్యేకే ।
37. తేషు ద్వా దశౌ ।
38. తేజోంశేనేత్యేకః ।
39. మాయయే త్యపరః ।
40. మూలపురుషా దవతారో నితాంతం న్యూనః ప్రథమదశమతే ।
41. మూలపురుష సదృశ ఏవావతారో ద్వితీయదశమతే ।
42. అపిచ విభుః ।
43. ఈశ్వరావిశేషత్వాత్ ।
44. అపిచ మాయోపాధికః ।
45. ఈశ్వరావిశేషత్వాత్ ।
46. అపిచ సర్వజ్ఞః ।
47. ఈశ్వరావిశేషత్వాత్ ।
48. అపిచ సర్వశక్తః ।
49. ఈశ్వరావిశేషత్వాత్ ।
50. అణవోఽవిద్యోపాధికా అల్పజ్ఞా అల్పశక్తయశ్చ జీవాః ।
51. కర్మభేదాదవతార జీవ భేదో వాసిష్ఠస్య మతే ।
52. సత్యప్యేవం మతభేదే సంసారిభ్యోఽవతారో విశిష్ట ఇతి సర్వ  
సమ్మతమ్ ।
53. తస్మా దవతారః కీర్తనీయ ఉపాస్యశ్చ భవతి ।
54. కృష్ణో జార ఇత్యాషా తతః కథావలోకకానాం భ్రాన్తిః ।

35. అతడే కృష్ణుడని వాసిష్ఠాభిప్రాయము.
36. కొందఱు పురుషోత్తముడే (అనగా పరమపురుషుడే) తన లీలచే మానవలోకమందు కృష్ణశరీరమును ధరించె నందురు.
37. వారిలో రెండు తెగలున్నవి.
38. తేజోంశచే ధరించినట్లొక తెగవారును,
39. మాయచే ధరించినట్లొక తెగవారును (పల్కుదురు).
40. మూలపురుషుని కంటె తక్కువ తేజోంశావతారమగును.
41. మూలపురుషుని వంటిదే మాయావతారమగును.
42. ఎఱ్ఱెనను, అవతరించినవాడు విభుడేయగును.
43. ఈశ్వరుని కంటె వేఱుకానందున.
44. మఱియు మాయనుపాధిగా గలవాడగును.
45. ఈశ్వరుని కంటె వేఱుకానందున.
46. మఱియు సర్వజ్ఞుడగును.
47. ఈశ్వరుని కంటె వేఱుకానందున.
48. మఱియు సర్వశక్తిమంతుడగును.
49. ఈశ్వరుని కంటె వేఱుకానందున.
50. అవిద్యోపాధికమైన, అణుమాత్రమైన జీవులల్పజ్ఞానము నల్ప శక్తియు గలవారే.
51. కర్మ భేదమువల్లనే యవతరించువారికిని జీవులకును భేదముండునని వాసిష్ఠాభిప్రాయము.
52. పైని పేర్కొనబడిన భేదయుక్త వివిధమతములున్నను నవతార పురుషుడు సంసారులకంటె విశిష్టుడనుమాట సర్వసమ్మతమే.
53. అందువలన నవతారము కీర్తింపదగినది యుపాసింపదగినది యగుచున్నది.
54. కృష్ణునకు జారత్వ మాపాదించుట యల్పదృష్టితో కథలను జూచువారి భ్రాంతి.

55. రాసక్రీడా వర్ణనే దేవకీ నన్దనం సత్యం కృష్ణం మధ్య ఏవ  
గోపీనామసంగం గాయంతి ।

56. గోపీభిః సహితాః కృష్ణాస్తు తన్మనః పరికల్పితాః ।

57. ముఖ్య కృష్ణమాయా కల్పితావా యథా గోవ్యుద్దేశమ్ ।

58. కవి కల్పితావా భక్తానా మీశ్వరస్యచ నాయకా నాయకభావేన  
హృది స్థితేన ।

59. అత్ర భక్తానామేవ గోపీత్వేన కల్పనమ్ ।

60. భగవాంశ్చ వదతి వర్త ఏవచ కర్మణీతి ।

61. కర్మచాత్ర సత్కర్మ భవతి ।

62. జారః కథం ఆత్మానం సత్కర్తాణం వక్తుం శక్నుయాత్ ।

63. గీతాశ్చేన్న ప్రమాణం క్రీడాగ్రన్థః కథం ప్రమాణమ్ ।

64. క్రీడాగ్రన్థోఽన్యథా నేతుం శక్యతే ।

65. న గీతా వచనమ్ ।

66. తాత్పర్య భంగాపత్తేః ।

67. కృష్ణస్య పరిగ్రహ ఏవ షోడశసహస్రం నారీణాం యదన్యత్ ।

68. పరిగ్రహ బహుత్వే వ్యసంగః కృష్ణః ।

69. అత ఏవ తమ్ అస్థలితం బ్రహ్మచారిణ చూహుః ।

70. సుఖ దుఃఖయోః సమచిత్తః కృష్ణః ।

71. యోగేశ్వరత్వాత్ ।

72. అత ఏవాద్భుతకారీ ।

73. కృష్ణే కాశీ శక్తి రజ్రంభే యథాప్రాహు స్త్రీనికాః ।

74. కాలోఽస్మి లోకక్షయ కృత్ప్రవృద్ధ ఇతి గీతావచనం చాత్ర  
భవతి ।

75. ఇతి చతుస్సప్తత్యా సూత్రాణాం కృష్ణవ్యాఖ్యానం భవతి ।

55. రాసక్రీడావర్ణనలో దేవకీనందనుడైన సత్యస్వరూపుడగు కృష్ణుని గూర్చి గోపికలమధ్యనున్న నత డసంగుడని గానము చేయబడెను.
56. గోపికలతో గూడిన కృష్ణుడు గోపికామనస్సులకే చెందు కృష్ణుడు (అనగా వారి భావమం దగపడువాడే కాని నిజమగు కృష్ణ వ్యక్తి కాదు.) [బడియుందురు.
57. ముఖ్యముగా కృష్ణమాయను గల్పించుటకై న గోపిక లుద్దేశింప
58. (లేదా) భక్తులకు సీత్యరునకు నడుమ నాయికానాయకభావముచే భక్తులయొక్క హృదయస్థితినిగుఱించి చెప్పుటకై న కవి కల్ప నమై యుండును.
59. ఇక్కడ భక్తులకొఱకు గోపీత్వము చెప్పుటయే కల్పనోద్దేశము.
60. 'నేనే కర్మయందు వర్తించువాడ'నని గీతలో భగవంతుడే చెప్పెను.
61. అక్కడ కర్మ యనగా సత్కర్మ యగును. [గలడు?
62. జూరుడైనచో తాను సత్కర్మతో గూడిన స్త్రీ విధమున బల్కు
63. గీతలు ప్రమాణము గావనినచో క్రీడాగ్రంథ మెట్లు ప్రమాణ
64. క్రీడాగ్రంథము నన్యథా వ్యాఖ్యానించవచ్చును. [మగును?
65. (కాని) గీతావచనము నట్లు చేయరాదు.
66. ఎందుచేతననగా గీతల తాత్పర్యమునకు భంగపత్తి గల్గును.
67. కృష్ణునియొక్క పదునాఱువేలస్త్రీల పరిగ్రహవిషయ మింకొకటి.
68. బహుభార్యులను పరిగ్రహించినను కృష్ణు డసంగుడే.
69. అందువల్లనే అతని నస్థలిత బ్రహ్మచారి యనిరి.
70. సుఖదుఃఖముల రెండింటియందును కృష్ణుడు సమచిత్తుడు.
71. యోగేశ్వరుడగుటవలన.
72. అందువల్లనే అద్భుతములను జేసినవాడయ్యెను.
73. కృష్ణునియందు విజృంభించినది కాళికాశక్తి యని తాంత్రికులందురు.
74. 'నేను ప్రవృద్ధుడనై లోకక్షయమొనర్చు కాలరూపుడనైతి' నను గీతావచన మిక్కడ ప్రమాణము.
75. ఇట్లు 74 సూత్రములుగల కృష్ణవ్యాఖ్యానమయ్యెను.



## రుద్రకుటుంబ సూత్రమ్

1. జ్యోతిరిద మాసీ దవై కృతం వ్యాపకం చిద్రూపమ్ ।
2. తస్య సదితి బ్రహ్మత్యాత్మే త్యన్యాని నామాని భవన్తి ।
3. తస్యేయం ప్రథమేక్షా యదాత్మానం వ్యాప్తం ప్రాజానాత్ ।
4. సా ద్యౌః సమపద్యత ।
5. అనన్తరాణాం విజ్ఞానానాం భిత్తిః ।
6. ఇమామేవానన్తం దేశమాహుః ।
7. అదితి రఖండ్యత్వాత్ ।
8. అథ జ్యోతి ర్దివ మభ్యతపత్ ।
9. అవ్యక్త శబ్దిరూపతా తదా తస్య ।
10. అవ్యక్త శబ్ది ఏవ ప్రణవో నామాన్తరేణ ।
11. స దివ మభితప స్సుమానాసీత్ ।
12. సర్గాయ క్రియావత్స మత్ర పున్స్తవమ్ ।
13. సర్గాయ క్రియాచ తపః ।
14. స పుమాన్సుద్రో నామ ।
15. అభితప్యమానా ద్యౌ ర్యోషాసీత్ ।
16. సర్గజ్జేత్రత్వ మత్ర యోషాత్వమ్ ।
17. సా రుద్రాణీ నామ ।
18. తౌ దంపతీ భవతః ।
19. విశ్వస్య మాతా పితరౌ ।
20. అత ఏవ రుద్రాణ్యంబికోచ్యతే ।

## రుద్రకుటుంబ సూత్రము

1. వికృతముబొందక వ్యాపించిన చిద్రూపమై యీ జ్యోతియుండెను.
2. దీనికి సత్తని, బ్రహ్మమని, యాత్మయని యితరపేర్లు కలిగెను.
3. ఆ జ్యోతియొక్క ప్రథమ యీక్ష యెట్టిదనగా ఆత్మను వ్యాప్తమైనదిగా తెలుసుకొనునట్టిది.
4. ఆ యీక్షయే ద్యులోకమయ్యెను. (అనగా నాకాశము).
5. అది తరువాత వచ్చిన విజ్ఞానములకు గోడవంటిది. (అనగా విజ్ఞానములనెడి చిత్రములు ప్రకాశించుట కాశ్రయము
6. దీనినే యనంతమైన దేశమనియు చెప్పుచున్నారు. [వంటిది.)
7. ఖండింపబడనిదగుటవలన 'అదితి' యగుచున్నది.
8. పిమ్మట నీ జ్యోతి (తన యీక్షయైన) ద్యులోకమును ప్రజ్వలింప జేసెను.
9. అప్పుడు దాని కవ్యక్తశబ్దరూపము గల్గెను (ఆద్యులోకమునకు).
10. అవ్యక్తశబ్దమే ప్రణవ మను నామాంతరము కలది.
11. ఆ ప్రణవరూపము (జ్యోతిస్సంబంధమై) ద్యులోకమును తపింపజేయుచు పురుషుడయ్యెను.
12. సృష్టికొఱకు క్రియను బొందుటయే యిక్కడ పురుషత్వము.
13. సృష్టిసంబంధక్రియయే (యతని) తపస్సు.
14. ఆ పురుషుడే రుద్రనామకుడు.
15. తపింపజేయబడినదియై ద్యులోకము స్త్రీ యయ్యెను.
16. సృష్టిక్రియకు క్షేత్రమగుటయే యిక్కడ స్త్రీత్వము.
17. ఆమెయే రుద్రాణీ నామము గలది.
18. వా రుభయులు దంపతులగుచున్నారు.
19. విశ్వమునకు వారే మాతాపితరులు.
20. అందువల్లనే రుద్రాణి నంబిక యని పిలుతురు.

21. రుద్రత్యంబకో భువనస్య పితాచ ।

22. తయోర్వ్యక్తః శబ్ద ఆద్యః పుత్ర ఆసీత్ ।

23. స ఏవ బ్రహ్మణస్పతిః ।

24. గణపతి స్తాన్త్రికాణాం భాషాయామ్ ।

25. అయంచ వ్యక్తః శబ్దః కర్ణపిథానకాలానుభూతకల్పో నిత్య  
ఆకాశే ।

26. రుద్రః స శబ్దాం దివం పునరభ్యతపత్ ।

27. వాయు రజాయత ।

28. స ద్వితీయః పుత్రః ।

29. భైరవ స్తాన్త్రికాణాం భాషాయామ్ ।

30. తం రుద్రోఽన్వభవత్ ।

31. స స్పర్శః ।

32. తత్ర ద్యౌః శరీరాయతే ।

33. తరంగవశా న్నానాత్వ వ్యవహారశ్చ వాయోః ।

34. తదా వాయవో రుద్రసూనవో మరుత ఉచ్యంతే ।

35. రుద్రః స స్పర్శ వాయుశబ్దాం దివం పునరభ్యతపత్ ।

21. రుద్రుని త్ర్యంబకుడనియు, భువనములకు తండ్రియనియు పిలుతురు. (త్రిభువనసృష్టికి కారణ మీక్ష గావున మూడింటికి మూడు దృష్టులు బరపు ముక్కంటివాడని యొక భావము. మూడు దృష్టులు అంబిక వైనచో వారి భర్త యని యింకొక భావము.)
22. వారియొక్క వ్యక్తశబ్దమే ప్రథమపుత్రుడయ్యెను.
23. అతడే బ్రహ్మణస్పతి.
24. తాంత్రికుల పరిభాషయం దతడే గణపతి.
25. ఈ ప్రథమమైన వ్యక్తశబ్ద మాకాశమం దనుభవమాత్రమున నున్నది. ఎట్లనగా, మనము చెవులు మూసికొనినప్పుడందలి యాకాశమం దనుభవమగు శబ్దమువలె.
26. ఈ వ్యక్తశబ్దముతో గూడిన దివము నవ్యక్తప్రణవరూపుడగు రుద్రుడు తిరుగ జ్వలింపజేసెను.
27. వాయువు పుట్టెను (వ్యక్తశబ్ద విజృంభణమువలన).
28. అది ద్వితీయ పుత్రుడయ్యెను.
29. తాంత్రికుల పరిభాషయం దితడే భైరవుడు.
30. ఆ వాయువును రుద్రు డనుభవించెను.
31. అట్టి యనుభవమే స్పర్శ.
32. ఆ స్పర్శానుభవముకొఱకు దివమే శరీరమగుచున్నది.
33. వాయువునకు తరంగ (చలన) వశమువలన నానాత్వముచే వాయువులను బహువచనముకూడ వ్యవహారమందు కల్గెను.
34. అప్పు డా వాయువులు రుద్రసూనులైన మరుత్తు లనబడిరి. (వీరును భైరవరూపులే గావున ద్వితీయ పుత్రుని వంటివారని యెఱుగవలెను.)
35. రుద్రు డా స్పర్శవాయుశబ్దములతో గూడిన దివమును తిరుగ జ్వలింపజేసెను. (వ్యక్తసృష్టికొఱకు దివమును తపింపజేయు వాడు రుద్రుడే యగుచున్నందున నతని తపస్సునుండి పుట్టిన కుటుంబము రుద్రకుటుంబము.)

36. సూర్యోఽజాయత(పాఠాంతరః:—వ్యక్తం తేజోఽజాయత)  
 37. స తృతీయః పుత్రః ।  
 38. షోఽగ్నిః ।  
 39. గుహస్తాన్మికాణాం భాషాయామ్ ।  
 40. స ఏష రుద్రకుటుంబ స్తత్త్వతో వ్యాఖ్యాతస్తత్త్వతో వ్యా  
 ఖ్యాతః ।

## ఇంద్రోశ్వరాభేద సూత్రమ్

1. ఇంద్రః శివశ్చ నద్వౌ ।
2. ఇంద్రాణీ రుద్రాణీచ నద్వే భవతః ।
3. ఇంద్రోశ్వరయో రేకార్థత్వా దింద్రోశ్వరాభేదః ।
4. పురాం భిన్దు రింద్రః పురభిదీశ్వరోహి ।
5. దేవరాజ ఇంద్రో మహాదేవ ఈశ్వరోహి ।
6. మహేంద్ర మహేశ్వర శబ్దావపి హి తుల్యార్థౌ ।
7. రుద్ర సంక్రందన శబ్దౌచ ।
8. ఉగ్రశబ్దో హ్యుభయత్ర ప్రయుజ్యతే ।
9. ఈశాన శబ్దశ్చ ।
10. భీమ శబ్దశ్చ ।
11. ఉభయోరప్యధిభూతం వై ద్యుతతేజోరూపత్వాత్ ।
12. మరుదీశ ఏకో భూతేశోఽపరోహి ।
13. భూతాశ్చ రుద్రాః ।
14. రుద్రాశ్చ మరుద్భ్యో నాతిరిచ్యంతే ।

36. అప్పుడు సూర్యుడు పుట్టెను (పాతాంతరము — వ్యక్తతేజస్సు
37. అతడు తృతీయ పుత్రుడు. [పుట్టెను.)
38. అతడే యగ్ని.
39. తాంత్రికుల పరిభాషయం దతడే గుహుడు.
40. ఇట్లు రుద్రకుటుంబము తత్త్వముచే వ్యాఖ్యానింపబడెను,  
తత్త్వముచే వ్యాఖ్యానింపబడెను.

## ఇంద్రేశ్వరాభేద సూత్రము

1. ఇంద్రుడు, శివుడును నిద్దరు కారు.
2. ఇంద్రాణీ రుద్రాణీలును నిద్దరు కారు.
3. ఇంద్రేశ్వరుల కేకార్థముండుటవలన నింద్రేశ్వరాభేద మొప్పును.
4. పురములను భేదించువాడై యింద్రుడుకాగా పురభిత్తిశ్వరుడును  
అగుచున్నాడు. (త్రిపురాసురుని భేదించి పురభిత్తయ్యెను.)
5. ఇంద్రుడు దేవతలకు రాజైనచో మహాదేవు డీశ్వరుడయ్యెను.
6. మహేంద్రశబ్దము, మహేశ్వరశబ్దము తుల్యార్థములు గలవి.
7. రుద్ర సంక్రందన శబ్దములును నట్లే.
8. ఉగ్రశబ్దమే యుభయులందు బ్రయోగింపబడుచున్నది.
9. ఈశాన శబ్దమట్లే.
10. భీమశబ్దము కూడ.
11. అధిభూత తత్త్వమందుభయులకు వైద్యుతతేజోరూపత్వమే  
యుండుట వల్లను, [తెలియును.
12. ఒకడు మరుదీశ్వరు డింకొకడు భూతేశుడగుటవల్లను నభేదము
13. భూతములుకూడ రుద్రులే. (ఇక్కడ బహువచనప్రయోగమును  
బట్టి రుద్రులని నప్పుడు రుద్రాంశలుగా నెఱుగవలెను.)
14. రుద్రులు మరుత్తులు కంటె వేఱుకారు.

15. ఉభావపి దుష్టసంహారాయ హి ప్రేర్యేతే ।
16. ఉభయో రవ్యపారః పరాక్రమో వర్ణ్యతే హి ।
17. మృత్యుం జయత్వం చ ।
18. శివ వాహనభూతో వృషో వర్ణకత్వ వ్యుత్పత్తే రిన్ద్రవాహన  
భూతాన్మేమా న్నాతిరిచ్యతే ।
19. స వృష్ట్యా సర్వానన్దకరత్వా న్నన్ది ।
20. సేచకత్వా దుజ్ఞే ।
21. జలాత్మకత్వా ద్గౌః ।
22. అత ఏవ బహిర్నిల ఇవ దృశ్యమానోపి క్షేతో వర్ణ్యతే ।
23. ఆపోహి శ్వేతాః ।
24. ఏవం చే దిన్ద్రోశ్వరయో ద్వేధా వ్యవహారః కుత ఇతిచేత్ ।
25. రుద్రో మహాన్పాణః ।
26. సోఽధి దైవత మిన్ద్రః ।
27. మధ్యమస్యాధ్యాత్మికం నామ రుద్ర ఇతి ।
28. ఆధిదైవికం నామేశ్వర ఇతి ।
29. తతో రుద్రాణీ ప్రాణశక్తి రిన్ద్రాణీ దేవతా శ్రీరూపాచేత్యుక్తం  
భవతి ।
30. రుద్ర ఇన్ద్రస్య తత్వమ్ ।
31. ఇన్ద్రో రుద్రస్యాభిమానీ ।
32. రుద్రాణీన్ద్రాణ్యా స్తత్వమ్ ।
33. ఇంద్రాణీ రుద్రాణ్యా అభిమానినీ ।
34. రుద్రాణీ రుద్రశ్చ యోగిభిరుపాస్యేతే తేహ్యాధ్యాత్మచింతకాః ।

15. ఇంద్రదేశ్వరు లిద్దఱు కూడ దుష్టసంహారమునకే ప్రార్థితులగు చున్నారు.
16. ఉభయులయొక్క పరాక్రమ మపారమనియే వర్ణింపబడెను.
17. మృత్యువును జయించుటయందును (సమానులని యన్వయము).
18. శివుని వాహనభూతమగు 'వృష' శబ్దము వర్షకత్వవృత్తిచే నింద్రవాహన భూతమగు మేఘముకంటె వేఱగుటలేదు.
19. ఆమేఘము వర్షము నిచ్చుటచే సర్వానందకరత్వము గలది యగుచు నంది యనబడెను.
20. తడుపుచున్నందున దానిని 'యుక్ష' యనియు (ఉక్ష = ఎద్దు)
21. జలమును గలిగియున్నందున 'శాః' అనియు (శా = ఎద్దు) పిలచిరి.
22. కనుకనే బాహ్యమునకది నీలవర్ణముగా నగపడుచున్నను, తెల్లని వర్ణము గలదిగా వర్ణింపబడెను.
23. ఉదకములు తెల్లనివే.
24. అట్లైనప్పు డింద్రదేశ్వరుల కేల రెండువిధముల వ్యవహారమయ్యెను?
25. ఏలననగా శ్రేష్ఠప్రాణము రుద్రుడయ్యెను.
26. దాని కధిదైవ మింద్రుడయ్యెను.
27. మధ్యమదైవమున కధ్యాత్మనామము రుద్రుడనియు.
28. అధిదైవికనామ మీశ్వరుడనియు చెప్పదురు.
29. అందువలన రుద్రాణిని ప్రాణశక్తిగను, దాని కధిదేవతాస్త్రిరూపిణిగా నింద్రాణిని వచించిరి.
30. రుద్రు డింద్రునియొక్క తత్వము.
31. ఇంద్రుడు రుద్రాభిమాని(రుద్రుడనబడు ప్రాణతత్వమందభిమాని).
32. రుద్రాణి యింద్రాణియను దేవతయొక్క తత్వము.
33. ఇంద్రాణి రుద్రాణియందభిమానిని.
34. రుద్రాణీ రుద్రులను యోగు లుపాసించురు. వారధ్యాత్మోపాసకులు (అనగా సధ్యాత్మపరులు).



35. ఇద్వ్రాణీద్వ్రాశ్చ వైదికైః స్వాధ్యాయేన సంస్తాయేతే తేహ్యాధి  
దైవతపరా స్తేహ్యాధిదైవత పరాః ।

## సృష్టి సూత్రమ్

1. ఏకః ప్రాణ శరీర ఆత్మాగ్రే సుప్తే రుద్ధిత ఐక్షత ।
2. సా ప్రథమేక్షానస్తో దేశః ।
3. ప్రకృతిరేవ న వికృతిః ।
4. శుద్ధా దాకాశా న్నాతిరిచ్యతే ।
5. అంబికా విశ్వజన్మక్షేత్రత్వాత్ ।
6. ఆ ప్రలయం నిర్విరామా నస్తరేక్షాధారా కాలః ।
7. ప్రకృతిరేవ న వికృతిః ।
8. తపోధ్యానావ్యతిరేకాత్ ।
9. మాతరిశ్వా ప్రాణనానన్యత్వాత్ ।
10. ఈక్షతే ధ్యాయతి ప్రాణితీతి న పృథక్రియాః సమష్టౌ ।
11. వ్యష్టౌచ స్థితప్రజ్ఞ దశాయామ్ ।
12. అఖండ ధారత్వా న్న నానా ।

35. ఇంద్రాణీ యింద్రులను వైదికులు స్వాధ్యాయమందు స్తుతించుచున్నారు. అట్టి వైదికులే యధిదేవతాపదులు, వారే యధిదేవతాపదులు.

## సృష్టి సూత్రము

1. ప్రాణమును శరీరముగా గలిగి యేకమైయున్న ఆత్మయే సుఖప్తి నుండి మొదట లేచినదై చూచినదయ్యెను. [మువలన].
2. ఆ మొదటి యీక్షయే యనంతమగు దేశమయ్యెను. (విశాలత్వ
3. అది ప్రకృతియేకాని వికృతికాదు. (ప్రకృతియనగా స్వభావము).
4. శుద్ధాకాశముకంటె వేఱును కాదు. (ఆకాశ నామావళిని బట్టి అదియే శుద్ధాకాశమని భావము.)
5. దానిని విశ్వజన్మకు క్షేత్రమగుటవలన నంబిక యనిరి.
6. ప్రళయాంతమువఱకు నిర్విరామమైయుండు నీ యనంతరేక్షాధార
7. అదియు ప్రకృతియేకాని వికృతి కాదు. [కాల మనబడెను.
8. తపస్సు ధ్యానముకంటె వ్యతిరేకము కానందునను (ఈక్ష యనినను ఇచ్చు యనినను నొక్కటియే. ఏకధారయైన ధ్యానమును తపస్సందురు.)
9. ప్రాణము (ప్రాణచైతన్యము) మాతరిశ్వని కంటె (వాయుపు కంటె) వేఱుకానందునను (తరువాతసూత్రముతోనన్వయము).
10. చూచుట, ధ్యానించుట, ప్రాణముచే కదలుట (అనగా నీక్ష, తపః, ప్రాణములు) అనునవి సమష్టియందు వేత్వేఱు క్రియలు కాజాలవు.
11. అట్లే సితప్రజ్ఞదశకు జెందిన వ్యష్టియందును నుండును.
12. అఖండధారగలది యగుటచే నీప్రజ్ఞకు — లేదా యీక్షకు — నానాత్వము లేదు.

13. కాలపాకజం ద్రవ్యం తేజో గూఢ వ్యాపక విద్యుద్రూపమ్ ।

14. ప్రకృతిశ్చ వికృతిశ్చ ।

15. తేజః పాకజం ద్రవ్యం అపో గూఢ వాపక రసరూపాః ।

16. ప్రకృతిశ్చ వికృతిశ్చ ।

17. అపాకజం ద్రవ్యమన్నం గూఢవ్యాపక పృథివీరూపమ్ ।

18. ప్రకృతిశ్చ వికృతిశ్చ ।

19. ఏషా ప్రథమా సృష్టిః ।

20. అథ తేజోఽబిన్నానాం పాకవశా దవిభాజ్యః సంశ్లేషః ।

21. ఇయమేవ త్రిగుణాప్రకృతి ర్బాదరాయణస్య ।

22. సర్వస్య దృశ్యస్య మూలసామగ్రీ ।

13. అట్టి యేకధారయనబడు కాలరూప ప్రజ్ఞయొక్క పాకము వలన (కాలమునకు పాచకత్వము సహజస్వభావము, పాచకత్వమునే పరిణామమనిరి) పుట్టిన ద్రవ్యమే నిగూఢముగా వ్యాపించిన విద్యుద్రూపమగు తేజస్సు.
14. అది ప్రకృతియు, వికృతియుకూడ నగుచున్నది. (మూల ప్రకృతిగా నున్న ఆకాశ వాయుతత్వయుతమగు ప్రజ్ఞానము నకును తరువాత వికృతియై పరిణమించిన విశ్వసంబంధమగు విజ్ఞానమునకును నడుమను బుట్టినదియై రెండును నగుచున్నది. కనుక రెండింటియొక్క సంధి సంధానమిది).
15. తేజస్సుయొక్క పాకమువలన పుట్టినద్రవ్యము రసతత్వముచే నిగూఢముగా వ్యాపించిన ఆపోరూపము.
16. అది ప్రకృతియు, వికృతియుకూడ నగుచున్నది.
17. అప్ తత్వముయొక్క పాకమువలన బుట్టిన ద్రవ్యము పృథివీతత్వముచే నిగూఢముగా వ్యాపించిన అన్నరూపము.
18. అది ప్రకృతిగను వికృతిగను కూడ నున్నది.
19. ఇది మొదటిసృష్టి. (పంచభూత సిద్ధాంతములో ఆకాశము, ప్రాణమనబడు వాయువు మూలప్రకృతికి జెందునట్టివనియు, వాని నందువలన శక్తిస్వరూపముగా గైకొనవలెను గాని భూతములుగా గైకొనరాదనియు విశదమగును. కనుక తేజోఽబన్నములనెడి మిగిలిన మూడింటి సృష్టియే మొదటిదనబడెను. ఈ మూడును సూక్ష్మములగు భూతతత్వములగుటచే ప్రకృతిగను, వికృతిగనుకూడ నున్నవి.)
20. కాని తేజోఽబన్నములకు పాకవశముచే నవిభాజ్యమగు సంబంధ (సంశ్లేష) మున్నది.
21. ఇదియే శాదరాయణుడు చెప్పిన త్రిగుణాత్మిక ప్రకృతి (ఆకాశ వాయువులందువలన నిర్దుణప్రకృతికి జెందును).
22. దృశ్యమాన ప్రపంచమునకంతకు త్రిగుణాత్మిక ప్రకృతియే మూలసామగ్రి.

23. ఆత్మా తదన్తరోఽభూత్ ।

24. తమిన్ద్వ మాహుః ప్రాంచః ।

25. ఈశ్వరం నవ్యాః ।

26. ద్వితీయా సృష్టిరేషా ।

27. త్రిగుణాయాః ప్రకృతేః పాకవశా దండానా ముద్భవః ।

28. ఆత్మా తేషా మన్తరోఽభూత్ ।

29. తే దేవా ఉచ్యంతే ।

30. అండేషు పాకవశా త్విండానా ముద్భవః ।

31. ఆత్మా తేషా మన్తరోఽభూత్ ।

32. తాః ప్రజా ఉచ్యంతే ।

33. ఇయం తృతీయా వ్యక్త జగత్సృష్టిః వ్యక్త జగత్సృష్టిః ।

## రాజయోగసార సూత్రమ్

ప్రథమః ఖండః

1. ప్రాణో గతిశక్తిమా న్వాయుః ।

2. ఏకత్ర స్థిత ఏవ చలతి తరంగైః ।

3. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసౌ నిభాలయన్గతిశక్తిద్వారోపాసీతవాయుమ్ ।

4. తతస్తేజశ్శక్తి రుద్రిక్తాస్యాత్ ।

23. దానియంతర మాత్మయయ్యెను. (ఈయంతరమే హృదయము).
24. ఆ యంతరమును పూర్వమును లిండుడనిరి.
25. నవీను లీశ్వరుడనిరి.
26. ఇది రెండవ సృష్టి. (పృథ్వీపరమైన త్రిగుణాత్మిక ప్రకృతి యందు నివృత్తగతిని బొందించి యేది యంతరకోశమువలె సితమై, యాప్రకృతిని కర్తవలె శాసించుచున్నదో అట్టి యంతరకోశసృష్టి రెండవది. అధిష్టానమిదియే).
27. త్రిగుణాత్మిక ప్రకృతివలన పాకవశముచే నండసృష్టియయ్యెను.
28. ఆత్మ వానికిని యంతరమయ్యెను. (అనగా కర్తృత్వక్షణమయ్యెను.)
29. ఆత్మవలెనున్న అంతరరూపములు దేవతలనబడెను.
30. అండములందు బాకవశమున పిండములుద్భవించెను,
31. ఆత్మ వానికిని యంతరమయ్యెను. [చున్నారు.
32. అట్టి పిండరూపముల కంతరరూపులు (జీవులు) ప్రజలనబడు
33. ఈ మూడవసృష్టియే (27-32 సూ.) వ్యక్తజగత్సృష్టి, యిదియే వ్యక్తజగత్సృష్టి (అనగా—దేవ, పితృ మానవరూపుల సృష్టి, గోశములసృష్టి.)

## రాజయోగసార సూత్రము

మొదటి ఖండము

1. చలనశక్తి గలప్రాణమే వాయువు.
2. అది అనగా వాయు వొక్కచోటనేయుండియు తరంగములచే చలించుచుండును.
3. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములను జూచుటచే దోచు గతిశక్తిద్వారా వాయువు నుపాసించవలెను.
4. దానివలన తేజశ్శక్తి యుద్రిక్తమగును. (చలనమందేకా గ్రత్వమువలన)

5. ప్రాణస్తేజశ్శక్తిమా నింద్రః ।
6. తేజశ్శక్తి రింద్రాణీ ।
7. నాడీష్వసాధారణ మూష్మానుభవం నిభాలయ నింద్రాణీ  
ద్వారోపాసీతేంద్రమ్ ।
8. తతః స్వరశక్తి రుద్రీక్తా స్యాత్ ।
9. ప్రాణ స్వరశక్తిమాన్ రుద్రః ।
10. స్వరశక్తి ర్గౌరీ ।
11. సూక్ష్మంతర స్వరం నిభాలయన్ గౌరీద్వారోపాసీత రుద్రమ్ ।
12. సూక్ష్మంతర స్వర ఏవ ప్రణవ ఉచ్యతే వేదాన్తేషు ।
13. స బహిశ్చ వ్యాపకః ।
14. రుద్రోపాసనేన క్షేత్రజ్ఞస్య చితిశక్తౌ ప్రతిష్ఠా విన్దేత్పాకే  
సమాప్తే ।
15. స ఉత్తమః పురుషార్థః ।
16. తస్యాం స్థితౌ నిత్యమప్రయత్నం తపః ।
17. తపసః పాకాద్భవంతి పూర్వదృఢసంకల్పానురూపాః సిద్ధయాః ।
18. అవతార పురుషాణాం కార్యానురూపాః ।

5. తేజశ్శక్తివంతమైన ప్రాణమే యింద్రుడు.
6. తేజశ్శక్తియే యింద్రాణి.
7. నాడులయం దసాధారణమైన ఊష్మానుభవమును (అనగా హేచ్ఛుతగ్గులచే నున్న రక్తోష్ణత గాక ప్రాణప్రవాహజనిత మగు నంతరూప్యముయొక్క యనుభూతిని) జూచుటచే దోచు ఇంద్రాణీద్వారా యింద్రు నుపాసించవలెను.
8. దానివలన (ప్రాణమందు) స్వరశక్తి యుద్రిక్తమగును.
9. స్వరశక్తివంతమగు ప్రాణమే రుద్రుడు.
10. స్వరశక్తియే గౌరి.
11. సూక్ష్మమైన ఆంతర్య స్వరమును గ్రహించుటచే దోచు గౌరీ ద్వారా రుద్రు నుపాసించవలెను.
12. వేదాంతములందు (అనగా నుపనిషత్తులందు) సూక్ష్మమైన యంతస్వరమునే ప్రణవ మనిరి.
13. అది భాష్యామునకును వ్యాపించును.
14. రుద్రోపాసనచే తేత్రజ్ఞుని చిచ్ఛక్తియందు నిలకడబొందినప్పుడు పాకము (అంతర్పాకము) సమాప్తమగును. (వాగ్రూపమున బహిర్గతమగు ప్రణవవ్యాపారము నంతర్దృష్టిచే నుపాసించు వారికి రుద్రోపాసనమగుచు క్రమముగా నివృత్తిజెంది యంత ర్ముఖమైన ప్రణవస్వరూపజ్ఞానముచే స్వరచితిశక్తియందు నిలకడ ప్రాప్తించి యంతర్పాకము సమాప్తమగునని భావము. అదియే పూర్ణసిద్ధి.)
15. అది యుత్తమమగు పురుషార్థమగును.
16. అట్టి స్థితియం దప్రయత్నముగా నిత్యము తపస్సగును.
17. తపస్సుయొక్క పాకమువలన పూర్వదృఢసంకల్పవాసనలన్నియు సిద్ధించును.
18. అవతారముబొందిన పురుషులకొఱ కట్టి సిద్ధులు తమ కార్యముల కనురూపములగును.



19. నిత్య తపసః సిద్ధయో న బంధాయ ప్రమాదాసంభవాత్ ।

20. ఆద్యాను తిస్సృషు తపోభూమిషు తా ఇచ్ఛతో దేవతాను  
గ్రహశ్చేత్ ।

21. బంధాయ పునరతపతః ప్రమాద సంభవాత్ ।

ద్వితీయః ఖండః

22. వ్యాపకశక్తి పక్వానాం భూతానాం సూక్ష్మేరససారః ప్రాణః ।

23. తస్య హృదయ మాయతనమ్ ।

24. తస్యైవ చిత్తాఖ్యా కేషాంచిద్భాషాయామ్ ।

25. తదుపాధిరాత్మా జీవః ।

26. చితిశక్తౌ నిష్ఠయా పరమేశ్వరోఽనుభూయతే. సాహి పర  
మేశ్వరస్య ప్రాణోపాధేః ।

27. గుణశక్తి కర్మద్వారైవ హి వస్తునామనుభూతిః ।

19. నిత్యతపస్వికి నిజస్థితినుండి స్థలనప్రమాదము సంభవించదు గావున నతని కీ సిద్ధులు బంధముకొఱకు కాజాలవు. (అనగా వాసనలు సిద్ధించినను వానియం దతని యభిమానముండక వాని నిజస్థితి నిష్ఠాయందుండును గనుక తిరుగ బంధము బొందడని భావము.)
20. మొదట చెప్పబడిన మూడు తపోభూమికలయందు (అనగా వాయు రింద్ర రుద్రోపాసనలయందు) వాసనాస్థిగోరువానికి దేవతానుగ్రహము గల్గినప్పుడే ప్రాప్తించును.
21. కాని, నిత్యతపస్సు బూసనియెడల వాని కా స్థితినుండి స్థలనము గల్గి వాని సిద్ధులు మఱల బంధముకొఱకగును.

### రెండవ ఖండము

22. వ్యాపకశక్తివలన పక్వమగు భూతములయొక్క సూక్ష్మరససారమే
23. దానికి హృదయమే స్థానము. [ప్రాణము.
24. కొందఱి పరిభాషయం దారసరూప ప్రాణమే చిత్తమనబడుచున్నది. (జీవనాణువనినను చిత్తమాణువనినను అప్యణువనినను రసనాణువనినను నొక్కటే. అనుభవముయొక్క వ్యాపక రసరూప మిది.)
25. దాని నుపాధిగా గొనిన ఆత్మను జీవుడందురు. (రూపత్వమొందిన రసోపాధివశమున జీవత్వదశ. అరూపరసమనబడు చిత్తు అనగా మూలరసమునుపాధిగా గొనుట ఆత్మత్వమనిభావము; 'అయితిని' యను నర్థముగల హృదయ మిదియె.)
26. చిచ్ఛక్తియందు నిష్ఠచే పరమేశ్వరు డనుభవింపబడుచున్నాడు; ఆ చిచ్ఛక్తి ప్రాణము నుపాధిగా గొనిన పరమేశ్వరునిదగుట వలన (చిత్తు, శక్తి యభిన్నములు కనుక చిచ్ఛక్తియనబడెను).
27. గుణము, శక్తి, కర్మ అను మూడింటి ద్వారముననే వస్తువుయొక్క అనుభూతి ప్రాప్తించును.

28. ప్రాణశ్చానుభూయతే సాహి ప్రాణన్యవరమేశ్వరానుగృహీ  
తస్య ।

29. ఈశ్వరానుభూతిశ్చాఖండ ప్రకాశవీత్తిః ।

30. ప్రాణానుభూతిశ్చాఖండ రసవీత్తిః ।

31. తదుభయ మవిభాజ్యం లింగం నిష్టాయాః ।

తృతీయః ఖండః

32. ప్రాణన్య ప్రాణాపానవ్యానోదాన సమానాః పంచక్రియా  
విభూతయః ।

33. ప్రాణస్యోచ్చైశ్చ నిశ్చైశ్చ క్రియావతీ విభూతిః స్వశబ్దేనైవ  
వ్యవహీయతే ।

34. విసర్జన క్రియావ త్యపానః ।

35. చలన క్రియావతీ వ్యానః ।

36. భాషణక్రియావ త్యుదానః ।

37. పచనక్రియావతీ సమానః ।

38. మూలప్రాణన్య శక్తివిశేషా ఏవైతే న ఖండాః ।

39. మూలప్రాణన్య శ్రేష్ఠ ఇత్యవరం నామ ।

40. తస్య ప్రథమా విభూతి రుపాసనేషు ముఖ్యా ।

చతుర్థః ఖండః

41. ప్రాణన్య క్రియాశక్తిః ప్రత్యుద్గచ్ఛేత్తదేకం తపో యథోక్తమ్ ।

28. (పైని చెప్పబడిన వానివల్లనే) ప్రాణముకూడ అనుభవింపబడుచున్నది. ఆ యనుభవమగుటయు ప్రాణము పరమేశ్వరానుగృహీతమైనదగుటచేతనే. [జ్ఞానమును.)
29. ఈశ్వరానుభూతియే యఖండ ప్రకాశము నెఱిగించునది (అనగా
30. ప్రాణానుభూతియే యఖండరసము (ఆనందము) నెఱిగించునది.
31. ఆ రెండును నిష్ఠయొక్క యవిభాజ్యలింగములు (అనగా పూర్ణసిద్ధిని సూచించునవి.)

### మూ డ వ ఖ ం డ ము

32. ప్రాణమునకు ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానము లనబడు నైదును క్రియావిభూతులగును.
33. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసక్రియల నొనర్చు ప్రాణవిభూతియు స్వశబ్దమైన ప్రాణమను పదముచేతనే వ్యవహరింపబడుచున్నది. (శక్తిరూప ప్రాణమునకు వృత్తిరూపప్రాణమునకు వ్యత్యాసము తెలియక రెండింటిని ప్రాణమని వ్యవహరించుచున్నారు.)
34. విసర్జనక్రియావతియగు విభూతి సమాన మందురు.
35. చలనక్రియావతియగు విభూతిని వ్యాస మందురు.
36. భాషణక్రియావతియగు విభూతి నుదాన మందురు.
37. పచనక్రియావతియగు విభూతిని సమాన మందురు. [కాజాలపు.
38. మూలప్రాణముయొక్క శక్తి విశేషములైనందున నివి ఖండములు
39. మూలప్రాణమునకు శ్రేష్ఠప్రాణమని యింకొక పేరు.
40. దానియొక్క ప్రథమ విభూతి (అనగా నుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసక్రియావతియైన వృత్తిప్రాణము) యుపాసనలందు ముఖ్యము.

### నా ల్ల వ ఖ ం డ ము

41. వృత్తిప్రాణము (ప్రథమవిభూతి) యొక్క క్రియాశక్తిని నిరోధించి మూలగతమొనర్చుట—అనగా శక్తిని నిర్విషయమొనర్చుట—పూర్వము చెప్పబడిన ఒకవిధమైన తపస్సుగును.

42. ఉదానస్యాన్యత్ ।

43. వ్యానస్యేతరత్ ।

44. భాషణక్రియాయాః సకలక్రియాణాం చోషాసనాభ్యాం తే నాతి  
రిచ్యేతే ।

45. క్రియోపాసనంచ కుర్వతః క్రియాయా మేవ దృష్టిః ।

పంచమః ఖండః

46. మూలాధారాదాశిర ఏకా సూక్ష్మనాడీ ।

47. సా సుషుమ్నా ।

48. శిరస ఆహృదయం సైవ పునర్లంబితే ।

49. తస్యా అమృతాభ్యా ।

50. ఏకస్యా ఏవ పశ్చాత్పురశ్చ ద్వా మార్గావిత్యేకే ।

51. సుషుమ్నాయాః సవ్యాపనవ్యయో రిడాపింగలే నాసాపుటా  
స్తగే ।

52. తయోః సవ్యాపనవ్యయో గ్గాంధారీ హస్తజిహ్వే నేత్రాస్తగే ।

53. అనయోః సవ్యాపనవ్యయోః పూషాలంబుషే శ్రోత్రాస్తగే ।

54. షడపి శిరోవ్యాప్య తతఏవ లంబంతే స్వావసానస్థాన  
పర్యంతమ్ ।

42. ఉదాన మనెడి విభూతి విషయములో శక్త్యుద్గమన మింకొక విధ మగు తపస్సగును. (ఈ విభూతి శబ్దసంబంధము గావున మార్గ ముచ్చాస్వన నిశ్శ్వాసములతో చేయు పద్ధతివలె నుండదు.
43. వ్యాన విషయములో తపస్సు మఱియొకవిధము.
44. భాషణముల క్రియోపాసన ఉదానమునకువలె సకలక్రియలకు సంబంధించు నితరోపాసన వ్యానోపాసనకంటె భిన్నము గాకుండును.
45. క్రియోపాసన (మెట్టిదైనను దానిని) జేయువా డా క్రియయందే దృష్టి నుంచవలెను.

### స ద వ ఖ ం డ ము

46. మూలాధారము మొదలుకొని శిరస్సువఱ కొక సూక్ష్మనాడి
47. అదియే సుషుమ్న. [యున్నది.
48. అది శిరస్సునుండి హృదయమునకు తిరుగ వ్రేలాడుచున్నది.
49. వ్రేలాడు భాగమున కమృతనాడి యని పేరు.
50. ఈ నాడియంతయు నొక్కటియే యైనను వెనుకకు కొంతభాగము (సుషుమ్న), ముందునకు కొంతభాగము (అమృత) ఉన్నందున రెండు సాధనమార్గములుగలది యని కొందఱందురు.
51. సుషుమ్నకు (ప్రశ్చన్నాడికి) కుడి యెడమలం దిడా పింగళము లనబడు రెండు నాడులు నాసాపుటాంతములను బొంది యున్నవి.
52. ఆ రెండింటికి కుడి యెడమలందు గాంధారీ యను నాడి, హస్తీ జిహ్వాయను నాడి నేత్రాంతములను బొందియున్నవి.
53. గాంధారీ హస్తీజిహ్వనాడులకు కుడియెడమలుగా పూషానాడి, అలంబుషానాడి శ్రోత్రాంతములను బొందియున్నవి.
54. పై యాఱు నాడులుగా శిరస్సున సుషుమ్న వ్యాపించినను, శిరస్సునుండి వ్రేలాడునప్పు డవి యొక్కటియగుచు నిజావ సానస్థాన (అనగా హృదయ) పర్యంతము నుండును.

55. తా ఏతాః సప్తనాడ్యః సప్తజిహ్వో ఆధారవేదిగస్య తేజసః ।

56. సప్తజిహ్వో ఏవ సప్తార్చిషః ।

57. నాభిం నాడీనాం జన్మస్థాన మేకే ।

58. దేహ మధ్యకందస్య తావత్పర్యంతవ్యాప్తైర్భాక్తః స వ్యవహారః ।

59. దేహ మధ్యకందస్య మూలస్థం పర్వ మూలాధారః ।

60. మధ్యస్థం స్వాధిష్ఠానమ్ ।

61. అగ్రస్థం మణిపూరమ్ ।

62. నాడీ తంతుజాల పంశస్య కందాదుపరి చతుర్థం పర్వాఽనాహతం హృదిపశ్చాత్ ।

63. పంచమం విశుద్ధం కంఠే ।

64. షష్ఠ మాజ్ఞాఖ్యం శిరః కుహరే ।

65. అగ్రం సహస్రారమ్ ।

66. అత్ర వంశే సుషుమ్నయా ప్రవహంతీ మూలాధారస్థ తేజసః శక్తిః కుండలిని ।

67. తస్యా ఊర్ధ్వముఖ్యా ఆభిముఖ్యేనాధశ్చింతనం ధ్యానమ్ ।

68. అత్ర నిమిలితనేత్రో గగనాచ్ఛీర్ణం ప్రవిశంతీ శక్తిం ఆదితో భావయేత్ ।

69. తతస్తాం నాడీచక్రే ఽవతరణక్రమేనామూలాధారమ్ ।

70. అథాభ్యాసబలాత్తేజసి ప్రతిష్ఠాం విన్దేత్ ।

55. ఆ యీ యేడు నాడులు మూలాధారాగ్ని తేజస్సునకు సప్తజిహ్వలనబడును.
56. సప్తజిహ్వలే సప్తార్చిషములు (అనగా సప్తజ్వాలులు.)
57. నాడులకు జన్మస్థానము నాభి యని కొందఱుందురు.
58. దేహమధ్యభాగముయొక్క కందము (అనగా వెన్నెముకయొక్క దిగువభాగమున—దుంపవంటిది) నాభిపర్యంతము వ్యాప్తమగు చున్నట్లు చెప్పుట గౌణవ్యవహారము.
59. ఆ కందములో మూలమందున్న కణుపు మూలాధార మనబడును.
60. మధ్యమ కణుపు స్వాధిష్ఠానము.
61. అగ్రమందున్న కణుపు మణిపూరము (నాభిస్థానము.)
62. పిమ్మట నాడీతంతుజాలముతోగూడిన వెన్నుదండములో (ఇదియు కణుపులుగలిగి వంశము లేదా వెదురుదండమును బోలియుండును) కందమునకు బైనియుండు నాల్గవ కణుపు అనాహతమై హృదయ(ఫలక)మునకు వెనుక నున్నది.
63. ఐదవ పర్వము విశుద్ధమై కంఠమందున్నది.
64. ఆఱవది యాజ్ఞ యను పేరుతో శీర్షకుహరమందున్నది (కణుపులంతవఱకే.)
65. దండముయొక్క యగ్రము సహస్రారము.
66. ఆ దండిలో సుషుమ్నద్వారా ప్రవహించు మూలాధార తేజశ్శక్తిని కుండలిని యందురు.
67. ఊర్ధ్వముఖయగు కుండలిని నభిముఖముగా (ఎదురుగా) దిగువకు చింతనజేయుట (యామెయొక్క) ధ్యానమగును.
68. ఆ ధ్యానమందు నిమిలితనేత్రములు గలవాడై గగనమునుండి శిరస్సున బ్రవేశించు శక్తిని సాధకుడు మొదట భావించవలెను.
69. పిమ్మట శిరస్సునుండి క్రమముగా నాడీచక్రములం దవతరణమగు శక్తిని మూలాధారపర్యంతము భావించవలెను.
70. అట్లు భావించగా భావించగా సభ్యాసబలమువలన తేజస్సునందు బ్రతిష్ఠ పొందబడును (ఇదియే ప్రాణక్రియ ప్రణవతేజమగుట.)



71. అనన్తరం స్వరచిత్తిశక్తి నిష్ఠా యథా పూర్వమ్ ।

షష్ఠః ఖండః

72. అమృతయా ప్రవహంతీ ధీః జ్ఞానశక్తిః ।

73. తాం శిరస్త ఆజ్ఞాచక్ర మవతారయేత్ ।

74. తతో విశుద్ధమ్ ।

75. తతో హృదయస్య దక్షిణతః పురోభాగస్థం దహరమ్ ।

76. తత్ర నిష్ఠా చిత్తిశక్తౌ నిష్ఠాతో నాతిరిచ్యతే ।

77. సోఽయం తపసోఽన్యః ప్రకారః ।

సప్తమః ఖండః

78. అథాత శ్చతుర్విద్యోఽన్యః ప్రకారః ।

79. దృష్టిం విషయేభ్యః సమాహృత్య దృగ్దృశ్యయో రన్తరా లే  
స్థాపయేత్ ।

80. సేయ మాకాశోద్గీఢ విద్యా ।

81. అనన్తరం కేవలే ద్రష్టరి ప్రతిష్ఠా మభ్యసేత్ ।

82. కథం పశ్యామీతి తత్ర పథమో విచారః ।

71. పిమ్మట స్వరరూపమగు చిచ్ఛక్తియందు నిష్ఠను (14 సూ॥ లో చెప్పబడిన రుద్రోపాసన) బూర్వము చెప్పబడినట్లే సాధించవలెను.

### ఆటవ ఖండము

72. అమృతానాడిని బొంది ప్రవహించు బుద్ధిని జ్ఞానశక్తి యందురు,  
73. అట్టి జ్ఞానమును శిరస్సునందున్న ఆజ్ఞాచక్రమున కవతరింపజేయ  
74. అందుండి విశుద్ధచక్రమున కవతరింపజేయవలెను. [వలెను.  
75. అందుండి హృదయఫలకమునకు దక్షిణముగా ముందువైపున (అనగా రొమ్మువైపున) నుండు దహరమున కవతరింపజేయవలెను.  
76. ఆ దహరమందు బొందబడు నిష్ఠ చిచ్ఛక్తియందు నిష్ఠకంటె వేఱుకాదు (ఇది దహరాకాశనిష్ఠ.)  
77. ఆ యీ సాధనము తపస్సున కన్యమార్గము. (ఈ విధముగా పశ్చాత్పురోనాడులతో సాధింపబడు విద్యల రెండింటి వివరణము ముగిసెను.)

### ఏడవ ఖండము

78. పిమ్మట నింకొక ప్రకారమున (ఉపనిషత్ప్రకారమున) చతుర్విద్యలు చెప్పబడుచున్నవి.  
79. విషయములనుండి దృష్టిని మఱలించి దృగ్దృశ్యములనడుమనుండు నాకాశమందు స్థాపించవలెను. (మొదటివిద్య)  
80. ఆ యీ విద్య ఆకాశోద్గీధవిద్య యనబడును.  
81. అనంతర మొక్క ద్రవ్యయందే దృష్టిని బ్రతిష్ఠించుట కభ్యసించవలెను. (రెండవ విద్య)  
82. ఈ యభ్యాసములో 'నెట్లు చూచుచుంటి' ననునది మొదటి విచారణ.

83. కః పశ్యతీతి ద్వితీయః ।  
 84. ఏషోహం పశ్యామీతి నిష్ఠా ।  
 85. అజ్ఞానినో దర్శనే విషయః ప్రాధాన్యేనావతిష్ఠతే ।  
 86. ద్రష్టా దర్శనం చాధ్యాహీయతే తస్యాః ప్రమితేర్వాక్యత్వే ।  
 87. యోగినో దర్శనే ద్రష్టుః ప్రాధాన్యమ్ ।  
 88. విషయో దర్శనం చాధ్యాహీయతే తస్యాః ప్రమితేర్వాక్యత్వే ।  
 89. దృష్టౌవా ప్రతితిష్ఠేత్ ।  
 90. తస్య దర్శనే దర్శనమేవ ప్రాధాన్యేనావతిష్ఠతే ।  
 91. విషయో ద్రష్టా చాధ్యాహీయతే తస్యాః ప్రమితేర్వాక్యత్వే ।  
 92. ద్రష్టరి దృష్టౌవా ప్రతిష్ఠితోఽనంతరం కంఠాయావతరేత్ ।  
 93. తత్రేంద్రో యోనా ప్రతిష్ఠాం విందేత్ ।  
 94. తతో హృదయా యావతరేత్ ।  
 95. తత్ర క్షేత్రజ్ఞే క్షేత్రజ్ఞస్య చితిశక్తౌవా ప్రతిష్ఠాం విందేత్ ।  
 96. తస్యాః స్థితేః పురుషార్థత్వం మాహాభాగ్యంచ ప్రాగ్భవేత్ ।

అష్టమః ఖండః

97. కేవలో విచారోఽన్యః పన్థః ।  
 98. అహం స్ఫుర్తి మూలాన్వేషణ విధయా ।

83. 'చూచుచున్నవాడెవ' డనునది రెండవ విచారణ.
84. 'ఈ నేను చూచుచుంటి' నని నిజద్రష్ట నెఱుగుట నిష్ఠయగును.
85. అజ్ఞానియొక్క దర్శనమందు విషయము ప్రధానమగును.
86. ద్రష్టను, దర్శన కర్తను కూడమఱచుట వాని ముఖ్యలక్షణము.
87. యోగియొక్క దర్శనమందు ద్రష్ట ప్రాధాన్యము.
88. విషయమును, దర్శనకర్తను విడచుట వాని ముఖ్యలక్షణము.
89. (ద్రష్టయందుంచలేనిచో) లక్ష్యమును దృష్టియందైన నుంచవలెను. (ఇది మూడవ విద్య)
90. దానిని జూచుటయందు చూపే ముఖ్యమగును.
91. విషయమును, ద్రష్టను గూడ విడచుట యీ సాధనమందు ముఖ్య లక్షణము.
92. ద్రష్టయందుగాని దృష్టియందుగాని నిలకడదృష్టి బొందినపిమ్మట కంఠమునకు దానిని దించవలెను.
93. అక్కడ యింద్రయోని (అనగా కొండనాలుక—ఉపజిహ్వ) యందు దాని ప్రతిష్ఠ బొందును. (ఇది తైజసపురుషస్థానము)
94. పిమ్మట హృదయమున కాదృష్టిని దించవలెను.
95. అక్కడ క్షేత్రజ్ఞనియందుగాని యతని దృష్టియగు చిచ్ఛక్తి యందుగాని సాధకుడు తనదృష్టియొక్క ప్రతిష్ఠ బొందును. (ద్రష్టలక్ష్యమున్నవాడు క్షేత్రజ్ఞనియందును, దృష్టి లక్ష్యముగా గలవాడు చిచ్ఛక్తియందును బ్రతిష్ఠబొందును.)
96. అట్టి సిత్తియే పూర్వము వచింపబడిన పురుషార్థత్వమదియే మహాభాగ్యమని చెప్పదగును.

ఎనిమిదవ ఖండము

97. కేవల విచార మింకొక మార్గము. (ఇది నాల్గవవిద్య)
98. 'అహమ్మహ'మృదు స్ఫూర్తియొక్క మూలము నన్వేషించు విధమువలన.

99. అహం స్ఫురై ప్రత్యగ్గత్యావతరణేన వా ।
100. విచారయన్ అనారతం తజ్జేనోష్మణా హృదయస్య నాడీ.  
బద్ధం శిథిలయేత్ ।
101. తత్త్వజ్ఞానేనాభిమాన బద్ధమ్ ।
102. అత్రచ నిష్ఠా పురుషార్థ మాహాభాగ్యాని ప్రాగ్వాత్ ।

అన్యసూత్ర గ్రంథాష్టకం సమాప్తమ్.

ఇతి శ్రీ భగవద్గోవింద రమణాంతే వాసిలో వాసిష్ఠస్య నరసింహ నూనోః  
గణపతేః కృతిరియం మహావిద్యాది సూత్రాపః సమాప్తా.

---

99. (లేదా) 'అహం' స్ఫూర్తియందు పృథక్పలనమును (నిలుపుటకై) అవతరణ విధమువలన (నిజస్థితి పొందబడునని యధ్యాహార్యము).
100. నిత్యము విచారణచేయుటచే జనించు నాంతర్యవేడిమిచే హృదయమందు నాడీబంధమును శిథిలమొనర్చవలెను.
101. పైని చెప్పబడిన తత్త్వజ్ఞానమువల్లనే యభిమానబంధముకూడ శిథిలము గావింపవలెను. (మనయందు నాడీబంధము, అభిమానము అను రెండే యనర్థములు)
102. ఆ హృదయమందలి నిష్ఠయే పూర్వముచెప్పబడిన పురుషార్థత్వమదియే మాహాభాగ్య మనదగును,

అన్యసూత్ర గ్రంథాప్తకము సమాప్తము.

ఇట్లు శ్రీ భగవద్గూర్ణి రమణాంతేవాసియు, వాసిష్ఠగోత్ర నరసింహశాస్త్రి పుత్రుడును అగు గణపతిచే రచింపబడిన మహావిద్యాది సూత్రావళి సమాప్తము.

# అ ను బ ం ధః

## అ క్షరా వళిః

(రుద్ర నామాని)

- శ్లో॥ 1. శ్రీకంఠానన్త సూక్ష్మఖ్యాం ప్రిమూర్తి మమరేశ్వరమ్ ।  
అర్హీ శం భారభూతిం చాతిథీశం స్థాణుకం హరమ్ ॥
2. యింటీశం భౌతికం సద్యోజాతం చానుగ్రహేశ్వరమ్ ।  
అక్రూరంచ మహాసేనం స్వరరుద్రా న్నమామ్యహమ్ ॥
3. అన్యాయోగ్రధీశ చండేశ పంచాన్తక శివోత్తమాన్ ।  
ఏక రుద్రంచ కూర్మేశమేకనేత్రం చతుర్ముఖమ్ ॥
4. అజేశం సర్వసోమేశౌ లాంగలీశంచ దారకమ్ ।  
అర్ధనారీశ్వరం చోమాకాన్త మాషాథి దండినౌ ॥
5. అత్రిం మీనేశ మేషేశౌ లోహితం శిఖినం తథా ।  
ఛగలాండం ద్వీరండేశం మహాకాలంచ వాలినమ్ ॥
6. భుజంగేశ పినాకీశ ఖడ్గేశా న్భక మర్జునమ్ ।  
భృగుంచ నకులీశానం శివం సంవర్తకం సుమః ॥

## అక్షరావళి

అక్షర బీజములను సూచించు సంకేత నామావళిని రుద్ర, విష్ణు, శక్తి  
పరములుగా విభజించిన విధము దిగువపట్టికనుండి యన్వయమగును.

రుద్ర నామములు

1-6 శ్లో॥

విష్ణు నామములు

7-10 శ్లో॥

శక్తి నామములు

11-16 శ్లో॥

అచ్చులు (స్వరములు)

అ శ్రీకంఠః

ఆ అనన్తః

ఇ సూక్ష్మః

ఈ త్రిమూర్తిః

ఉ అమరేశ్వరః

ఊ అర్చి శః

ఋ భారభూతిః

ౠ అతిధీశః

ౡ స్థానకః

ౢ హరః

ౣ ఝింతీశః

౤ భౌతికః

౥ సద్యోజాతః

౦ అనుగ్రహేశ్వరః

అం అక్రూరః

అః మహాసేనః

కేశవః

నారాయణః

మాధవః

గోవిందః

విష్ణుః

మధుసూదనః

త్రివిక్రమః

వామనః

శ్రీధరః

హృషీకేశః

పద్మనాభః

దామోదరః

వాసుదేవః

సంకర్షణః

ప్రద్యుమ్నః

అనిరుద్ధః

నివృత్తిః

ప్రతిష్ఠా

విద్యా

శాన్తిః

ఇన్దికా

దీపికా

దేవికా

మోచికా

పరా

సూక్ష్మా

సూక్ష్మమృతా

జ్ఞానామృతా

ఆప్యాయినీ

వ్యాపినీ

వ్యోమరూపా

అనన్తా

హల్లులు

క క్రోధీశః

ఖ చండేశః

గ పంచాన్తకః

ఘ శివోత్తమః

జ ఏకరుద్రః

చ కూర్మేశః

ఛ ఏకనేత్రః

చక్రీ

గదాయుధః

శార్జ

ఖడ్గీ

శంఖీ

హలాయుధః

ముసలీ

సృష్టిః

ఋద్ధిః

స్మృతిః

మేధా

సంజ్ఞా

కాంచనదేవతా

ద్యుతిః



(విష్ణు నామాని)

7. కేశవాద్యనిరుద్ధాంతాః కీర్తితాః స్వర విష్ణవః ।  
చక్రీ గదాయుధః శార్ఙ్గీ ఖడ్గీ శంఖీ హలాయుధః ॥
8. ముసలీ శూల హస్తశ్చ పాశవా నంకుశీ తథా ।  
ముకున్దో నన్దజో నన్దో నరో నరకజిద్ధరిః ॥
9. కృష్ణః సత్యః సాత్వతశ్చ శౌరిః శూరో జనార్దనః ।  
భూధరో విశ్వమూర్తిశ్చ వైకుంఠః పురుషోత్తమః ॥
10. బలో బలానుజో బాలో వృషఘ్న వృషహంసకాః ।  
వరాహో విమలః పశ్చాన్నైసింహో విష్ణవోహలామ్ ॥

(శక్తి నామాని)

11. నివృత్తిశ్చ ప్రతిష్ఠాచ విద్యాశాన్తి రథేన్దికా ।  
దీపికా దేవికా పశ్చాన్మోచికానన్తరం పరా ॥
12. సూక్ష్మా సూక్ష్మమృతా జ్ఞానామృతా చాప్యాయినీ తతః ।  
వ్యాపినీ వ్యోమరూపాచానన్తాన్యః స్వరశక్తయః ॥
13. సృష్టిశ్చర్దిః స్మృతిర్మేధా సంజ్ఞా కాంచనదేవతా ।  
ద్యుతిః స్థిరా స్థితిః సిద్ధి ర్జరా తదనుఫాలినీ ॥
14. జైన్తి ర్మహేశ్వరీ పశ్చాద్రతి స్తదను కామికా ।  
విశాలాక్షీ హ్లాదినీచ ప్రీతి స్తదను నాదినీ ॥
15. తీక్ష్ణ రౌద్రీ భయా నిద్రా తన్ద్రా ఊర్తోధినీ క్రియా ।  
ఉత్కారీ మృత్యుసంజ్ఞాచ పీతా తదను సంగతిః ॥
16. అరుణా శ్యామలా వజ్రా స్మృతా వ్యంజనశక్తయః ।  
వర్ణానామేవ మీశాన విష్ణు శక్తి స్వరూపతా ॥
17. అత్రవర్ణాః స్వరస్పర్శాన్తః స్థోష్మాణస్తతః పరమ్ ।  
కకారశ్చ క్షకారశ్చే త్యేక పంచాశదీరితాః ॥

జ	చతుర్ముఖః	శూలహస్తః	సిరా
ర్పు	అజేశః	పాశవాన్	సితిః
ఇ	సర్వః	అంకుశే	సిద్ధిః
ట	సోమేశః	ముకుందః	జరా
ఠ	లాంగలీశః	నందజః	పాలినీ
డ	దారకః	నందః	క్షాంతిః
ఢ	అర్ధనారీశ్వరః	నరః	మహేశ్వరీ
ణ	ఉమాకాంతః	నరకజిత్	రతిః
త	అమాధీ	హరిః	కామికా
ధ	దండ్రి	కృష్ణః	విశాలాక్షి
ద	అత్రిః	సత్యః	హృదిని
ధ	మీనేశః	సాత్త్వతః	ప్రీతిః
న	మేమేశః	శౌరిః	నాదిని
ప	లోహితః	శూరః	తీక్షా
ఫ	శిఖి	జనార్దనః	రాద్రి
బ	ఛగలాండః	భూధరః	భయా
భ	ద్విరండేశః	విశ్వమూర్తిః	నిదా
మ	మహాకాలః	వైకుంఠః	తన్ద్రా
య	వాల్మీ	పురుషోత్తమః	క్షుత్
ర	భుజంగేశః	బలః	క్రోధినీ
ల	పినాకీశః	బలానుజః	క్రియా
వ	ఖడ్గీశః	బాలః	ఉత్కర్
శ	బకః	వృషభుః	మృత్యుసంజ్ఞా
ష	అర్జునః	వృషః	పీతా
స	భృగుః	హంసకః	సంగతిః
హ	నకులీశానః	వరాహః	అరుణా
ళ	శివః	విమలః	శ్యామలా
క్ష	సంవర్తకః	నృసింహః	వజ్రా

(పంచభూతాని)

18. భూతా న్యజగపీ బాలో బలో వాలీ వరాహకః ।

(సప్తధాతవః)

సప్తవాలిన మారభ్య ధాతవః సమ్ప్రీక్తిరితాః ॥

(ఇతర నామాని)

19. చన్ద్ర సూర్యౌ సమాఖ్యాతావనుస్వార మకారకౌ ।

గకారశ్చ షకారశ్చ గజానన షడాననౌ ॥

20. స్మృతాః క ల ఇ వా వర్ణా బ్రహ్మేన్ద్ర యమపాశినః ।

కాలః సకారః సంప్రోక్తో హకారః ప్రాణ ఉచ్యతే ॥

21. ఏకార ఉచ్యతే యోని రీకారః కమలోచ్యతే ।

కకారస్తు పునః కామ ఇతి తన్మ్రవిదో విదుః ॥

ఇతి శ్రీ భగవద్గూర్ణ రమణాంతే వాసిన్ వాసిష్ఠస్య నరసింహ సూన్  
ర్గణపతేః కృతిః అక్షరావలీ సమాప్తా.

పంచ భూతములు			సప్త ధాతువులు		
అక్షరము	భూత	నామము	అక్షరము	ధాతు	నామము
18 శ్లో॥ ల	అజగవీ	=పృథివీ	య	వాల్	=త్వక్
వ	బాలః	=ఆప్	ర	భుజంగేశః	=రుధిరమ్
ర	బలః	=తేజః	ల	పినాకీశః	=మాంసమ్
య	వాల్	=వాయుః	వ	ఖడ్గీశః	=మేదః
హ	వరాహకః	=ఆకాశః	శ	బకః	=అస్తి
			ష	అరుణః	=మజ్జా
			స	భృగుః	=శుక్రమ్

ఇతర నామావళి

19 శ్లో॥ ఁ	చంద్రః	20 శ్లో॥ శ	బ్రహ్మ	21 శ్లో॥ ఏ	యోనిః
మ	సూర్యః	ల	ఇంద్రః	ఈ	కమలా
గ	గజాననః	ఇ	యమః	క	కామః
ష	షడాననః	వ	పాశీ		
		స	కాలః		
		హ	ప్రాణః		

ఇట్లు తంత్రశాస్త్రజ్ఞుల పరిభాష కన్వయము.

[షరా :—విష్ణునామములలో 'సంకర్షణ' తరువాత 'వాసుదేవ' అను క్రమ మున్నను, నిక్కడ 'మంత్రమహోదధి'లోని క్రమ మీయబడెను.]

ఇట్లు శ్రీ భగవద్గూర్వీ రమణాంతేవానియు, వాసిష్ఠ నరసింహశాస్త్రికి పుత్రుడును అగు గణపతియొక్క కృతియగు అక్షరావళి సమాప్తము.